

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN
AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN
İLİŞKİSİ (NİĞDE ÖRNEĞİ)**

**Hazırlayan
Harun GEÇER**

**Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

Yüksek Lisans Tezi

**Mayıs 2016
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN
AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN
İLİŞKİSİ (NİĞDE ÖRNEĞİ)**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Harun GEÇER**

**Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

**Mayıs 2016
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Harun GEÇER

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Harun GEÇER

Danışman

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK danışmanlığında Harun GEÇER tarafından hazırlanan “Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

24/09/2016

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

Üye : Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 06/06/2016 tarih ve12.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

06/06/2016

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Özellikle 19.yy'dan başlayarak önce Avrupa kıtasında ve daha sonra dünyanın diğer ülkelerinde sanayileşme ve modernite geleneksel hayat anlayışının yerine paradigmalar olarak çok farklı bir hayat anlayışını tecrübe etmiş ve halen etmektedirler. Toplumsal hayatın önemli unsurlarından biri olan aile kurumu bu süreç içerisinde çeşitli değişim ve dönüşümlere maruz kalmıştır. Üretim-tüketim dengelerinin değişimiyle kapitalist bir anlayıştan hareket eden modern dünya, nerdeyse her türlü üretimin merkezinde yer alan ailenin elinden birçok fonksiyonunu alarak dışarı taşımış görünmektedir. Bu değişim ve dönüşümden geleneksel olan ve gelenekseli besleyen unsurlarda nasibini almıştır.

Geleneksel aile içi roller sistemi, değişimle birlikte yeni hak ve görevlerle kendini modern biçimlere doğru dönüştürmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda geleneksel olanı besleyen temel unsurlardan en önemlisi olarak görülen, dini anlama ve pratik hayatta bunu yansıtma biçiminde de değişiklikler olmuştur. Değişim, daha önce sayısal verilere konu edilmeyen kadın emeğinin ve iş gücünün ekonomik anlamda bir sayısal veri olarak görülecek şekilde çalışma hayatının içinde hızlı bir şekilde yer almasıyla yine kadın odaklı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çünkü kadınların ev dışı çalışma faaliyetleri içerisinde bulunmaları, kadının ev içi faaliyetlerini farklılaştırmıştır. Eve gelir getiren ve evin tek geçim kaynağı olan baba otoritesi bu dönemde sarsılmaya başlamış ve roller deyim yerindeyse tekrar tanımlanmaya başlanmıştır. Bu süreç içerisinde kadınların dini anlayış ve yaşayışlarında da farklılaşmalar olmuştur. Toplumsal hayatın içinde, kendi ayakları üzerinde duran kadın artık dinin ahlaki yönünü ön plana çıkararak bireysel yorumlara daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Araştırmamız, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisi” konusuyla ilgili literatür çalışmaları kapsamında tezin kavramsal ve metodolojik çerçevesini oluşturmakta, ikinci bölüm ise araştırmamızın uygulama kısmını oluşturmuştur. Birinci bölümde aile kavramı, toplumsal değişim ve aile, toplumsal cinsiyet, din ve aile gibi konularla ilgili literatür çalışması yapılmış ve daha sonra mülakat ve gözlemler sonucu elde edilen veriler kuramsal çerçeve açısından yorumlanmıştır.

Bu çalışma sadece kendi çaba ve gayretlerimle değil, birçok insanın değerli teşvik, öneri ve emekleriyle gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ilk tanıştığım andan itibaren bana sadece tez danışmanlığıyla sınırlı kalmayıp hayata ve sosyolojiye dair fikirlerimin ve deneyimlerimin yeşermesi aşamasında katkılarını hiç esirgemeyen hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Celaleddin Çelik'e teşekkür etmeyi kendime bir borç bilirim. Daha yolun başında olan bir kişi olarak beni yönlendirdiği, bilgi ve birikimlerini paylaştığı ve değerli zamanını bana ayırdığı için kendilerine müteşekkirim.

Çalışmamın anket ve mülakat kısmının sorularının hazırlanmasında bana kıymetli zamanını ayıran ve görüşlerini büyük bir titizlikle bana aktaran Sayın Doç. Dr. Yücel Can'a yine minnettarlığımı belirtmek isterim.

Ayrıca anketlerin uygulanmasında bana desteğini hiç esirgemeyerek yardım eden Mikail Kazan'a ve anket ve mülakat yapmayı kabul ederek çalışmama katkı sağlayan tüm kadın çalışanlarımıza katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Bu anlamda öğretmenlik gibi zor bir meslek içerisinde olan kadın öğretmenlerimize ve milli eğitim çalışanlarına katkılarından dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak çalışmalarım esnasında her anlamda bana destek olan eşim Kevser Geçer'e ve yine bu esnada ihmal ettiğim çocuklarıma, beni daima teşvik eden anne ve babama şükranlarımı sunuyorum.

Harun GEÇER

Mayıs 2016, KAYSERİ

KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN İLİŞKİSİ (NİĞDE ÖRNEĞİ)

Harun GEÇER

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2016
Danışman: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

ÖZET

Bu çalışmada bir Anadolu şehri olan Niğde’de yaş, eğitim düzeyi, gelir seviyesi, dini tutum gibi çeşitli değişkenler açısından farklılıklar gösteren çalışan kadınların, çalışmaya başlamasıyla aile içindeki roller sistemindeki değişim ve din ilişkisi incelenmiştir. Mülakat ve gözlemlerimizle birlikte 201 çalışan kadın katılımcıyla anket ve mülakat çalışması yapılmıştır.

Sanayi devrimiyle birlikte şehirlere kırsaldan göç artmış ve geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçiş hızlanmıştır. Üretim-tüketim kalıplarının değiştiği modern dünyada artık ev üretim merkezi olmaktan çıkmış ve birçok işlevini başka kurumlara devretmiştir. Ev artık sadece ihtiyaç olacak kadar üretimin yapıldığı ve bunların tüketildiği bir mekân olmaktan çıkmış ve üretim kapitalist ekonominin sayısal verilerine mevzu bahis olduğu sürece bir anlam kazanmaya başlamıştır. Kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içerisinde ve toplumda birçok şey değişime uğramıştır. Baba otoritesinin değişmesinden çocuk yetiştirmeye kadar birçok konu artık geleneksel olanın dışında ve modern olgu ve gerçekliklerle ele alınmaya başlanmıştır. Bu değişimden belki de en çok etkilenen unsurlardan biri de çalışan kadınların çalışmaya başlamasıyla dini düşünce ve değerlerdeki değişme olmuştur. Dinin pratik boyutunda oluşan azalmaya rağmen daha bireysel ve ahlaki boyutu ön plana çıkmıştır.

Yaptığımız çalışmanın sonuçlarına göre; kadının çalışma hayatına, ev dışı gelir getiren bir faaliyet olarak, girmesiyle toplumun temel taşlarından birini oluşturan aileyi ve onu oluşturan bireyleri derinden etkilemiş gözükmektedir. Dini değer ve düşüncelerden derinden etkilenen ve geleneksel olanı muhafaza edip onu nesilden nesile aktaran aile kurumu, hızlı değişim sürecinde bireye hem bir sığınak görevi gören bir liman olmakta hem de değişimin odak noktasında bulunarak yeni diyebileceğimiz duruma alışmaya

çalışmaktadır. Çalışmamıza katılan katılımcılarımızdan kendisini dindar olarak görenlerle görmeyenler arasında her iki kesimde aile ilgili temel düşüncelerinin modern aile paradigmasıyla örtüşüyor olması, değişimin tüm toplumu kapsadığını göstermesi açısından anlamlı bulunmuştur.

Araştırmada, milli eğitimde öğretmen ve memur olarak çalışan kadınların, çalışma hayatına girmeleriyle aile içerisinde roller sistemindeki değişim ve buna bağlı olarak dini değer ve tutumlarındaki değişimin din sosyolojisi bakımından incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal değişim, Kadının çalışma hayatına girmesi, Aile içi roller sistemi, Din.

**THE CHANGE OF ROLES SYSTEM IN FAMILY DOMESTIC AND
RELIGION RELATIONS CAUSED BY THE ENTRY OF WOMEN INTO
BUSINESS LIFE (THE EXAMPLE OF NIĞDE)**

Harun GEÇER

Erciyes University Graduate School of Social Sciences

Ph. D. Thesis, May 2016

Supervisor: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

ABSTRACT

In this study, In Niğde, an Anatolian city, with the start of women to working life, the change and religious relationship of the role systems of working women in families have been investigated in terms of various variables such as age, education level, income level and religious attitudes. A questionnaire has been made along with the interviews and observations with the participation of 200 working women.

With the industrial revolution, the migration from the countryside to the cities has increased and the transition from traditional extended family to modern nuclear family accelerated. In the modern world in which production-consumption patterns change, home is no longer the centre of home production and it transferred many functions to other institutions. The house is no longer the place where production is made and they are consumed and production has a meaning as long as it is concerned in the numerical data of the capitalist economy. With the entry of women into working life, a lot of things in the family and in society have changed. From the change of the Father's authority to raising children, a lot of issues have begun to be dealt with the realities apart from traditional ones. Perhaps one of the elements mostly affected by religious thoughts is the change in values with the commence of womens to working life. In spite of the decrease in the practical extent of religion, the more individual and moral dimensions have come into prominence.

According to the results of the study; as money yielding activity into home, woman's entering to working life seems to deeply affect individuals and the family that constitutes one of the cornerstones of the community. The family ,deeply affected by religious values and thoughts, retaining the traditional ones and transferring from generation to generation is trying to get used to the situation that can be called new both in the process of rapid change is a port that serves as a refuge to the individuals and

locating in the new focus of the change. The overlap of the main ideas about the family with modern paradigm is found meaningful in terms of indicating that the change comprises the whole community, among those attending our study both considering themselves as religionist and non-religionist.

In the study, with the entry of women working as teachers and civil servants in the national education to working life, the change of roles in their families and accordingly the change in religious values and attitudes have been investigated in terms of sociology of religion.

Key words: Social Change, The entry of Women into working life, Roles system in family, Religion.

İÇİNDEKİLER

KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN İLİŞKİSİ (NİĞDE ÖRNEĞİ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
3. İlgili Literatür	4

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

1.1. Aile Kavramının Tanımlanması	6
1.1.1. Ailenin Sınıflandırılması	9
1.1.2. Aile Kurumuna Teorik Yaklaşımlar	15
1.1.3. Aile ve Toplumsal İşlevleri	16
1.1.4. Ailenin Toplumsal Özellikleri Açısından Tasnifi	18
1.1.5. İslam'da Aile	18
1.2. Din ve Dinin Sosyolojik Boyutu	21
1.2.1. Dinin Sosyal Hayat İçerisinde Kadın ve Aileye Etkisi.....	25

1.3. Kadının Çalışmasının Toplumsal Hayatta Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkması	28
1.4. Kadının Çalışma Hayatına Dahil Olması ve Ailede Paradigmat Değişim	30
1.5. Aile İçi Değişen Roller Sistemi	47
1.5.1. Sosyal Statü ve Rollerin Değişmesi	50
1.6. Aile İçi Roller Sistemi ve Din İlişkisi	52
1.7. Toplumsal Cinsiyet (Gender), Roller ve Din	60

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

2.1. YÖNTEM.....	79
2.1.1. Araştırmanın Sayıtları ve Denenceleri.....	79
2.1.1.1. Sayıtlar.....	79
2.1.1.2. Denenceler	79
2.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar.....	80
2.1.3. Evren ve Örneklem.....	81
2.1.3.1. Evren	81
2.1.3.2. Örneklem	81
2.1.4. Verilerin Toplanması	82
2.1.5. Araştırma Alanının Genel Özellikleri	83
2.1.5.1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	83
2.1.5.1.1. Coğrafi Konum.....	83
2.1.5.1.2. Tarihçe	84
2.1.5.1.3. Sosyo–Ekonomik Durum.....	84
2.1.5.2. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu.....	86
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	132
EKLER.....	144
ÖZGEÇMİŞ.....	154

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaş Değişkenine Göre Dağılımları	86
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Gelir Değişkenine Göre Dağılımı	86
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Meslek Değişkenine Göre Dağılımı	86
Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Evlenme Şekli Değişkenine Göre Dağılımları	87
Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Aileyi İlgilendiren Konularda Karar Alırken Çocuklara Danışma Durumu	87
Tablo 6. Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini düşünüyor musunuz?	88
Tablo 7. Çocuklarımı yetiştirirken;	89
Tablo 8. Diğer Şikkini Oluşturan Faktörler	90
Tablo 9. Evinizde ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri kim yapmaktadır?	90
Tablo 10. Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu?	91
Tablo 11. Cevabınız hayırsa nedenini yazınız?	91
Tablo 12. Aile ekonomisine katkı sağlamanız aile içerisinde kararlarda söz hakkınızı artırdığını düşünüyor musunuz?	92
Tablo 13. Hayır'ın Nedenleri	93
Tablo 14. Dini bir meseleyle karşılaştığınızda bu meseleyi nasıl çözersiniz?	93
Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Evlilik Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımı	93
Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi ile ilgili görüşleri	94
Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Aile içerisindeki yaptığı işlere ilişkin görüşleri	94
Tablo 18. Çalışıyor olmanızın size fazladan bir yük getirdiğini düşünüyor musunuz? .	95
Tablo 19. Çalışmasaydınız, aile içindeki şu andaki durumunuz değişir miydi?	95
Tablo 20. Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?	95
Tablo 21. “Cevabımız ‘evet’se, nedeni?”	96

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların, Aile içerisinde bir tartışmada kadının durumu hakkındaki görüşleri.....	96
Tablo 23. Araştırmaya Katılanların En son mezun oldukları okullara göre dağılımları	97
Tablo 24. Kadın için ideal olan meslekler.....	97
Tablo 25. Sizce çalışma yaşamının evliliğe etkisi nedir?.....	98
Tablo 26. Çalışma yaşamı evliliği olumlu etkiler diyorsanız en önemli etki aşağıda belirtilenlerden hangisidir?	98
Tablo 27. Araştırmaya katılanların Çocuğunun Olma Durumu	98
Tablo 28. Sadece bir çocuğunuz olsa hangi cinsiyetten olmasını istersiniz?	99
Tablo 29. Kadının erkekten yüksek kariyere sahip olması evliliği ‘olumsuz yönde’ etkiler mi?.....	99
Tablo 30. ‘Olumsuz etkiler’ diyorsanız, en önemli etki sizce aşağıdakilerden hangisidir?	99
Tablo 31. Diğer şikkını oluşturan faktörler	100
Tablo 32. Sizce ev kadınları mı yoksa çalışan kadınlar mı toplumda daha saygın bir yere sahiptir?	100
Tablo 33. Sizce ev hanımı olmanın avantajları var mı?	101
Tablo 34. Araştırmaya Katılanların Kazançlarını Değerlendirme Durumları.....	102
Tablo 35. Sizce ideal eş ne tür özelliklere sahip olmalıdır? En önemli üç özelliği belirtiniz.	102
Tablo 36. Evde sorumluluk paylaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?.....	103
Tablo 37. Aile ile ilgili kararları daha çok kim veriyor?.....	103
Tablo 38. Aşağıdaki işlere haftada ortalama kaç saat ayırıyorsunuz?.....	104
Tablo 39. Sizce eşinizin ev işlerine katılımı yeterli mi?	104
Tablo 40. Çocuğunuzla ilgili kararları daha çok kim veriyor?.....	105
Tablo 41. Çocuğunuz hastalandığı ve bakıma ihtiyaç duyduğu zaman daha çok kim izin kullanıyor?.....	105
Tablo 42. Çocuğunuzla yeterince ilgilendiğinizi düşünüyor musunuz?	105
Tablo 43. Yeterince ilgilenmediğinizi düşünüyorsanız, nedenini yazınız?.....	106

Tablo 44. Araştırmaya Katılanların, Kadınların boşanma kararı alması konusundaki düşünceleri	106
Tablo 45. Araştırmaya Katılanların Çalışma nedeni	107
Tablo 46. Kendinizi dindarlık bakımından nasıl görüyorsunuz?	108
Tablo 47. Dini pratikleri yerine getirme durumunuz nedir?.....	108
Tablo 48. Çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşüncelerinizde değişiklik oldu mu?.....	109
Tablo 49. Çalışma hayatına geçtiğinizde dini pratiklerde bir değişme oldu mu?	109
Tablo 50. Çalışma hayatınızda en çok yapabildiğiniz dini uygulamalar nelerdir?	109
Tablo 51. Likert Ölçeğinde Hazırlanan Tutum Cümlelerine İlişkin Analiz Sonuçları	110
Tablo 52. Yaş değişkenine göre Evlilik Şekli	112
Tablo 53. Yaş değişkenine göre Çocuklara Danışma Durumu	112
Tablo 54. Yaş Değişkenine Göre Ev İşleri Ve Çocuk Bakımı Gibi İşleri Yapan Aile Bireyleri.....	113
Tablo 55. Yaş Değişkeni ile Ev İşleri ve Çocuk Bakımı Değişkeni Arasında Yapılan LSD Analizi	113
Tablo 56. Yaş Değişkenine Göre Evlilik Hakkındaki Görüşler.....	114
Tablo 57. Yaş Değişkenine Göre Evdeki Sorumluluklara İlişkin Görüşler.....	114
Tablo 58. Yaş Değişkenine Göre Dindarlık Durumu.....	115
Tablo 59. Dindarlık değişkenine göre Evlilik Şekli.....	115
Tablo 60. Dindarlık Değişkenine Göre Kadınların Çalışmasının Zorunlu Hale Gelme Durumu Hakkındaki Görüş	115
Tablo 61. Dindarlık Değişkenine Göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşlerine ilişkin LSD Analizi	116
Tablo 62. Dindarlık Değişkenine Göre Evlilik Hakkındaki Görüşler.....	116
Tablo 63. Dindarlık Değişkenine Göre Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumu.....	117
Tablo 64. Dindarlık değişkenine Göre Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumuna İlişkin LSD Analizi	117
Tablo 65. Dindarlık Değişkenine Göre Çalışma Hayatına Geçtikten Sonra Dini Düşüncelerdeki Durum	118

Tablo 66. Dindarlık Değişkenine Göre Çalışma Hayatına Geçtikten Sonra Dini Pratiklerdeki Durum.....	118
Tablo 67. Dindarlık değişkenine göre “Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır” önermesine verilen cevapların durumu.....	119
Tablo 68. Dindarlık Değişkenine Göre “Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır” önermesine verilen cevapların durumu	119
Tablo 69. Dindarlık Değişkenine Göre “Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır” önermesine verilen cevapların durumu.....	120

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu araştırmanın konusunu, teorik düzeyde, toplumsal bir kategori olarak kadının çalışma hayatına girmesi, ev dışı çalışma hayatına katılmasıyla kadının aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini tutum ve davranışlarına yansımaları, pratik düzeyde ise gelenekselden moderne evrilen ailenin tüm unsurlarının bu evrilme sürecinden çeşitli şekillerde etkilenmesi din sosyolojisi bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

Aile kurumunun değişimiyle rol sisteminin değişmesi ve bu değişimin dini tutum ve davranışlara yansımaları sosyolojik yaklaşımla incelenirken aile içerisindeki değişimin Niğde ili merkez ve merkeze bağlı okullarda çalışan öğretmen ve memurlar üzerindeki değişimin anlaşılması ve bulguların uygulamalı olarak çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Birçok insan için, içerisinde yaşadıkları toplumda, toplumsal normların aktarıldığı, günlük hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri ve insanın yetişmesinde kilit bir role sahip olan aile, önemli bir kurumdur. İnsanların ailelerinin dışında kariyerlerini planladıkları ve en çok vakit geçirdikleri yer ise çalıştıkları mekânlardır. Ancak aile ve çalışılan mekân ayrı ayrı yerler olsalar da insan hayatı bir bütündür ve bu bütünlük dışardan ve içerden gelen birçok etken tarafından oluşturulmaktadır. Aile ve iş hayatı dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli çeşitli etkenlerle değişime uğrayabilmektedir.

Aile insanlık tarihi boyunca özellikle de ilk dönemlerinde her şeyden önce dini bir cemaat olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta İslam olmak üzere bütün semavi ve evrensel boyuttaki dinlerde aile ile ilgili hususlar başat rol oynamıştır. Ancak modernleşme ve sekülerleşmeyle birlikte onun dini fonksiyonlarında önemli değişiklikler müşahade edilmiştir. Aile şekilleri de dinin işlevlerinin yerine

getirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aile içerisinde otoritenin baba veya annede olması bu açıdan önemli bir husustur (Günay, 2000, 240).

Bu araştırmanın problemi, toplumsal değişimlerin toplumun en küçük birimini oluşturan aileyi derinden etkilemesi ve bu etkinin, aile bireylerini ve onların dini inanç ve yaşantılarını ne boyutta değiştirdiği konusudur. Sanayileşme ve arkasından gelen kapitalist ekonomi ve modernleşmeyle birlikte ev içi üretimin birçok açıdan ev dışına taşınması ve kadının da bu iş döngüsü içerisinde yerini alması o zamana kadar hiç olmayan bazı sosyal olguları karşımıza çıkarmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesiyle birçok rol toplumsal anlamda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Aile müessesesinin, önemi bakımından, dini değer ve normlarla yakından ilintili olduğunu düşünürsek bu değişimi etkileyen ve bu değişimden etkilenen önemli unsurlardan birinin de din olduğunu ön görmek zor olmasa gerek. Gelenekselden modern olana evrilen bir durumda dini tutum ve davranışların kendini nerede konumlandığı hususu önemlidir. Kadına olan geleneksel bakışın birçok dayanak noktası dinle temellendirildiği düşünülürse bu değişimin dini anlamda birçok hususu etkilediğini yahut bunlardan etkilendiğini varsayabiliriz.

Araştırmamızda kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içi rol sisteminde olduğunu varsaydığımız değişimi ve bu değişimin dini tutum ve davranışları hangi boyutlarda dönüştürdüğünü inceleyeceğiz.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sanayi devrimi, aydınlanma, tekâmül fikrinin yaygınlaşması üretim ve tüketim anlayışının farklılaşması ve modernleşme başta çıkış noktası olan Avrupa toplumlarını olmak üzere ve giderek evrensel olma iddiasıyla dünyadaki neredeyse tüm milletleri etkisi altına almıştır. Sadece ekonomik bir olgu olmayan bu değişim, temelde ekonomiyi etkilemekle beraber tüm toplumsal kurumları derinden etkilemiş ve belli oranda dönüştürmüştür. Sekülerizasyon süreciyle beraber din de bu değişimden nasibini almıştır. Ama en çok etkilenen kurumların başında aile gelmektedir. İktisadi farklılaşma aileyi küçültmüş ve bir üretim yeri olmaktan çıkarmıştır. Üretimi büyük endüstriler yapmaktadır artık. Eğitim görevi gibi önemli bir görevini önemli ölçüde okullara devretmiştir. Sosyal hizmetler, okullar, arkadaş gurupları, kitle medyası, hastaneler vs. gibi kurumlar ailenin birçok görevini elinden almıştır ancak aile yine de çocuğun

sosyalleşmesi ve nüfusun yetişkin kesimlerinin bir istikrar ortamında olmaları anlamında hayati işlevini sürdürmektedir (Yazan, 1991, 453).

Zaman içerisinde ailenin dönüşümü, toplumsal üretim biçimleriyle birebir ilişkilidir diyebiliriz. Üretici güçlerin değişmesi akrabalar arasındaki ilişki biçimlerini de değiştirecektir. Bu husus sekülerleşme, endüstrileşme vs. gibi adlandırılan hususların altında sermayenin belli alanlarda toplanmasıyla ve sermayenin tüm kurumlar üzerinde kurduğu egemenlikle açıklanabilir (Kudat, 1991, 258).

Bu değişim içinde özellikle Türk aile yapısı, köyden kente göçle birlikte, çok derin bir şekilde etkilenmiş ve aile ve aile bireylerinin rollerini etkilemiştir. Çağın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesi gereken çocuklar eğitimlerini ve becerilerini artık aile yerine okullardan almaktadır. Bu durumda artık aileyi çocuğun bir mesleğe sahip olabilmesi için gerekli olan bilgi ve beceriyi verebilen bir kurum olmaktan çıkarmıştır. Bunda tarımla meşgul olan aile yapısındaki iş bölümünden uzaklaşma etkili olmuştur (Çağatay, 1991, 103).

Bu anlamda çalışmamız hem teorik hem de Niğde özelinde uygulamalı olarak ele almayı ve bu süreçte kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içi roller sistemindeki değişimi ve bunun dini tutum ve davranışlara yansımaları din sosyolojisi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Dini bir grup olarak görülen aile kurumunun yapısal değişim ve etkileşimini hem Türkiye'deki aile ve dini anlayış ve yaşayış gerçeğini daha derinlemesine anlamak hem de din sosyoloji çalışmalarına katkıda bulunmak amacımız olmaktadır.

Toplumun diğer alanlarında olduğu gibi aile ve din alanlarında teorik ve ampirik araştırmalar, ailedeki değişimi tespit etmek ve bunun dine yansımaları ortaya çıkarmak bu kurumların sağlam temellere oturması açısından bir gerekliliktir. Bu alanlarda yapılacak objektif çalışmalar, toplumumuzun aile yaşantısının ve dini anlayışının kalitesini yükseltecektir.

Bu süreç içerisinde geleneksel dini anlayış ve yaşayışının yavaş yavaş, dinin ahlaki boyutunun ön plana çıkarıldığı ve bireysel yorumların önemsendiği bir alana doğru kaydığını düşünmekteyiz. Bu çalışmamızda evli ve çalışan kadınlarla yaptığımız anket ve mülakat çalışmalarımızla da bu tezlerimizi test etme yoluna gitmiş bulunmaktayız.

Çalışmamızı, ülkemizde kadınların da hızlı bir şekilde dahil olduğu çalışma hayatıyla birlikte aile içerisindeki değişimler ve bu değişimin dinle ilişkisini din sosyolojisi açısından inceleyen bir çalışma olması açısından önemli görmekteyiz. Toplumsal doku içerisinde en önemli yere sahip olan aile kurumu, bilimsel ve ampirik araştırmalarla içerisinde bulunduğu değişimin ve bu değişimin çeşitli diğer kurumlarla etkileşiminin yönünün tespit edilmesinin bir toplum açısından büyük öneme sahip olduğunu düşünmekteyiz.

3. İlgili Literatür

İlgili literatür incelendiğinde konumuzla ilgili birçok doktora ve yüksek lisans çalışması yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar içerisinde konumuzla birebir örtüşen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar genellikle genel sosyoloji içerisinde yapılmış olup din konu edilmemiştir. Daha çok, toplumsal cinsiyet (Gender), aile içi roller sisteminin tespiti, çalışma hayatına katılan kadınların sorumluluk paylaşımı ve boşanma gibi konuların çalışmalarda ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmaların hepsini buraya almamız ve onları incelememiz imkân dışı görülmektedir. Bunun yerine bizim için temel teşkil edebilecek birkaç çalışmayı incelemeye çalışacağız. Bunlardan birini, Huriğül Eken “*Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar*” olarak görebiliriz. Bu çalışmada Eken, toplumsal cinsiyet temelinde, rol ve rol çatışması üzerinde durmuştur. Eken çalışmasında, katılımcıların herhangi bir dini tutum ve davranışını ölçmeye ve yorumlamaya dönük veriler kullanmamıştır. Eken’in çalışması genel sosyolojiye konu olacak şekilde hazırlanmıştır. Bizim çalışmamız toplumsal cinsiyet aile içi roller sistemi din ilişkisi içinde, din sosyolojisine konu olacak şekilde incelenmiştir.

Aysel Günindi Ersöz’ün “*Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*” çalışması yine cinsiyet rolleri temelinde eşler arası sorumluluk paylaşımını incelemektedir. Ersöz’ün çalışması, araştırdığı konu içinde dini, bir veri olarak çalışmasına katmamıştır. Bu anlamda Ersöz’ün çalışması yaptığımız çalışmadan farklılaşmaktadır.

Ahmet Cevat Acar'ın “*Kadınların İşletmelerde İstihdamı Ve Kadınların Çalışmasına Karşı Tutumlarla İlgili Bir Araştırma*” çalışması, kadının çalışma hayatına dahil olmasını ve bunun toplumsal yansımalarını konu almaktadır. Acar'ın çalışması, genel sosyolojiye konu olacak şekilde hazırlanmıştır. Bu çalışmada da din, bir veri olarak kullanılmamıştır.

Latife Çimen Kabaklı “*Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*” çalışması kadının rolünü belli bir kültürel temelde incelemiş ve dini tutum ve bunun aile içi rol sistemine yansımaları ele alınmamıştır.

Halide Nur Özüdoğru Erdoğan'ın “*Kırsal Yaşamda Kadın ve Din (Konya Örneği)*” çalışması, kırsal alanlardaki kadınlar üzerine yapılmış bir kadın dindarlığı araştırması olarak ön plana çıkmıştır. Erdoğan, bu çalışmasında, kırsaldaki kadının dini yaşayış sorununu sosyal sistem içinde, belli bir alan örneğiyle, ele alarak bu süreçte dini anlayışlar, inançlar ve gruplaşmalardaki değişimleri din sosyolojisi açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma, aile içi roller sistemine değinmemiş ve sadece kadın dindarlığı çalışması olarak kalmasıyla da bizim çalışmamızdan farklılaşmıştır.

Asım Yapıcı'nın “*Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*” çalışması, üniversite öğrencileri üzerine yapılmış nicel ve nitel çalışmalarla, toplumsal cinsiyeti din ve kadın bağlamında incelemektedir. Yapıcı, bu çalışmasında, dinlerin kadına bakış açısını, toplumlarda var olan kalıp yargılar üzerinden cinsiyet algısını ve dinin bu kalıp yargıları toplum içinde destekleyip desteklemediğini araştırmıştır. Bu çalışma, toplumsal cinsiyeti merkeze alarak rol sistemine değinmemesiyle çalışmamızdan farklılaşmıştır.

Bu çalışmalara benzer aile ve onunla ilişkili meseleleri konu edinen makale ve kitap gibi birçok yayın bulunmaktadır. Bu çalışmalardan hiçbiri kadının çalışma hayatı, aile içi roller sistemindeki değişim ve buna bağlı olarak kadında oluşan dini düşünce ve pratikteki değişimi incelememiştir. Bu anlamda ailenin, içinde bulunduğumuz dönemde, temel unsurlarını oluşturan kadın, erkek ve çocuklar, rol ve bu rolün farklılaşmaya başlaması çalışmamızda tespit edilerek bunu din sosyolojisi bağlamında dini de içine alacak biçimde çalışmamızda ilk olarak incelemeye çalışmış bulunmaktayız.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

1.1. Aile Kavramının Tanımlanması

Aile diğer kurumlara kıyasen en eski ve temel kurumlardan biridir. Hemen her birey aile gurubu içerisinde doğar ve yetişir. Geçmişten günümüze kadar değişerek gelen bu kurumun bazı değişmeyen özellikleri mevcuttur (Özkalp, 2000, 133). İnsanın var olmasından bu yana aile kurma, insan toplumlarının en önemli özelliği olagelmıştır. Aile insanoğlunun inşa ettiği tüm diğer guruplara nazaran hem nitelik, hem de nicelik bakımından üstünlük arz eder. Toplum içerisinde oluşmuş hiçbir gurup aile gurubunun sayısından daha fazla olmamıştır. Hiçbir sosyal gurubun kişileri arasındaki münasebetler aile fertlerinki kadar sıkı olamaz. Bu anlamda aile, insanoğlunun var olmasından bu yana bu tür farklı özellikleriyle yeri, ailenin yerine ihdas edilmeye çalışılan kurumlara doldurulamayan kendine özgü bir kurum olagelmıştır (İbrahimi, 1998, 42). Bu anlamda Ecevit, ailenin temel ve evrensel bir kurum olmasını üç noktada açıklar: “Aile her yerde bulunur; aile temel ve evrensel biyolojik ihtiyaçların bir ifadesidir ve çekirdek aile temel sosyal işlevleri yerine getirir.” (Ecevit, 1993, 10).

Aileyi evrensel bir kurum olarak görenlerin yanı sıra, evrensel bir kurum olarak görmeyenler de olmuştur. Bu anlayışa göre sanayileşmeyle birlikte aile kurumunun yerine getirdiği işlevlerin çeşitli kurumlarca devralınacağı ve böylece bu kurumun küçülerek yok olacağı varsayımlar arasındaydı ve bu yönde de denemeler olmuştur. Ancak zaman içerisinde bu varsayımların aksine aile belli değişimlerle toplumun önemli bir parçası olmaya devam etmektedir (Gökçe, 1991, 219). Aile, toplumsal bir kurum olarak, var oldukça araştırmaların bir nesnesi olmaya devam etmiştir. Aile gibi başlangıcı insanoğlunun varlığıyla başlayan bir kurumu-gurubu tanımlamak oldukça zor görünmektedir. Bundan dolayı aile ile ilgili birçok tespit yapılmıştır. Bunlardan en

önemlilerden biri olan aileyi tabii dini gurup olarak gören anlayıştır. Buna göre aile, organik cemaat bağları ile dini bağların üst üste bindiği tabii dini gurupların karakteristik bir örneğidir. Gerçekte, din gibi aile kurumu da tüm toplumlarda rastlanan temel bir sosyal ünedir. Din aile içerisinde anne-baba otoritesi etrafında şekillenen bir kurum olarak görüldüğü için din sosyolojisi ile aile arasında önemli bir ilişki vardır (Günay, 2000, 239-240).

Aile kavramını sosyolojik boyutlarıyla incelemeyden önce, bu kavramı kelime anlamıyla tanımlamanın ve bunları analiz etmenin, bizi daha anlaşılır bir tanıma götüreceğini düşünüyoruz.

Dilimize Arapça'dan geçen aile sözcüğüne Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü şu anlamları vermektedir: 1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; 3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; 4) Halk ağzında: Eş, karı; 5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve 6) Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.

Buna göre ilk anlam düzeyi, hali hazırda aile kavramından anlaşılan kısmı ifade etmektedir. İkinci anlam düzeyi, soydanlık ve akrabalık gurubunu ifade etmektedir. Üçüncü anlamında, soy ve akrabalık gurubu ikametle sınırlandırılmaktadır. Dördüncü anlamı, doğrudan kadına vurgu yapmaktadır ki, bu anlamıyla “Evi dışı kuş yapar” ata sözüne tekabül etmektedir. Beşinci anlamında, tıpkı İngilizce'deki *society* sözcüğünde olduğu gibi, belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelen örgütlü birimlerden söz edilmektedir (Canatan, 2016, 54).

Aile ele alınırken birçok hususa dikkat etmek gerekmektedir. Aile tarihi tek bir örüntüden ortaya çıkacak kadar dar bir çerçevede ele alınmamalıdır. Bu kavramın her bir dönemde farklı paradigmalara dayalı birçok türü bulunduğu unutulmamalıdır (Poster, 1989, 227). Aile kuramı oluşturmak tarihten bu yana çeşitli sıkıntıları olan bir husus olmuştur. Sanayi öncesi Avrupa'da aile, haneye yahut soya yaslanan belli belirsiz bir olgu olarak karşımıza çıkar. Çağdaş devirde aile, toplumun çarpıcı bir birimi olarak karşımıza çıksa da artan bir şekilde anne, baba ve çocuklarla sınırlandırılmıştır. Birçok aile kuramı neslin devamı, toplumsallaştırma süreci, cinsellik gibi aileye özgü bir dizi

işlevi sıralayarak bir aile tanımı oluşturmaya çalışmıştır. Aile tanımlamalarında genellikle ailenin toplumsal işlevi, ekonomik yönü, neslin devam ettirilmesi, toplumsal yapı içerisinde oynadığı roller gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Ailenin toplumsal değişimle birlikte değişeceği veya zamanın ideolojik görüşlerinden etkileneceği düşüncesi aile tanımlarında vurgulanan başka bir husus olmuştur. Örneğin evrimci bir görüşü benimseme ile yapılan bir tarifte ailenin zaman içerisinde işlevini kaybedip toplumsal yapıdan çekileceği ve işlevlerini başka kurumlara aktaracağı anlayışı ilerlemeci bir anlayışın ürünü olarak ortaya çıkabilir. Bugün sorulan soru aile parçalanıyor mu yoksa yeni bir şekle mi bürünüyor? Aile parçalanmasa bile artık biz elimizdeki boşanma vs. gibi bulgulardan ailenin artık klasik anlamda bireyi koruyup destekleyici işlevinin çoktan zaafa uğradığını söyleyebiliriz (Poster, 1989, 172-175).

Sosyolojik tanımlamalarla birçok aile tanımı yapılmış ve her tanım onu değişik bir kategori içerisine yerleştirmiştir. Temelde her bir tanım aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle birlikte, onu sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum, hatta sosyal bir yapı olarak değerlendirmektedir (Gökçe, 2004, 187).

Toplumsal sistemin en önemli parçası aile olup bu sistemin en belirgin özelliklerini ailede gözlemleyebiliriz. Aile salt olarak bu özellikleri bünyesinde barındırmaz aynı zamanda da kendisini oluşturan unsurlara aktarır. Aile tarihsel ve toplumsal süreçlerin gelişimine bağlı olarak değişmiştir. Birçok toplumsal farklılaşmayı tanımlama aile üzerinde yapılagelmiştir. Örneğin ataerkil, anaerkil; geleneksel ve modern toplum tanımlamaları çoğunlukla aile baz alınarak yapılmaktadır (Çelik, 2010, 3).

Söz konusu tanımların birinde: “ Aile, kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir guruptur. Aile zaman içinde ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış, çok esnek bir toplumsal birimdir. Fakat Atlantik’in iki yakasında, ailelerin düşüşte olduğunu iddia eden gur sesler duyulmuş, baskıcı ve iflas eden bir kurum olarak gördükleri ailenin sözde çöküşünü memnunlukla karşılayan insanlar çıkmıştır. Bunula birlikte aile sosyolojisi gelişmeye devam etmekte ve geçmişteki aile sistemlerine dair inançlarımızın mitlerini yıkan; ayrıca, aile yaşamının gerek tek tek ülkeler, gerekse çeşitli sınıflar, etnik guruplar ve bölgeler arasındaki çeşitliliği ile ilgili anlayışımızı genişleten çok geniş bir kapsama yayılmış araştırmalar üretmektedir.” Yukarda söylediğimiz işlevler ve tartışma

görülmektedir (Marshall, 1999). Başka bir tarifte roller bağlamı ön plana çıkarılarak aile: “evlenme, kan veya evlatlık edinme yollarıyla birbirine bağlanmış, aynı haneyi paylaşıp gelir ortaklığı olan, anne-baba, çocuk vs. olma bağlamında oynadıkları roller açısından birbirini etkileyerek belli bir sistem bütünü oluşturan, nesilden nesile bu durumu aktaran bir kurumdur.” Şeklinde tarif edilmiştir (Şahinkaya, 1991, 176).

Aile tanımlarında öne çıkan bir başka husus da ailenin ekonomik ve toplumsal yönü olmuştur. Aile: anne-baba çocuklar ve tarafların kan bağıyla bağlı buldukları kişilerden meydana gelen ekonomik ve toplumsal bir birliktir (Gökçe, 1991, 212). Başka bir tanımda ailenin toplum içerisinde oynadığı rol göz önüne alınmıştır. Aile: akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı olup çocukların yetiştirilmesinden sorumlu olan bir gurup insan diye tanımlanabilir. Burada akrabalık bağı kan ya da evlilik yoluyla oluşmuş olabilir. Evlilik ise iki yetişkinin toplum tarafından tanınan ve onaylanan cinsel bir birlikteliği ifade ettiği söylenebilir (Giddens, 2000, 148).

Bu tanımlamalar ailenin belli yönlerine ve işlevlerine vurgu yapan tanımlamalardır. Aile kavramını belli yönleriyle ele alıp tanımlamak bize bu kavramı tam anlamıyla anlamamızın önündeki en büyük engelmış gibi görünüyor. Aile kavramı toplumdan topluma ve çağdan çağa çok yönlü incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkıyor (Poster, 1989, 23-27).

Tarihsel süreç içerisinde aile çeşitli unsurlardan etkilenerek şekillenmiştir. Göçebe ve hayvancılıkla uğraşan bir kabilede ailenin işlevi, hayvanlara bakmak ve onları ehlileştirip yetiştirmektir. Daha çok tarımsal faaliyetlerin ön plana çıktığı dönemlerde ise; toprağın işlenmesi, toprağın sabanla sürülmesi tamamen ailenin işlevi haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde erkek yapılan işlere bağlı olarak ön plana çıkmıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle tarım bir erkek mesleği haline gelerek gıda temin etme işinde kadının rolünün azalması, onun sosyo-ekonomik statüsünü de azaltmıştır. Bu durumda erkeğin statüsü aile içinde artarak servet ve güç babadan oğula geçer hale gelmiştir (Nirun, 1994: 21).

1.1.1. Ailenin Sınıflandırılması

Pek çok araştırmada olduğu gibi aile çalışmalarında da, çalışılan konuya göre, sınıflama yapmak kaçınılmazdır. Aile yapısı itibariyle pek çok sınıflamaya tutulabilecek bir

yapıdadır. Örneğin, aile sorunlarını ele alan bir araştırmacı aileyi, tamamlanmış ve tamamlanmamış olmak üzere ikiye ayırabilir. Bunun yanısıra büyük ve küçük, geniş ve çekirdek aile sınıflamalarını da yaygın olarak sosyal bilimciler kullanmaktadırlar (Gökçen, 2013, 93-94).

Genel anlamda aileyi, geniş ve çekirdek aile olarak tanımlama eğiliminin yaygın olduğunu belirten Sarı (2013, 24-25), bu tanımlamaların baz aldığı, evrimsel bir süreç olarak kırsaldan kentsele bir dönüşüm yaşandıkça ve tarım toplumunun yerini sanayi toplumu aldıkça geniş aileden çekirdek aileye bir geçişin kendiliğinden olacağı savının varolan bazı gerçeklerle örtüşmediğini belirtmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde ırgat olarak çalışan aileler ve küçük toprak sahiplerinin çekirdek aile olduğunu vurgulayan Sarı, geniş aile yapısının kırsal nüfusun bütünüyle bir gerçekliğini teşkil etmediğini, bu yapılanmanın mülkiyetle de alakalı olduğunu vurgulamaktadır.

Aile genellikle demografinin, ekonomi ve politikanın bir meselesi, konusu gibi incelenme eğilimindedir. Bu durumda aile ile ilgili birçok meselenin tutarlılığı diğer bir kurum tarafından yutulmaya meyillidir (Poster, 1989, 176-177). Dünyada tek bir aile tipinden söz etmek yanlıştır, ancak Batılı anlayış bugün gittikçe yayılmaktadır. Batı'nın romantik sevgi idealleri giderek yayılmıştır örneğin. Devlet eliyle bugün aileye müdahale edilmeye başlanmıştır. Nüfus planlaması ve geleneksel aile yaşantılarının değiştirilmesine dönük hükümet müdahalesi çok yaygındır çoğu toplumda (Giddens, 2000, 151).

Ailenin genel olarak üye sayısına, evlenme biçimlerine, soyun belirleniş biçimine, oturma yerine, otoritenin dağılımına göre sınıflandırıldığı görülür. Söz konusu edilen bu sınıflamaların içinde en yaygın ve açıklayıcı olanı aileyi “üye yoğunluğu” ve “işlevleri” ele alan tasniftir (Aydın, 2000, 45). Ailenin tanımlanması gibi sınıflandırılması da çeşitli bakış açılarına göre oluşmaktadır. Bizim esas alacağımız sınıflama daha çok geleneksel-modern; yapısal anlamda büyüklük ve küçüklük bağlamında olacaktır. Buna göre aile şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Ana ailesi (Anaerkil),
- Baba ailesi (Ataerkil)
- Büyük aile (Geniş Aile),

- Küçük aile (Çekirdek Aile)

Bizi bu aile tiplerinden geniş ve çekirdek aile tanımları ilgilendirmektedir (Özkalp, 2000, 135).

Genel anlamda sosyologlar anne, baba ve çocuk ya da çocuklardan oluşan aileye çekirdek; çekirdek ailede yaşayanlara ilaveten yakın akrabalarla yakın ve sürekli bir ilişkide olan aileye ise geniş aile demişlerdir. Tüm aile çeşitliliğine genelleme yapılamasa da bugün değişim yönleri aile üzerinde geniş aileden çekirdek aileye, görücü usulünden eşin özgürce seçilmesine, erkek egemenden eşitlikçi bir yaklaşıma, akraba evliliğinden akraba dışı evliliklere, cinsel kısıtlamalardan özgürlüğe ve çocuk haklarının artmasına doğru olmaktadır (Giddens, 2000, 149-151).

Büyük aile: çok sayıda küçük, çekirdek ailenin bir arada oturmasıyla meydana gelen aile biçimidir. Tarım toplumlarında daha çok rastlanan bu tip ailede akrabalık bağları kuvvetlidir ve gelenek ve görenekler sıkı bir şekilde uygulanırlar (Özkalp, 2000, 137). Büyük aile tipi aynı zamanda geleneksel olanı da yansıtmaktadır. Geleneksel anlamda aile ise, üyelerinin ekonomik, eğitimle ilgili, boş vakitlerin belirlenmesi, üretimin ev içinde yapılması gibi hususlarla çok kapsayıcı bir sosyal organizasyondur (Gökçe, 1991, 211).

Geleneksel aile tipinin modernleşme öncesi toplumların yaşayış biçimlerini yansıttığı düşünülmektedir. Modern dönemle birlikte bu aile tipinin değişime uğradığı düşünülmektedir. Özellikle az gelişmiş addedilen toplumlarda aile birincil ilişkiler bağlamında büyük öneme sahip bir kurumdur. Bireylerin tutum ve davranışlarının denetlenmesinden, üretimden, dini tutum ve ibadetlere kadar birçok husus aile kurumuyla birebir alakalıdır. Toplumların zamanla endüstrileşmesi ve evrilmesi bu ilişki biçimlerini değiştirmiş ve birçok işi bürokratik kurumların devralmasına yol açmıştır (Kongar, 1991, 72).

Genel kabul gören kanaatin aksine Türkiye’de geniş aile, aile yapıları arasında çok yaygınlık arz etmemektedir. Ancak ülkemizde yaygın aile tipi çekirdek aile yapılanması şeklinde olsa da toplumumuzun kültürel ve normatif yapısından dolayı toplumsal yapıda geniş aile, işlevi yönüyle çeşitli şekillerde kendini var etmekte bu ise yardımlaşmacı ve

dayanışmacılık ilkelerinin toplumsal yapıdaki ilişkileri belirleyen ana öğeler olmasıyla ortaya çıkmaktadır (Yılmazçoban, 2008:40).

İstatiksel verilere bakıldığında bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Kır/kent nüfusun toplam nüfusa oranına bakıldığında; 1923 yılında kır nüfusu % 85 ve kent nüfusu % 15 iken 1950’lerde başlayan kırdan kente göçlerle bu oran 1980 yılında tersine dönmeye başlamış, kentleşme hızı ile bağlantılı olarak kentsel nüfus artmaya devam ederek, 2010 yılına gelindiğinde kent nüfusunun toplam nüfustaki payı % 73, kır nüfusun payı ise % 27 olmuştur. Türkiye artık bir kent toplumu olmuştur (Dikeçligil, 2014, 21).

Türk aile yapısının çekirdek aile olmasını açıklayan Sezal (1997, 21), Türkiye’deki aile yapısının Batı’daki çekirdek aile yapısından farklı olduğunu dile getirerek şunları kaydetmiştir: “Türkiye’deki çekirdek aile, bitişik aile ve akrabalar ilişkisini, kuruluşunun öylesine temel bir unsuru gibi görmektedir ki, ortaya Batı tipi izole çekirdek aile değil; onun oldukça farklı bir şekli olan bağlantılı çekirdek aile çıkmaktadır. Bu bağlantılar, Türk çekirdek ailesinde sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal bütün günlük yaşayış alanlarında kendini göstermektedir.

Genel olarak Türk aile yapısıyla ilgili tartışmalar, Batıyı uzun yıllar etkisi altına alan evrimci bir kuram üzerinden yürütülmekteydi. Son zamanlarda yoğun bir biçimde eleştirilen bu bakış açısıyla yapılan yorum ve genellemeler bir çok problemi bünyesinde taşımaktadır. Bu kuram ailenin diğer kurumlar gibi ekonomik nedenlere bağlı olarak kentleşme, gelir düzeyi ve benzeri etkenler doğrultusunda değişime uğramaktadır. Bu durum geleneksel geniş aile tipini çekirdek aileye evirmekte, akrabalık ilişkileri zayıflayarak insani ilişkiler bireyselleşmektedir. Bu kuram uzun zaman Türk aile yapısını anlama ve açıklama konusunda da baz alınmıştır. Halbuki Türk aile yapısının kendine özgü farklı etkenleri vardır. Ülkemizde çekirdek aile yapısı yaygın olmakla birlikte aile ve akrabalık bağları Batı’da olduğundan ayrılarak sıkı bir ilişki biçimi olarak devam ettiği araştırmalarda ortaya konmuş bulunmaktadır. Çünkü ülkemizde dinin aile üzerindeki etkilerini anlamadan bunu anlamak imkansızdır (Ulutaş & Özpinar, 2013, 379-380).

Küçük Aile: anne- baba ve evli olmayan çocuklardan meydana gelmiştir. Çekirdek aile cinsel ilişkileri düzenleme, ekonomik dayanışma, üreme ve toplumsallaşma gibi önemli

işlevlere sahiptir (Özkalp, 2000, 139). Aile sınırlarının daralması, ailenin laikleşmesi ve otoritenin devlete geçmesinden doğan karı-koca ailesine denir (Ülken, 1991, 40).

Küçük aile diye isimlendirebileceğimiz aile yapısı iki kuşak devam eden, öncelikle karı-kocadan meydana gelen çocukların doğumuyla genişleyen ve çocukların ekonomik özgürlüklerini kazanıp evden ayrılmasıyla ilk haline dönen bir yapıya sahiptir. Bu aile eşlerin ölmesiyle de dağılmaktadır. Bu tip aile sanayileşmeyle birlikte çıkmış modern aile tipi olarak da görülebilir (Gökçe, 1991, 224-225).

Bu anlamda değişimin dünyada ve ülkemizde çekirdek, yani modern olana doğru olduğu varsayılmaktadır. Bu değişimde kırsaldan şehirlere göçün önemi büyüktür. Türkiye’de aile kırsal kesimde geleneksel yapıdan, şehirlerdeki çekirdek aileye doğru bir evrilme yaşamaktadır. Endüstrileşmeyle birlikte aile, toplumda bir tampon bölge işlevi yerine getirmektedir. Bürokratik kurumlara devrettiği görevleri kurumlarla kurduğu ilişki biçimiyle bir yandan onu desteklerken (okul-aile birliği gibi) diğer yandan da yeni fonksiyonlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır (Kongar, 1991, 98). Modernleşmenin ve üretim-tüketim ekonomisinin bir sonucu olarak görülen çekirdek ailenin de zaman içinde işlevini yitireceği ve çekirdek ailenin işlevlerini okullar, toplumsal hizmet organizasyonları, dini kurumlar ve devlet gibi kurumların alacağı görüşü de çokça tartışılmıştır (Poster, 1989, 115-116).

Aile hayatını oluşturan unsurlar birçok etmenin bir araya gelmesiyle oluşurlar. Ailenin oturduğu muhit, oturulan konut tipi, ev içerisinde kullanılan eşyalar ve bu eşyaların kalitesi, tüketilen gıda maddeleri ve bunların tüketiliş şekli, yakın ve uzak akrabalarla olan ilişkiler ve bunlarla olan etkileşim, düğün, nişan, dini tören ve uygulamalar, medya araç ve gereçlerin bulunması ve kullanımı gibi birçok husus çok yönlü ve karmaşık bir ilişki içerisinde aile hayatını oluştururlar (Dikeçliçil, 1991, 513).

Buna göre aileyi iki tip olarak ele alabiliriz:

1-Büyük (Geleneksel) Aile: kırsal alanda yoğunluklu olarak yaşayan, tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan, aile adının önem ifade ettiği, erkeklerin karar almada ön planda olduğu, yaşlıların ya da erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği, geleneklere bağlı bir aile tipidir (Gökçe, 2004, 190). Bu aile tipinde üretim birlikte yapılan bir

faaliyettir. Ancak günümüzde özellikle kadının aile dışında kamusal alanda çalışması, çocuğun üretim faaliyetinin dışına çıkması söz konusudur.

Din ve aile ilişkisinde ailenin tipi önemli bir etken olarak görülmektedir. Din ve aile sosyologları geniş aile tipinin din ile daha uyumlu olduğunu düşünmektedirler. Geniş ailenin birlik sağlayıcı yönüyle dinin bireyleri bir araya getirme işlevi örtüşüyor gibi görünmektedir. Dininde amaçladığı aile içindeki, birlikte yemek, kurban, dualar, günlük hayatın bir çok işleri geniş aile tipinde daha rahat gerçekleşebilmektedir (Aydın, 2013, 319). Ailenin tarihi süreç içinde “din”le yakın ilişki içinde olduğunu vurgulayan Tekin (2016, 236-237), dinlerin belirli bir aile tipinde sabitlendiklerini söylemenin zor olduğunu belirtmiştir. Ancak genellikle geleneksel geniş aile ile din arasında yakın paralellikler sürekli vurgulanmıştır. Bu anlayışın evrimci ve lineer tarih anlayışının genel geçer olduğu modern zamanlarda, gerek dinin gerekse ailenin aşılması gereken bir tarihsel sürece denk geldiği anlayışından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte geleneksel geniş ailenin dini yönelimlerle örtüştüğü bir gerçektir. Ama bu durum zaman içinde din ile birlikte aile kurumunun evrilerek ortadan kalkacağı görüşünü doğrulamaz.

2-Küçük (Çekirdek) Aile: anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile tipidir. Geçmişten günümüze var olmuş bir aile tipidir. Ancak günümüz toplumlarında modern çekirdek aile tipi yaygınlık kazanmıştır. Bu aile tipi endüstriyel gelişmeler sonuncu ortaya çıkan aile tipine örnektir. Kırdan kente göçte geniş aileler parçalanarak çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu yeni aile tipinde kadının çok yönlü konumu, kadının kamusal alanda temsili, aile içi otoritenin paylaşımı, alınan kararlarda kadının belirleyici rolü ön plana çıkmıştır (Topçuoğlu, 2010, 28).

Çekirdek aile tipi modern aile tipi olarak ön plana çıkmıştır ve genellikle geleneksel aile tipi ile karşılaştırılarak açıklanmaya çalışılır.

Yıldırım’a göre (2016, 122-123), tarım toplumunda üretim, insan ve kas gücüne dayandığı için maddi ihtiyaçları karşılamada aile içindeki birey sayısının fazla olması önemliydi. Geniş aile biçimi gelenek paradigmasıyla şekillendiği için gelenek ve din önemli ölçüde belirleyicidir. Mahremiyet ailenin en önemli muhafaza görevidir ve mimari buna göre şekillenmiştir. Böylece modern öncesi aile, geleneği kazandıran, aktaran ve gösteren bir faaliyet alanıdır. Bu bağlamda modern aile geleneksel aile ile karşılaştırılarak açıklanmaya çalışılır. Yıldırım devamında : “Modernleşmenin

toplumsal bağlamı, modern aileyi hem icat eder hem de doğurur. Bu nedenle modern aile hem bir realite hem de bir tasavvur olarak karşımıza çıkar. Gerçektir; çünkü sanayi ve aydınlanma hareketlerinin somut toplum şartlarında ortaya çıkar. Küçülür, parçalanır, kadın-erkek ilişkilerindeki mahremiyet dönüşüme uğrayarak özgürleşir, kapitalist tüketime koşullanır, karı ve koca bir “eş” haline gelerek özneleşirler. Muhayyeldir/tasavvuridir; çünkü modernitenin yüceltmeleri ve idealleri içinde bir aile imgesi geliştirilir. Bu aile imgesi, eşitlikçi, mutlu, özgür, bağımsız, varlıklı vs. olarak üretilir.” diyerek modern aile biçiminin küresel düzeyde pazarın bir parçası oluşunu tasvireder.

Genel olarak çekirdek aileyi modernleşmenin olmazsa olmazı olarak gören düşünürlerle; geniş aileyi ön plana çıkaran muhafazakar sosyal bilimcilerin aile biçimlerini idealize etmelerini, aileyi doğru bir şekilde anlamının önünde engel oluşturduğuna değinen Dikeçligil (2014, 25) bu durumu şöyle dile getirmiştir: “Hangi tip aile idealize edilmiş olursa olsun, her idealizasyon ‘aşırı genelleme’nin sonucu olarak ortaya çıkar ve düşünceyi olgu dünyasından koparır, doğru bilgiye ulaşmasını engeller. Birbirinden farklı çekirdek ailelerin, birbirinden farklı geniş ailelerin varlığı görülmez olur. Ailenin; paylaşım, işbirliği, yarışma, çatışma, uyum, uyarılma gibi evrensel sosyal etkileşim tiplerinin tümünü barındıran bir örüntü olduğu unutulur. Bunun sonucu aile, ya sadece bölüşme ve çatışmaya ya da sadece paylaşma ve uyuma indirgenir.”

1.1.2.Aile Kurumuna Teorik Yaklaşımlar

Temel toplumsal kurumlardan biri olarak aileyi açıklama konusunda sosyolojik anlamda yaklaşım farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklı yaklaşımlar şu şekilde ayırt edilmektedir.

1-Fonksiyonalist yaklaşım: aile toplumda diğer kurumların yapamadığı önemli görevler üstlendiği iddia edilir. Bu fonksiyonlar: cinsel davranışları düzenlemek, topluma yeni üyeler kazandırmak, toplumsallaşma, bakım ve koruma sağlama, sosyal yerleştirme ve duygusal destektir.

2-Çatışma kuramı: ailenin kadın bağlamında erkek tarafından tek taraflı olarak ezildiği savunulmaktadır.

3-Sembolik etkileşim kuramı: ailenin bireyler arasındaki çok yönlü etkileşiminin sürekli değişiminden kaynaklanan yeni durumlarla tekrar tekrar tanımlanmasını savunur (Özkalp, 2000, 144-148).

1.1.3. Aile ve Toplumsal İşlevleri

Kişi ve toplum arasındaki bağı oluşturma işlevini yerine getiren “aile” kavramı tek başına kullanıldığında değişik anlamlarda ve işlevlerde kullanılabilir. Günümüzde genellikle aile dendiğinde anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile anlaşılmaktadır. Farklı kişi ve gurupların aileye bakış açısı farklılık arz ettiğinden tek bir tanım ortaya koymak zor görünmektedir (Bulut, 1993, 2).

Aile toplumsal ve ekonomik anlamda yeniden üretimin merkezidir. Bu yeniden üretim hakim toplumsal yargıların da yeniden üretimi biçiminde rol alır. Böylelikle toplumsal süreklilik sağlanmış olur. Doğan birey kendine has bir ortam ve kültürde doğar. Bu ortam bireye yeniden üretimin kalıplarını da öğretir. Örneğin bir kadının kaç yaşında doğuracağı, evliliği vs. toplum tarafından büyük ölçüde belirlenir (Kudat, 1991, 254).

Aile kendi özgün çatısı altında birçok işlevi yerine getirmektedir. Çocuk yetiştirerek neslin devamını sağlayan aile, insanlık adına en temel işlevlerden birini yerine getirmektedir. Bunlardan ikincisi cinselliğin meşru bir zemin içinde yerine getirilmesine yardımcı olmasıdır. Yaşlılık esnasında da aile bireyler için korunaklı bir liman olma özelliğini gösterir. İnsan hayatının biyolojik olan tüm dönemlerinde aile en temel unsur olmaktadır. Doğumla başlayan aile içi eğitsel bilgiler, içinde yaşanılan toplumun kültürel kodlarının aktarıldığı bir alan olarak devam eder. Bu anlamda yeri doldurulamaz bir konuma sahip olan aile, bireye içinde bulunduğu toplumun statü ve rollerin benimsetilip öğretildiği yerdir aynı zamanda (Sarı, 2013, 22-23). Bu anlamda toplumsal yapı aileyi, ailede toplumsal yapıyı etkilemektedir. Aile toplum içerisinde çeşitli işlevlere sahip olagelmiştir. Moderniteyle birlikte bu işlevlerinden bazılarını yitirdiği iddia edilse de ailenin devam eden işlevleri, toplum içindeki kurumlar dikkate alınarak, şöyle sıralanabilir:

a) Biyo/Psişik işlevleri: ailenin varlığını koruyan, neslin devamını sağlayan biyolojik bir işlevi vardır. Çocuğun sadece fiziki bakımı gerçekleşmez aynı zamanda en üst düzeyde sevgi ortamının oluşturulmasıyla kişilik gelişimi de olumlu yönde gelişir.

b)Ekonomik işlevi: ailenin finansal ihtiyaçları karşılama görevi şüphesiz temel bir işlevdir. Aile içerisinde bu işlevin yerine getirilmesinde zaman içerisinde bazı değişiklikler olmuştur. Örneğin geleneksel ailelerde, aile işlerinde çalışan kadın aileye para getiren konumunda değildi. Fakat günümüz toplumlarında kadının çalışma hayatında yer almasıyla aileye para getiren olarak görev ve sorumluluklar üstlenmesi aile içindeki rol paylaşımında ve otoritenin paylaşılmasında esaslı bir farklılaşmayı ortaya çıkarmıştır. Böylece ailede karar alma mekanizması ile tüketim kalıpları da değişmiştir (Aydın, 2000, 37-38).

Aile, tarihinden beri hem okonomiyi etkilemiş hem de okonomik faaliyetlerden etkilenmiştir. Ailenin bir çok işlevi yanında ekonomik işlevini başka kurumlara devrettiği iddia edilsede bu tamamen gerçeği yansıtmamaktadır. Başta tüketim olmak üzere, çeşitli düzeylerde ekonomik işlevini sürdürmektedir. Aile, ücrete dayanmayan hizmetlerin yer aldığı yegane kurum olarak ortaya çıkmakta ve bu hizmetlerin genellikle hep bir gurup insan tarafından üstlenildiği görülmektedir. Özellikle kadınlar bu süreç içinde ilk defa ev dışında çalışmaya başlamışlardır. Eğitim süreciyle doğrudan ilintili olan kadının bu yeni konumu kadına yeni roller ve statüler , bu sayede de eşitlikçi bir konum kazandırmıştır. Ancak aynı zamanda kadının eski rolleriyle yeni rolleri arasında bir çatışma yaşanmasına da sebep olmuştur. Buna bağlı olarak çocuklar modern dünyada iş yaşamının dışında konumlandırılmışlardır. Çocuğun iş yaşamının dışında yer alması doğurganlık oranını da doğrudan etkilemiştir (Çağan, 2016, 86-87).

c) Eğitim işlevi: bireyin içine doğduğu toplumsal yapının normlarını, değerlerini, gelenek ve göreneklerini, kurallarını öğrenmesi ve çocuğun sorunsuz bir birey olarak yetişmesini sağlaması açısından ailenin eğitim işlevi önemlidir.

d) Dini işlevi: bireyi toplumsal hayata hazırlarken çocuğa aktarılanlar arasında dini değerler de vardır. Sadece bu değerler aktarılmaz aynı zamanda dini ritüellerin bizzat yapıldığı yerdir de aile.

e) Boş zamanları değerlendirme İşlevi: eğlenme ve dinlenme işlevleri ve nasıl yapılacağı da aile içerisinde aktarılır (Aydın, 2000, 37-38).

Ailenin işlevleri bakımından sıralama önemi toplumdan topluma değişmektedir. Ama toplumun onayladığı cinsellik kavramı hemen her toplumda göze çarpmaktadır. Buna

rağmen aile salt cinselliğe bağlı bir kurum olmaktan çok cinsiyete dayalı ekonomik işbirliğinin gerçekleştiği toplumsal bir kurumdur. Cinsellik ailenin sosyal kurum olmasında araçtır diyebiliriz (Saran, 1991, 140-141).

1.1.4. Ailenin Toplumsal Özellikleri Açısından Tasnifi

Diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi Ülkemizde de aile çok çeşitli şekiller arz etmektedir. Toplumsal özellikleri açısından aile:

1. Kır ailesi(Kır ailesi),

2. Kent ailesi(Şehir ailesi)

1. Ana, baba, evlenmiş çocuklar, torunlar vs. gibi akrabaların bir arada oturmasıyla oluşan ve genel itibariyle ekonomik işbirliğine dayanan aile yapısıdır.

2. Ülkemizde modern ailenin sosyolojik olarak karşılığı bu tip ailedir. İlk olarak şehirlerde oluşmaya başlayan bu tip, zaman içerisinde yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Gökçe, 1991, 390-391).

Aile temelde her bir bireyin ayrı bir kişiliği değerleri ve rol beklentileri olan bir işleve sahiptir. Aileni genel anlamda her yerde işlevi aynı olsa da içinde barındırdığı bireyler diğerlerinden farklı özgeçmişe ve özelliklere sahiptir (Bulut, 1993, 3).

1.1.5. İslam'da Aile

Çalışmamız açısından İslam'ın aile kurumuna bakışı önem arz etmektedir. Aile gibi önemli bir toplumsal kurumu dinlerin es geçeceğini düşünmek doğru olmaz. Bu konu İslam dini olduğunda daha da önemli hale gelmektedir. İslam aile müessesine çok önem vermiştir.

Aydın (2013, 324), İslam'ın (aile, devlet, ekonomi gibi) kurumlarla ilişkisini kuran en temel yargıyı şöyle ifade etmiştir: “ İslam her alanda, o alanı ilgilendiren bir öz (değerler) getirmiş, onun şekillenmesini, (bu sınırlı temel değerleri göz önünde bulundurmamak kaydıyla) toplumsal şartlara bırakmıştır. Bunun için zaman-mekan üstü (veya dışı) olan değerler her devre ve şarta uygulanabilen belirleme gücüne sahip ilkeler olmuştur. Bu açıdan baktığımızda bu gün toplumsal şartlara göre şekillenmiş hiçbir

ailevi, ekonomik, veya siyasi model İslam'ın bu alanlardaki eğilimini ifade etmez.” diyerek, İslam'ın herhangi bir kültürel sistemle özdeşleştirilemeyeceğini vurgulamıştır.

Muhakkak İslam dini ataerkil bir toplumsal yapıya sahip Arap toplumuna gönderilmiştir. Bir kişi bu toplumda hem erkek, hem asil, hemde zenginse üst tabakada yer almaktadır. Bundan dolayı fakir ve asil olmayan erkekler alt sınıfı oluşturmaktadır. Fakir ve asil olmayan kadınlar ise en alt tabakadadırlar. Asil ve zengin kadınlar alt tabaka erkeklerden belli açılardan üstün olmakla birlikte, yine de katı ataerkil sistemin kurbanı durumundadırlar. Bunu çok yaygın olmamakla birlikte fakirler kadar zenginlerin de utançtan dolayı kız çocuklarını diri diri gömmesi uygulamasından anlamak mümkündür (Yapıcı, 2016, 72).

İslam dini Arap yarımadasına hakim olmadan önce, genellikle örf ve adetlerin belirlediği ve geçmişten buyana yürürlükte olan aile hukuku geçerliydi. Genellikle toplumsal yapı içinde kadın bir çok haktan mahrum bırakılarak değersizleştirilmiştir. Mirastan pay alamayan kadın, bir meta gibi alınıp satılıyordu. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömen, kadını bir şehvet aracı olarak gören ve sapkınlıkları büyük boyutlara ulaşan bu topluma İslamiyet'in gönderilmesiyle, kadın toplumsal hayat içinde bir çok hak elde etmiştir. Kadın bundan böyle ailenin bir üyesi, evlat, eş ve anne rolleriyle toplumda yer edinmeye başlamıştır (Aktan, 1992, 396).

Hem Kur'an-ı Kerim hem de hadis kaynakları aile ile ilgili bayağı bir yekûn teşkil eden malumat içermektedir. Biz burada kısaca İslam'ın aile kavramına bakışını irdeleyeceğiz. Neredeyse tüm dinlerin toplumun en önemli parçası olarak gördüğü aile kurumuyla alakalı İslam temel kaynaklarıyla bu kurumu inşa etmiştir. İslam'a göre aile, karı-koca, ana-baba ve bunların usul ve furuundan oluşur. Toplum içerisinde zamanla değişen şartlar gereği bazen bu sayılanlar aynı çatı altında bazen de karı-koca ve çocuklar ayrı evlerde oturmuşlardır. İslam toplumunda evlenme yasağı ve dayanışma ölçü olarak ele alındığında süt akrabalarını ve mevaliyi de geniş aile içerisine dahil etmemiz gerekecektir. Buna göre aile bağlarını meydana getirilen tabi sınırlar evlenme (akit), doğum, emzirme, azat etme ve mukavele şeklinde sıralanabilir (Karaman, 1992, 8).

İslam'a göre aile toplumun çekirdeğini oluşturan dini ve toplumsal bir kurumdur. Zira aile nikâh akdiyle bir araya gelen kişilerden meydana gelen çocukların doğduğu, bu çocukların yetiştirilip terbiye edildikleri, evli kişilerin kendilerini toplumun

onaylamadığı cinsi birleşmeden koruduğu, akrabalık bağlarının geliştiği ve vücut bulduğu, miras haklarına imkân vererek toplumu ahlaken ve iktisaden çöküntüye uğramaktan alıkoyan tek kurumdur (Aktan, 1992, 17).

İslam'ın kadına bakış açısı, ideal bir görüntü versede, zaman içinde geleneksel anlayışın müslüman toplumda hakim anlayış haline geldiği söylenebilir. Bu anlamda İslamın şekillendirdiği coğrafyada üç kadın tipinin ön plana çıktığını vurgulayan Yapıcı (2016, 76) bunları, Hz. Hatice'nin ticaretle uğraşan sosyal hayat içinde aktif hareket eden yapısı; Hz. Aişe'nin dini ilimlerle uğraşan ve siyasete müdehale edecek kadar sosyal yapının içinde olan yapısı ve Hz. Fatma'nın daha çok ev işleriyle meşgul yapısıyla tanımlamaktadır. Yapıcı, İslamın reform niteliğinde kurullarla ataerkil yapıyı yumşattığını ve kadınlara sosyal hayat içinde birçok haklar verdiğini vurgulayarak şöyle demiştir: “Ancak katı ataerkil düzen o günün şartlarında “ılımlı bir ataerkilliğe” dönüştürme hususunda İslamiyet'in yaptığı reform niteliğindeki girişimler dinin kurumsallaşmasıyla birlikte yavaş yavaş farklı bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Kadın haklarının zaman içerisinde daha da gelişmesi gerekirken, mevcut bazı haklar korunmakla birlikte kadın algısı ve kadının denetlenmesi adeta kurumsallaşmış/kurumsallaştırılmıştır.”

Günümüz toplumunda İslam'da kadının yeri konusunda yapılan çalışmalarda iki husus ön plana çıkmaktadır. Yapıcı'nın (2016, 197-200) üniversite öğrencileri ile yaptığı nitel araştırmada İslam'da kadının yeri, katılımcılar tarafından iki ana başlıkta değerlendirildiği görülmüştür. İslam'da kadının değerli, eşit ve saygın bir statüde olduğunu savunan öğrenciler arasında “gerçek din ile bozulmuş/saptırılmış din”, “hakiki islam ile kültürel islam”, “Kur'an'da anlatılan dinle gelenekte aktarılan din”, kavramlarının birbirinden farklılaştırılarak çözümlenmeler yapıldığı görülmüştür.

Bu düşüncelerden birincisi, İslam, kadını yüceltmiş ve ona insan olduğunu hatırlatmış, fakat buna uygulamada dikkat edilmemiş, kadın ikicileştirilmiştir görüşü etrafında şekillenmiştir. Örneğin: “*İslam'da kadının statüsü oldukça iyi, ama maalesef buna uyulmuyor.*” (K/23, İktisat, Sünni, Hanefi) diyerek birinci görüşü belirtmiştir.

İkinci genel kanı, İslam'ın özünden uzaklaştırıldığı, ataerkil yapının çıkarları doğrultusunda yorumlandığı ve geleneğin din haline getirildiği vurgusuna odaklanmaktadır. Örneğin: “*Bu konuda fazla bir bilgim yok, ama İslam dinindeki*

kadının yerinin gerçeklikten uzaklaştırıldığını, saptırıldığını ve dini insanların kendi çıkarları için kullandığını düşünüyorum.” (K/21, PDR, Sünni) diyerek ikinci görüşü söylemiştir.

1.2. Din ve Dinin Sosyolojik Boyutu

Din, insanlığın varlığından beri, insanı her anlamda kuşatan bir olgu ve gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Toplumsal hayat içerisinde birçok kurumun etkilendiği din kavramı bu anlamıyla önemli bir konudur. Din sosyologları aileyi bu anlamda tabii dini gurup saymışlar ve bu şekilde sınıflandırmışlardır. Din her şeyden önce insanın aşkın alanıyla bağ kurmasını sağlar. İlk elde kendisini ve çevresini tanımada, kozmostaki yerini belirlemede açıklayıcı hazır bilgiler verir (Aydın, 2000, 25).

Her temel kurum ve toplum arasındaki ilişkide olduğu gibi muhakkak din ve toplum arasında da sıkı bir ilişki mevcuttur. Araştırmalar bize en ilkel ya da en modern olarak tanımlanan toplumlara kadar dinin mevcudiyetini kanıtlamaktadırlar. İnsanlardaki inanma ihtiyacı ve kişilerin kendilerini tanımlama ve yaşadıkları hayatı anlamlandırma adına din önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Dini kurallar ve pratikler hem kişinin günlük yaşantısını hem de toplumsal yaşamı derinden etkilemektedir. Bu anlamda din toplumsal bir kurum olarak vazgeçilmezdir (Sönmez, 2013, 303).

Din, temel kurumsal ilişkilerin yerine getirilmesinde önemli rolü olan bir kurumdur. Dine ve içinde bulunduğu toplumlara göre farklılıklar göstermekle birlikte din kurumu sadece aşkın nitelikli işlemlerin değil (mesela) pek çok yerde doğum ve ölümlerin kaydedilmesi, evlenme işlemlerinin tescili, bazı vergi türlerinin toplanması, yoksullara yardım, eğitim, siyasi otoritelerin göreve başlatılma törenleri, ölüleri gömme vb. sosyal ve siyasal hizmetleri yerine getirmektedir (Lundberg, Schrag, Larsen 1970, s. 151). Şerif Mardin'in de dediği gibi din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir (Mardin, 1992, 25).

Sosyolojide dinin tanımı :“Kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler-ritüeller-kümesidir. Kutsal din dışıyla tam bir karşıtlık içindedir; çünkü kutsalda huşu duygusu hakimdir.” Bu anlamda sosyologlar dini, bir tanrı veya tanrılara bağlı kılmadan kutsal bir gönderme biçimi olarak anlarlar. Dinde illa bir tanrı olması zorunlu değildir (Marshall, 1999). Din

ile topluma yansımalarının din sosyolojisinin ana ve en zor meselesi olduğunu vurgulayan Kehrer sosyal gerçeklik olarak dinin, din sosyolojisi açısından iki yönüyle incelendiğini belirtmiştir.

a) Sosyolojik din teorisini kurmaya gayret etmek. Bu konuda öncü olan E. Durkheim'ın çalışmaları ve sosyolojik araştırmaların sonuçlarına göre bu ancak fonksiyonalist bir teori olabilir.

b) Dini davranışı sosyal hayatın belli sektörlerinin bağlamı içinde incelemeyi denemek, sosyolojik görevini ciddiye alan bir din sosyolojisi incelemesi, din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkiyi tespitle yetinmez. Yorum yapılmadan gerçeklerin sıralanması bir şey ifade etmez (Kehrer, 1992, 73-75).

Dinin toplumsal yapı içerisinde birçok işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz. İster olumlansın isterse olumsuz bir tavır takınılsın din, işlevleri bakımından toplumun temel dinamiklerini ve kurumlarını etkileyen, onlara yön veren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, hayatın ve var oluşun anlamı, ölüm sonrası hayat, ahiret ve selamete ulaşma vaadi bağlamında kişisel var oluşsal bir işleve; kültürel, sosyal dayanışma, bütünleşme, kimlik ve aidiyet sağlama bakımından da toplumsal işlevlere sahiptir. Dinin toplumsal bütünleştiricilik işlevi, özellikle kültüre ve değerlere nüfus eden ve insanlar için istikrara sağlayıcı bir unsur olmasında yatar (Çelik, 2013, 145). Her dinin kognitif (bilişsel) yönü vardır. Din, mensubu olan insanlara belirli bir dünya görüşü sağlar. İnananlar, inandıkları dinin etkisiyle dünya ve dünyevî olaylar karşısında nasıl bir tutum ve eylem içinde bulunacaklarını belirlerler (Okumuş, 2003, 69).

Din, toplum içinde önemli bir sosyalleşme aracıdır. Ancak din, sadece kollektif hayata yönelik toplumu bir arada tutan bir kurum değildir. Bütün büyük dinler, İslam dini dahil, kişinin gelişmesi içinde çaba harcamaktadırlar. Bu anlamda din kardeşliği kandaş kardeşlikten daha az önemli değildir. Aile en başta dinin ilk öğrenildiği ve hayata aktarıldığı yer olarak din ile ilişki halindedir. Çocuğun doğumundan başlayarak, evlenme ve evlenme yasağına, nikah akti ve ölüme kadar din ailenin tam merkezinde yer alır. Eşler arasındaki saygı ve sevgi, anne-babanın çocuklar üzerindeki hak ve vazifeleri ya da çocukların anne-babaları üzerindeki hak ve ödevleri, dinsel olduğu kadar ailesel değerlerdir. Encest yasağı da dinin aile üzerindeki etkilerinden biri olarak çarpıcı bir örnektir (Aydın, 2013, 316-317).

Dinin en önemli işlevlerinden birisi de meşrulaştırma işlevidir. Belki de tarihte bireyler, toplumlar hatta devletler tarafından en çok kullanılan ve de suistimal edilen işlevdir. Dinin meşrulaştırıcı gücüyle birey yaptıklarını haklılaştırmakta ve kendi iç dünyasını bir nevi rahatlatmaktadır. Sosyal hayatta ise dinin meşrulaştırıcı gücü daha çok insanlar arası ilişkilerde, kurumsal ve grupsal ilişkilerde kendini göstermektedir (Okumuş, 2003, 80). Günümüzde birçok toplumda, aile üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen ahlak kuralları genellikle dinsel yaptırımlara bağlanır. Aile biriminin ağırlığının görece azaldığı toplumlarda da bireyin toplumsallaşması sürecinde dinsel öğeler önemini korumaktadır. Günümüzde de aynı dinsel topluluk içinden eş seçimi yaygındır ve ailenin temel yapısı dinsel normlarla desteklenmektedir. Ancak din, her zaman toplum içerisinde olumlu meşrulaştırıcı bir işleve sahiptir diyemeyiz. Bazen toplumlar dini, kendi iktidar yapılarını korumak ve meşrulaştırmak bazen de geleneksel olanı korumak adına kullanabilirler. Bu hususun belki de en dikkat çekici yönü kadınlara karşı toplumların geleneksel anlamda takındıkları tavrı dini öğretilerle destekleme edimini içerisine girmiş olmalarında arayabiliriz. Cinsiyet ayrımı tarihten günümüze hemen her toplumun en önemli sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda toplumlarda var olan katı toplumsal cinsiyet ayrımları din adına meşrulaştırılmakta, dinin buyruğu gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Böylece din ve kültür adına uygulanıp meşrulaştırılan pratikler, kadınları ikincil bir konumda tutmakta, aile içi ilişkilerde hak eşitliğini sağlayacak ve kadınların durumunu iyileştirecek yeniden yapılanmaları engelleyebilmektedir. Din, kadın haklarının inkârı için gerekçe olarak gösterilebilmektedir (Berktaş, 2006, 63-64).

Din, teoride ve pratikte farklı olabilir; yani farklı toplumsal ve tarihsel bağlamlarda insanlar tarafından hem algılanışı hem de uygulanışı farklı olabilir. Bu nedenle dinsel ideolojinin, farklı tarihsel-toplumsal koşullarda farklı biçimlerde eklemenebileceğini ve dolayısıyla değişik uygulamalara yol açabileceğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Toplumun sahip olduğu din ile kadının sosyal statüsü arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Kültürel normların dini öğretilere göre şekil aldığı toplumlarda, kadınla ilgili inanç ve değerlerin ve bunların yorumladığı toplumsal normların kadının rol ve statüsünü etkilemesi kaçınılmaz olacaktır. Neredeyse tüm dinlerde kadına ait olumlu ya da olumsuz bir yer bulmak mümkündür. Örneğin eski Türklerde Gök Tanrı'yı erkek (Bu Tanrı yüce, mavi, sonsuz ve güçlüdür.), Yer Tanrı'nın ise kadın rolünü üstlendiğini

düşünmüşlerdir. Bunun için güneş ana, ay ise erkek olarak kabul edilir (Kabaklı, 2003:42).

Din, insanların içinde buldukları hayatı anlama ve anlamlandırma açısından önemli bir işleve sahiptir. Kişiler hayatla ilgili görüşlerini şekillendirirken bağlı oldukları dini ilke ve kurallar önemli rollere sahiptir. Kişi içinde bulunduğu dini değer ve normları ister özel hayatında olsun isterse kamusal alanda olsun belli oranda uygulama isteği içerisinde bulunmaktadır. Bireyler sosyal olayları değerlendirirken dini önemli bir ölçü olarak görmektedirler. Bu yapı kendisini belki de en fazla aile ilişkilerinde göstermektedir. Evlenme, boşanma, çocukların yetiştirilmesi, kadın-erkek ilişkileri, hatta kadının çalışıp çalışmaması gibi konularda din toplum içerisinde bireylerin davranışlarına doğrudan etki etmektedir (Kabaklı, 2003:160). Dinin toplumsal işlevleri arasında aile yapılarının korunması da büyük önem arz eder. Bütün toplumlarda cinselliği, üreme etkinliğini, statü dağılımını ve bireyin toplumsallaşması sürecini dizayn eden kültürel çerçeveler, başka yapıların yanı sıra dinsel kurumlarca da ele alınıp değerlendirilirler. Özellikle bu durum akrabalık ilişkilerinin toplumsal örgütlenmenin nirengi noktası olduğu toplumlarda geçerlidir. Bu tür bazı toplumlarda ailelere özgü tanrılar ve atalara tapınma, dinsel yaşamın ağırlıklı boyutunu oluşturur (Yılmazçoban, 2008: 65).

Aile ve gelenekle ilgili hususların din ile ilişkili tartışıldığını belirten Tekin (2016, 239), geleneğin toplumlar içinde rollerin aktarılması konusunda çok önemli işlevi olduğunu belirtmiştir. Geleneksel anlamda kazanılan rollerin ani değişimlere uğraması mümkün değildir. Bu sayede aile içi roller öğrenilir ve toplumsal bir süreklilik ortaya çıkar. Ters yöndeki davranışlar toplumsal kontrol mekanizmasıyla kınamaya uğramakta ve genellikle bireyler hazır buldukları davranışları sürdürme edimine girmektedir. Bu süreçte gelenek ile dinin iç içe geçtiğini belirten Tekin şöyle demektedir: “Dini olan bazı unsurlar mevcut gelenekle ilişkiye girmekte, geleneğin formel yapısı bazı referanslarla dini olabilmektedir. Bu anlamda aile ile din, kültür ve gelenek arasında girift ilişkiler bulunmaktadır. Fakat her halükarda gelenek ile din arasında bir ayırım yapılmalıdır. Bugün aileye dair toplumdaki birçok uygulamalar, geleneğe dayanarak devam etmektedir.”

Dinin toplum içinde meşrulaştırıcı bir işlevi vardır. Sosyolojik olarak bu durum genellikle olumlanmaktadır. Ancak olumsuz şeylerin de meşrulaştırılabileceği unutulmamalıdır. Bu, dinden değil, meşruiyet mekanizmasının yanlış kullanımından kaynaklanır. Sonuç olarak din de, kurumsallaşmasında ve algılanarak hayata geçirilmesi anlamında, bir kültür ortamından bağımsız değildir. Tarihsel süreç içerisinde ailenin temel unsurlarından olan kadının ikincil konuma atılıp aşağılanması ve bunun dini bir takım donelerle inşa edilmeye çalışılması buna en güzel örnektir. Bu durumun meşrulaştırılmasında din kullanılmış olsa bile asıl olarak seküler kaynaklıdır ve kaynağını dinden çok siyasetten almış olmalıdır. İslam bağlamında düşündüğümüzde kadın ve erkeğin birçok konuda eşit hak ve sorumluluklara sahip olduğunu görürüz. Birçok ayet ve hadis ceza ve mükafat konularında herhangi bir ayrıma gitmemişlerdir. Ancak tarihsel-kültürel süreç içinde birçok problem yığını günümüze kadar ulaşmıştır (Aydın, 2013, 320-321). Geleneksel uygulamaların doğrudan din ile ilişkilendirilmesi tam anlamıyla doğru değildir. Din sıfırdan bir toplum oluşturma anlayışında değildir. Uygulama genellikle var olan toplumsal yapıyı düzenleme ve kendine uygun olan biçimi ön plana çıkararak devam ettirme yönündedir. Örneğin İslam bunu kendi bakış açısına göre belli bir aile biçimini şekillendirerek yapmıştır (Tekin, 2016, 239).

1.2.1. Dinin Sosyal Hayat İçerisinde Kadın ve Aileye Etkisi

Din sosyal değişmeye engel midir, yoksa değişmeyi destekler mi? Bu anlamda din bir yönüyle sosyal değişmeye engel olarak karşımıza çıkarken, diğer yandan değişim ve dönüşümün temel saiki olarak addedilmiştir. Din, toplumsal değişmeyi tetiklerken bazen de sosyal değişim din üzerinde ciddi bir değişim baskısı olmuştur (Günay, 2000, 333). Burada değişimden kastımız sanayi devrimiyle ortaya çıkan modernleşme ve onun toplumsal hayatı etkileyen yönleridir. Sosyal hayat içerisinde önemli bir yer tutan aile ve onu oluşturan bireylerin başında gelen kadın bu değişmeden nasıl etkilenmiştir? Modern sanayi toplumlarında kutsal ile kutsal olmayan net bir biçimde ayrılmıştır. Din geleneksel toplumlarda en başat rolde iken, bireysel bir tercihe dönüşerek toplum üzerindeki etkinliğini azaltmıştır. Moderniteyle birlikte ortaya çıkan sekülerleşme, temel toplumsal kurumları etkilediği gibi aileyi de etkilemiştir. Geleneksel toplumun merkezinde duran din, modern toplumda sekülerleşmeyle birlikte toplumsal tesirini kaybetmiş ve kendi alanına çekilmiştir. Bundan böyle din kişilerin vicdanında duran kişisel bir tercihe dönüşmüştür. Bu anlamda dine ve onun emirlerine olan rağbet

azalmıştır. Bu azalma kırsaldan şehirlere gittikçe daha da artmaktadır. Modern toplumlarda geleneksel toplumlar içinde var olan birlik ve beraberlik ruhu çözülmüş, dine ilgisizlikle birlikte dine ve dindarlığa tenkit ve inançsızlık yaygınlaşmıştır (Günay, 2000, 360-363). Buna rağmen dinin sosyal hayat içerisinde çekildiğini ve etkisini tamamen kaybettiğini söylemek zordur. Din belki de farklı şekillere girerek hayati varlığını devam ettirmektedir.

Aile genel kabule göre doğal sosyal birliktir ve temel bir sosyal kurum olmasıyla dinden görelî de olsa bağımsız bir yapıdır. Dinle olan tüm münasabete rağmen din tarafından inşa edilmemiştir. Ancak ailenin din ile karşılıklı dinamik bir ilişkisi vardır, din ve aile birbirini hem etkileyen hem de birbirinden etkilenen kurumlar olarak tarih boyunca birbirlerini destekleye gelmişlerdir.

Aile ve din toplumsal yapı içerisinde kontrol ve denetleme kurumu olarak karşımıza çıkar. Toplumsal değişimin olduğu durumlarda bu iki kurum devreye girerek toplumda yeniden denge unsuru olarak karşımıza çıkarlar. Değişim ve onu dengeleyen kurumlar sosyolojide yaygın olarak kullanılan denge kuramlarının temelini teşkil ederler. Terazinin bir kefesinde ekonomi yer alırken diğer kefesinde din ve onun hemen yanında aile yer almaktadır. Toplumsal süreklilik bu şekilde bir denge içerisinde devam eder. Burada aile ve din kendiliğinden bir işbirliği gerçekleştirir (Aydın, 2013, 315-316).

İdealize edilen modern birey, geleneksel anlamda toplum içerisinde var olan aile ve akrabalık bağlarından, samimiyetinden uzaklaşmakta, modern unsurların kendine yüklediği ağır ve stresli bir yaşamın içerisinde bunalıma sürüklenmektedir. Bu güvensizlikler ve belirsizlikler içerisinde din hala birey için kutsal bir şemsiye olmaya devam etmektedir (Çelik, 2013, 147). Burada kadın da bu değişimin içerisinde dindarlığını farklı şekillerde yansıtarak gelenekselden kopmuş ancak dinin bireysel ve ahlaki boyutuna yönelerek dindarlığını devam ettirmiştir. Modern toplumun kadına sunduğu kamusal fırsatlar, bireyselliğin ön plana çıkması, eğitim ve öğretimin her kesim için yaygınlık kazanması, sosyal etkileşim ve iletişim imkânlarının yaygınlaşması kadın dindarlığını da görünür bir biçimde dönüştürmüştür. Geleneksel bir toplum içerisinde faaliyetleri sınırlı kalan kadın, modern toplumlarda sosyal hayatın daha da içinde olmuştur. Daha yoğunluklu bir şekilde sosyal hayatın içerisinde olan kadın bireyselleşmenin etkisiyle dini anlayış ve yaşayışını kişiselleştirip dönüştürmüştür.

Geleneksel toplumun sıkı denetleyici yapısına karşın bireyselliği ön planda tutan modern hayat tarzı eğitim seviyesinin yükselmesiyle kadının ibadetleri yerine getirmede bir düşüş meydana gelmiştir. Feminist hareketlerin kadının ikincil plana itilmesi hususunu sürekli olarak dinin bu alandaki etkisine vurgu yapmaları bu durumu daha da belirginleştirmiştir (Şahin, 2002, 24).

Kadının sosyal hayat içerisinde yer alması ülkemiz bağlamında da sancılı bir süreç olarak görülmüş ve buna dönük eleştiriler eksik olmamıştır. Bu anlamda Müslüman kadının kamusal alanda görünürlüğüyle beraber sosyal hayata faal olarak katılımı Müslüman alimler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Örneğin Osmanlı'nın son dönemlerinde kadınların da erkekler gibi çalıştırılmasının toplumsal anlamda büyük sıkıntılara yol açacağını ifade eden Şeyhülislam Sabri Efendi, şunları söylemektedir: *“Tamamen erkekler gibi müstakil ve gayr-i dahili kazanç bulmak suretine gelince, harb-i umuminin, aile hayatımıza miras eylediği perişanlıkla temin-i maişet için sokaklara dökülen kadınlarımızdan, hüsn-ü teravetleriyle nazar-ı dikkati celb olamayan aksamının, hayat mübarezesinde ne kadar düşkün ve ye's-aver bir manzara arz etmekte olduklarını gördük. Kadınlarımızı erkekleştirmek arzusunda bulunan mütefekkirlerimiz ise bu perişanlığı hayat-ı nisvaniyemize esas ittihaz etmek üzere bu vaziyetten bir fırsat-ı mecburiyet istihracına çalışıyorlar. Evet, kadınlarımızın bu bedbaht ve şayan-ı merhamet aksamının fevkinde, Avrupa'da olduğu gibi daha ziyade erkeler tarafından hususi mahallerde imal edilen eşya ve emtiayı mükellef mağazalarda nazik ve cazibedar elleriyle müşterilere ibraz etmek için elverişli kadınlarımız bulunabilirse de o suretle satılacak şeyler arasında da belki daha fazla onların güzelliklerine müşteri çıkanlar bulunur.”* (Sabri Efendi, 1992, 273).

Kadın Müslüman toplumlara da özelde de bizim toplumumuzda hem dindarlığın hem de modernleşmenin bir ölçütü olmuştur. Bu durumu Dikeçligil (2014, 19) şu şekilde özetlemiştir: “Kurtuluş reçetesi olarak sunulan modernleşme, Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış; daha kuşatıcı, zorlayıcı ve sistematik modernleşme ise Cumhuriyet Türkiye'sinde uygulanmıştır. Toplumumuzda gelenekselden moderne doğru ilerleme, bilindiği üzere, sosyal yapıyı etkileyen iktisadi, hukuki ve sosyal bir dizi reformlarla başlamıştır. Bu süreçte doğal olarak mikro düzlemde en küçük etkileşim birimi ve makro düzlemde ise toplumsal bir kurum olan aile ve özellikle kadın, modernleşmenin vitrini olmuştur.” Bu anlamda dindar Müslüman kadınların modern kamusal

alanda var olma çabaları sadece kadınlık tanımlarını dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda İslami kimliğin sınırlarının değişime ve yeniden yorumlanmasına zorlaması açısından önemlidir. Tesettürlü ve İslami kimliğe mensup kadınların en önemli sorunu kamusal alanda Kur'an'ın emirlerine uygun yaşama konusunda oluşmaktadır. Bu nokta da dönüşüm hazır olarak gelen İslami bilginin birey bazında sorgulanarak tekrar yorumlanma eğiliminde olmasıdır. İslamcı bakış açısında modern gündelik ilişkilerde mahrem in ayarlanması Kemalist projede ortaya çıktığı gibi yine araçsallaşmıştır. İslamcı kesimin modern kamusal alanda ilişkileri belirlemede proje taşıyıcısı olarak yine kadınların ilişki biçimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetle birlikte Osmanlı döneminde tesettürlü örülmüş mahrem alanı yeniden tanımlarken cinsellikten uzak kendini işine adanmış cumhuriyet kadını tiplemesi kadının yeni mahrem alanını oluşturmaktaydı (Türkmen, 2012, 130-143).

1.3. Kadının Çalışmasının Toplumsal Hayatta Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkması

Hak-sorumluluk dengesinin aile içinde tahsis edilmesinin sağlıklı bir toplum için gerekli olduğunu vurgulayan Dikeçligil (2014, 16-17), sorumlulukların, fedakarlıkların daima bir tarafın omuzuna yüklendiği evliliklerde ve ailelerde hoşnutsuzluklar ve problemler hak-sorumluluk dengesinin bozulmuş olmasından kaynaklandığını belirtmiş ve bütün canlı sistemler gibi aileyi oluşturan sosyal sistemler ağının da her türlü etkene 'açık sistemler' olduğu için 'bozulmaya yatkın bir yapı'ya sahip olduğunu söylemiştir. Bu anlamda kadının çalışması değil çalışmaması bir sorun olmuştur. Kadının çalışma hayatının dışında durması onun üretmeyen, işe yaramaz, sosyallikten uzak bir görüntü vermesine sebebiyet vermektedir. Günümüzde sıkça tartışılan ve üzerine olumlu olumsuz yorumlar yapılan kadının kamusal alanda görünmesi anlamında çalışma hayatının içinde olması konusunun yanında, çalışmayan kadın sorununun da tartışılması gerekmektedir. Artık kadının çalışmaması da modern toplum açısından bir sorun olarak durmaktadır (Aktaş, 1995, 52).

Sosyal hayat içerisinde kadın niçin ve ne zaman sorun olmuştur? Sorusu çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Kadının bir sorun olması genel anlamda sanayileşme ve onun devamında ortaya çıkan modernleşmeyle birlikte kadının toplumsal hayat içerisindeki geleneksel rol ve statüsünün değişime uğramasıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ivme kazanan kadın hareketleriyle

birlikte, kadının sadece eş ve anne kimliğiyle değil toplumsal işleyiş sürecinde erkeklerle eşitlenen ve cinsiyet temelli bir bakış açısından vazgeçilerek kadını bir birey olarak ele alan bir bakış açısına kavuşulması gerektiği savunulmuştur (Ersöz, 1999:1). Kadın sorununun tartışılıyor olması ve bu Batı'dan neşet eden feminist bir ideoloji üzerinden yürütülmesi bir eleştiri konusu olmuştur. Bir sorun olarak kadının toplumsal hayattan koparılarak ele alınması, sorunu bir anlamda içinden daha da çıkılmaz bir hale dönüştürdüğü savunulmuştur. Bilimsel anlamda kadın konusunun tartışılıyor oluşu yeni bir olgu gibidir. 21.yy'da tecrübe ettiğimiz modern sonrası dönemde imgeler ve modalar küreselleşmekte, kimlikler siyasallaşıyor, farklılık kültürü ve grup kimliği, milletlerarası hukuki tanıma kavuşuyor. Bu anlamda "kadın" da kendine uluslararası arenada çocuklar, yaşlılar vs. gibi guruplarla birlikte mağdurlar safında yerini almaktadır. Bu boyutuyla kadın problemi küresel meseleler içerisinde ele alınmaya başlanmıştır. Burada kadın sorununun ele alınışının genellikle feminist bir bakış açısı üzerinden yürütülmesi de kendi başına bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Feminist bakış açısı bize, diğer bakış açılarının sunduğu gibi, neyin doğruluğu ya da yanlışlığıyla ilgili bir mercektir. Bizim ele aldığımız konu açısından, yani ailenin modern dünyadaki konumu açısından bu merceğin önemi, kadın kimliğinin aile ile karşıt bir konumlandırılmaya tabi tutulmasıdır. İnsanların ya etnik milliyetlerine, ya ırk veya dinine göre kültürel guruplara; ya da kadın, çocuk, yaşlı ve engelli gibi guruplara ayrılması ve bu guruplar çerçevesinde hak belirlenmeye çalışılması, talepleri kültürel düzeyde dillendirmeye yol açarak siyasetin önünü tıkamakta ve bireyi ve gurupları küresel politikalar tarafından kullanılmaya elverişli bir hale getirmektedir. Çünkü organik bağlarından kopan bir bireyin dönmekte olan çarka bir dişli olarak dâhil olması çok daha kolaydır. Modernleşme ile birlikte gelenek, kültür, din gibi bağlardan "özgürleşen" bireyin aile, ebeveyn gibi organik bağlardan da özgürleşmesi bazılarına göre ileri modernlik de denilen post modern toplumun bir sonucudur (Şişman, 2007, 595-598).

İslam dünyasında ise durum biraz daha farklıdır. İslam ülkelerinde kadın konusunun genellikle toplumsal değişim tartışmaları bağlamında ele alınıp tartışıldığı bilinen bir husustur. Ancak, uzun bir süre sömürgeci tecrübenin ve oryantalist söylemin etkisiyle daha çok savunmacı bir yaklaşımla Müslüman kadının hakları ve toplumsal konumu üzerinde durulduğuna dikkat edilmelidir. Bu ilk süreçte kadınların söylem üretmede daha pasif kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte, 1980'lerden itibaren yeni bir süreç

girilmiş ve 1990'lı yıllarda gündeme gelen İslamcı feminizm, kadınların bizzat kendilerinin ürettiği daha özgün bir söylem olmuştur. Bu dönemden itibaren İslamcı feminizm genel olarak, Müslüman kimliğe sahip ülkelerdeki seküler feminizmden ayrı olan feminist yaklaşımları ifade etmek için kullanılmıştır. İslamcı feminist söylem, İslam kültür kontekstinde gelişen entelektüel Müslüman kadın yazınında yer alan ve birey olma çabalarını da yansıtan yaklaşımların bütünü olarak görülebilir. Bu söylemin merkezinde, Kur'an'ın eşitlikçi yaklaşımı ve özellikle kullandığı tedrici metot yer almaktadır. Bu yaklaşımları dile getiren düşünürler, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet konularına özel bir önem vermektedirler. Onlara göre, Kur'an'da nazil olduğu toplumdan yansıyan kimi ataerkil yaklaşımlar olmakla birlikte kadının toplumdan geri kalışının asıl sorumlusu gelenektir. Geleneğin ataerkil karakteri noktasında ortak bir yaklaşıma sahip olan entelektüel müslüman kadınlar, asr-ı saadet döneminin eşitlikçi yapısına özellikle atıf yapmışlardır. Aynı zamanda bu söylemde, vahyin geldiği toplumda yaptığı değişikliklerin Tanrı-insan, insan-insan, kadın-erkek ilişkisinde başlattığı değişimin neden kadınlar lehine gelişmeye devam etmediği de araştırılmaktadır. Müslümanların birçok konuda olduğu gibi bu konuda da bir kompleks içerisinde oldukları görülebilir. İslam ülkelerinin geri kalmış olduğunu “kadının geri kalmışlığı” ile değerlendiren yaklaşımlar, entelektüel Müslüman erkeklerde ve tartışmalara katılabilen kadınlarda savunmacı bir yaklaşımı doğurmuştur. İslam'ın kadına haklarını verdiği, geleneksel yaklaşımların ve toplumsal adetlerin bu hakların uygulanmasını engellediği yönündeki cevaplar bu süreçlerin ürünüdür (Güç, 2008, 652-669).

1.4. Kadının Çalışma Hayatına Dahil Olması ve Ailede Paradigmatik Değişim

Ailedeki değişimi açıklamak için öncelikle toplumsal değişimi açıklamak gerekmektedir. Değişim süreci değişen nitelik ve niceliklerin yanı sıra, bunların ardında değişmeyen niteliklerin değişen bilişimleri halinde de devam eder. Hem değişen hem değişmeyen bilişsel kodlar, davranış normları ve maddi araçlar vardır. Bu nedenle Batı tipi modernleşme modelinde, geleneksel toplumdan modern topluma doğru bir ilerleme öngörülmesine ve öngörünün gerçekleşmesi için siyasal, kültürel zorlamaların yapılmasına rağmen modernleşme süreci beklendiği gibi yaşanmamıştır. Batı dışı toplumlarda modernliğe ters düşen geleneksel anlam kodları ve normlar tümüyle değişmemiştir. Her toplum; kendisini farklı kılan, kendine özgü olan anlam kodlarını ve

davranış normlarını, bazen değişime uğrasa da, muhafaza etmiş; ortaya beklenenden farklı bir durum ortaya çıkmıştır (Dikeçligil, 2014, 18).

Dünyanın neresinde olursanız olun bir ailenin (İşlevi veya yapısında kısmi değişiklikler olsa da) varlığından söz edebiliriz. Yani ailenin toplumsal yapı içerisinde olmadığı bir dönemden söz edemeyiz. Ancak konjonktüre bağlı olarak tarihin her döneminde işlevleri ve yapısı itibariyle değiştiği de bir gerçektir. Ailede geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte köklü değişikliklerin yaşanmasını sağlayan en ciddi nesnel etken sanayileşmenin kendisidir. Sanayileşme üretim biçimlerinin yanı sıra bütün toplumsal ilişkileri üzerinde kaçınılmaz ve neredeyse geri alınamayan sonuçları olmuştur (Aktay, 2004, 71). Aile kurumu toplumun başlangıcından itibaren birçok değişime uğramıştır. Bu değişimin yönün biz, aile ve akraba bireylerinin daralması, aile otoritesinin hukukla birlikte devlete devredilerek daralması, ailenin dini vazifelerini kaybederek laikleşmesi yönünde olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda kurumsal anlamda devletin güçlenmesiyle ailenin zayıflaması arasında bir ilişki söz edebiliriz (Ülken, 1991, 37).

Aile tarih içinde evrildiği kabul edilmektedir. Bu kabule göre bugünkü aile yakın duygusal bağlarla birbirine bağlanmış, mahremiyetin yüksek olduğu ve çocukların yetiştirilmesiyle uğraşan bir guruptur. Kişisel anlamda seçime dayanan bu tip, romantik veya cinsel çekiciliğin önemli olduğu bir yapıdır. Cinsellik ev içerisinde yüceltilmiş ve ev ile iş yerinin ayrılmasıyla da aile üretim yerine tüketim yeri haline gelmiştir (Giddens, 2000, 148). Sanayileşmeyle birlikte aile kurumundaki değişimi iki ana unsurda değerlendirmek gerekir: birincisi, nüfus hareketleri ve yoğun göçlerle ailenin parçalanması ve yeni bir forma dönüşmesidir. Bu durumdan dolayı aile ve akrabalık bağları geleneksel döneme göre farklılaşmıştır. İkincisi ise, kent ortamına geçmenin getirdiği değişikliklerdir. Kişiler ve aileler kendi var olduğu ortamlardan çok boyutlu ortamlara , farklı kültürlerin iç içe yaşadığı mahalle ortamlarına , girmekte ve aynı mekanları paylaşmaktadır. Bu süreçte farklı kültürlere, geleneklere ve hayat tarzlarına sahip bireyler etkileşime geçmektedir. Ayrıca çoklu yaşamların var olduğu kent hayatının getirmiş olduğu kültür hayatı, basın-yayın, eğlence, apartman yaşantısı gibi unsurlar değişimi hızlandırmaktadır. Bu unsurlara, kentteki cemaat tipi denetimin kalkmasını da eklediğimizde, kişisel ve aile yaşamlarındaki değişimin hatırı sayılır ölçüde hız kazandığı görülmektedir (Atalay, 1991, 882-883).

Değişimden kastın geleneksel olandan uzaklaşma olduğunu belirtmiştik. Ancak değişen sadece kadının konumu mudur acaba? Toplum içerisinde hiç bir şeyin değişmediği ve sadece kadının rol ve statüsünün farklılaştığını iddia etmek zordur. Örneğin kadınların çalışma hayatına dahil olma konusunda bu kadar istekli olmaları geleneksel anlamda erkeğe yüklenen misyonları erkeğin yerine getirmeyişi olabilir mi acaba? Değişimin odağında bulunan aile ve dolayısıyla ev en başta üretim-tüketim bağlamında farklılaşmıştır. Değişim her zaman toplum tarafından olumlanmayabilir. Değişim sürecinde ev ve mekânların geçirdiği anlamsal değişim sürecinde üretimin odağından uzaklaşmış olan ev, kadın için geleneksel rollerini devam ettirebileceği mekanlar olmaktan cinnet mekanlarına dönüşebilir. Ailenin değişimi temelde üretim-tüketim bağlamında ele alınabilir. Burada kadının çalışma hayatı içerisine dahil olması, çocuğun bakımı, eğitilmesi, ev işlerinin yapılması gibi roller kısmen veya tamamen başka kurumlara devredilmiştir. Modernleşmeyle birlikte ailenin fonksiyonlarının büyük bir bölümü kamusal alana taşındı ama burada da ailenin içinde gerçekleşmesi beklenen içtenlik, sevgi, dostluk, sabır, güven, sevgi gibi değerler yine kamu kurumlarıdaki kadınlar aracılığıyla beklenmeye devam etmektedir (Aktaş, 1995, 19-27).

Burada kadının çalışmasından kastedilen şeyin ev dışında kapitalist ekonomik verilere dahil olan çalışmayı kastettiğimizi söyleyelim, bu anlamda çalışan: “Bir kişinin kendine veya başkasının tüketimine yönelik olarak mal ve hizmeti fiziksel, zihinsel ve duygusal bir emekle üretmeye dönük tüm çabalarıdır. Burada biz iktisadi faaliyet diyerek ev içi veya herhangi bir amaca dönük olmakla beraber iktisadi olmayan faaliyetleri dışarda tutuyoruz” (Marshall, 1999). Tarihsel olarak; her dönemde kadınların da aile ocağı dışında çalışmak durumunda kaldıkları bir gerçektir. Bunun bilinen ilk örnekleri, ekonomik zorunluluklarla gelir sağlamak amacıyla kadınların hizmetçilik, aşçılık, çamaşırcılık, dadılık, bohçacılık, terzilik... gibi işlerde ücret karşılığı çalışmalarıdır. Ev dışı çalışma; uzunca bir süre düşük gelirli, göçmen ve azınlıklar gibi sosyo-ekonomik sınıfa ait kadınlarla sınırlı kalmış; hali vakti yerinde bir kadın için norm, “ev dışında çalışmamak” olmuştur. Çalışmak adeta bir tür statü kaybı olarak değerlendirilmiştir. Ancak, sanayi devriminden sonra orta sınıf kadınlarının kitleler halinde ev dışında çalışmaya başlamasıyla bu anlayış değişmeye başlamıştır (Tan, 1996, 20).

Toplumda meydana gelen değişimler geleneksel aile rollerinin değişmesine sebep olmuştur. Üretimin aile içerisinde gerçekleştiği bir yapıdan hazır giyim ve hazır yeme

sektörüyle beraber daha çok aile tüketimin bir nesnesi olmuştur ve bu görevler artık büyük şirketlere kaymıştır. Eğitim artık babadan oğula geçen geleneksel usta-çırak ilişkisinden anaokulundan başlayarak yüksek öğretime kadar devam eden bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Ailenin dinin öğretildiği ve tatbik edildiği bir yer olmaktan çıkmasıyla bu görevde dini topluluklara bırakılmıştır. Ailenin koruyuculuk görevi ise artık devlete bırakılmıştır diyebiliriz. Bu süreç içerisinde sinema, tiyatro vs. gibi kurumlarla eğlence de kurumsallaşmış ve ev dışına taşınmıştır (Gökçe, 1991, 225).

Ailedeki Yapısal Dönüşümün en önemli belirleyeni sanayileşme bağlamında ortaya çıkan kentleşme ve yeni toplumsal ilişkilerdir. Bu deyişle geleneksel aile tipinin, yerini modern çekirdek aileye bırakmasından söz edebiliriz. Ancak bütün bu olup bitenlerin önceden var olan geleneksel geniş aile biçimini yok ettiği varsayımının yanlış olduğu da unutulmamalıdır (Giddens, 1997, 112). Bu alanda yapılan çalışmalar çekirdek ailenin oluşmasıyla geniş ailenin ortadan kalkmadığı aksine geçmiş dönemlerde de küçük aile tipinin geniş aile ile birlikte var olduğunu göstermektedir. Fakat aile geçmiştekinden farklı bir anlam içerisinde değerlendirilmeye başlamış, işlevi ve yoğunluğu çeşitli köklü değişikliklere uğramıştır. Bu anlamda sanayi öncesi kadın ve erkeğin aile içerisindeki pozisyonu değişmiş kadın ailenin gelir getiren bir üyesi olarak modern dönemde değişim göstermiştir. Buna bağlı olarak aile içindeki hiyerarşik ilişkilerin yapısı da aynı oranda değişmiştir (Kağıtçıbaşı, 1990, 153).

Geleneksel anlamda aile ve aile içerisindeki kadının durumu, kendisine biçilen rol ve statünün tam olarak içselleştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun böyle olmasında tabii ki birçok faktör rol oynamaktadır. Aile ve akrabalık bağları toplumsal içerisindeki birey için, devlet tarafından sağlanan güvenlik ve yardım sisteminin olmamasında, kişiye bir sigorta sağlamaktadır. Toplumsal yapının sürekliliği ve yeniden üretilmesinde ailenin tam merkezde yer alması, kadınların hiç şüphesiz toplum içindeki en öncelikli rolünün eş ve anne olarak tanımlanmasıyla sonuçlanmıştır. Kadınlar eş ve anne rolleri üzerinden toplumsal hayat içerisinde tanımlanırken yine bu roller sayesinde toplumun büyük bir kesimi için güvenlik ve dayanışma sağlayan ailenin devamlılığı da sağlanmaktadır. Kadınların sistem içindeki rolleri sadece ev içi hizmetleri ve çocuk/yaşlı bakımı ile sınırlı kalmamakta, ailenin içinde bulunduğu akrabalık ve hemşerilik üzerinden kurulan dayanışma ağlarının devamı anlamında da önemli görevleri bulunmaktadır. İşte bu sistemin olası sonucu olarak kadınların ekonomik

yaşama katılımı çok düşük kalmakta ya da bu katılım üretim döngüsü dışında ve ev eksenli çalışma biçiminde gerçekleşmektedir (Dedeoğlu, 2009, 45). Geleneksel olandan kopuş anlamında kadınların iktisadi bir faaliyet alanı olarak çalışma yaşamına katılmaları kendileri ve aileleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bunda tabii ki işin ücretli olup olmaması, niteliği, gelişme olanakları, sürekliliği ve diğer rol ve görevlerle uzlaştırılabilirliği gibi birçok etken rol oynamaktadır (Acar, 1992:59). Kadının çalışma hayatına atılmasında küresel boyuttaki savaşlar, kadınların eğitim düzeylerinin artması gibi faktörler önemli rol oynamış ve kadın böylece anne-eş-çalışan kadın rollerini üstlenmiştir (Ersöz, 1999:1). Değişik zaman ve mekanlarda yapılan araştırmalar, eşler arasındaki ilişkinin olumlu bir zemin içinde ilerlemesi ve dolayısıyla ilişkiden tatmin olmada mesleğin önemli bir rolünün bulunduğunu göstermektedir. Kadının bir mesleğe sahip olması, toplumsal yapı içinde statüsünün artmasını sağlamaktadır. Kadının mesleğinin olması, bağımsız bir değişken olarak alım-satım, mesken edinme, vb. gibi konuların kararlaştırılmasında kadına daha fazla söz sahibi yapmaktadır. Bu durum kadının statüsünü yükseltirken erkeğin bundan rahatsızlık duymadığı görülmektedir. Sonuç olarak kadının mesleğinin olması aile içerisinde eşler arasındaki ilişkileri daha eşitlikçi, dengeli ve daha huzurlu hale getirebilmektedir (Başaran, 2013, 163).

Kadının çalışma hayatına girmesi dünyadaki ekonomik dengelerin değişmesiyle yani sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan bir süreç olarak görülmüştür. Kadının çalışma anlamında küresel ekonomik sisteme entegre olması aile ve onu oluşturan öğeleri de değişim ve dönüşüme zorlamıştır. 19. asrın sonlarından itibaren kadının üniversite eğitimi alması ve emeğine üretim toplumunda ihtiyaç duyulması erkeğe göre dizayn edilen kamusal alana çıkmasıyla sonuçlanmış ve bu durum yeni bir dönüşümün kapılarını sonuna kadar açmıştır (Arslan, 2012, 274). Ekonomik dengelerin değişmesi salt ekonomiyle sınırlı kalmamıştır. Modern toplumun ortaya çıkışını hazırlayan sanayileşme, kentleşme ve sekülerleşme ile birlikte toplumsal kurumların yapısında meydana gelen köklü değişimler aile kurumunda da meydana gelmiş ve ailenin temelini oluşturan ailenin yapısı, öğeleri ve işlevi tamamen farklılaşmıştır (Çelik, 2010, 3). Geleneksel ekonomik ilişkilerin egemen olduğu toplumsal yapılarda, aile tek tek içerisinde yaşayan bireyler üzerinden değil de, daha çok bir bütün halinde değerlendiriliyordu. Kapitalist ilişkilerin gelişmesiyle aile hem toplumsal anlamda hem de devletlerin uyguladığı aile politikalarında bireyler ayrı ayrı değerlendirilmekte ve

buna uygun bir ekonomik faaliyet olarak görülmektedir (Dedeoğlu, 2009, 150). Müslüman toplumlarda bu anlamda bir değişim daha çok yukardan toplumu dönüştürücü bir politikayla yakalanmaya çalışılmıştır. Kadının toplum içerisinde geri kalmışlığı sorununun modern devletlerden geri kalmışlığın bir eleştirisi ve sembolü olması bunu tetiklemiştir. Bundan dolayı ülkemizde aile bizzat devlet eliyle değişime zorlanmış ve teşvik edilmiştir. 1926 yılında kabul edilen İsviçre medeni yasası kadın ve erkeğe birçok açıdan eşit haklar sağlamıştır. Sırasıyla 1930 ve 1934’de kadınlara önce yerel düzeyde sonra ülke bağlamında seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır (Özkalp, 2000, 153).

Ülkemizde tarihsel süreç içerisinde kadının çalışma hayatına girmesi yeni bir süreçtir. Daha önce ekonomik anlamda kadınlar erkeklere nazaran hep ikinci planda kalmışlardır. Kadının tarihsel şartlar arasında ikincil plana düşmesi ekonomiktir. Evi geçindiren erkek zamanla kadını koruyan tartışılmaz biçimde evin reisi konumuna yükselmiştir. Kadın bu durumda tüm tercihlerinde kendi dar çerçevesinden kocasınıninkileri önemsemesi ve tercihlerini o yönde kullanması doğaldır (Arat, 1996, 77-78). Sanayi toplumuna geçişle birlikte kadınların ev dışı üretim sürecine dahil olmaları, çocukların bakım ve büyütülmesi önemli bir sorun olarak aile yapısının karşısına çıkmıştır. Geleneksel olarak kadının görevi olarak addedilen çocuğun bakımı, kamusal alana kadının dahil olmasıyla kadına ikinci bir yük getirmiştir. Kadınlar ideal bir eş ve anne olmanın yanı sıra kariyer yapma istekleri arasında sıkışıp kalmışlardır. Sosyo-kültürel değerler kadına iyi bir eş ve anne olmayı öğütlerken, modern hayatın getirdikleri bireyselliği ön plana çıkarmıştır. Bu iki durum pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir (Kaplan, 1997, 144-145).

Kapitalist ekonominin yeni ihtiyaçları aileyi de kendine uygun bir tüketimin nesnesi durumuna getirdi. Boş zaman ideolojisinin bunda önemli bir etkisi oldu diyebiliriz. Sürekli yatırımlarla üretimi artırmaya dönük çabalar daha fazla tüketmeyi reklamlar, demode olma anlayışı vs. gibi unsurlarla körüklendi ve aile bir tüketim birimi oldu. Kadın hareketlerinin de etkisiyle kapitalizm kadınlara erkeklerle eşit ücret vermesi ve eşit haklar getirmesi, kadının evdeki rolünü değiştirerek ataerkil yapıya meydan okumaktadır. Kadınlara ait olarak görülen birçok iş artık evde eşit bir şekilde paylaşılmaktadır (Poster, 1989, 228-229).

Burada dikkatimizi çeken bir husus kadının sanayileşmeyle birlikte çalışma hayatına katıldığını söylemenin ne anlama geldiğidir. Kadın acaba daha önce çalışmamakta mıydı? Daha önce kadınların çalışması deyince daha çok ekonomik olmayan (ya da sayılmayan) faaliyetler; herhangi bir ücrete tabii olmayan çalışmalar akla gelmektedir. Üretim-tüketim verilerinde çalışma olarak addedilmese de kadınlar hala çalışma alanında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle iktisadi faaliyetlere katılımın düşük olduğu ülkelerde kadınların tüm çalışma faaliyetlerini ev içi çalışma oluşturmaktadır. Ayrıca, kadınların ücretli üretim faaliyetlerine katılımı, ev içi çalışmalara alternatif olmaktan çok ikinci bir yük şeklinde tanımlanan “çifte iş yükü” ortaya çıkmaktadır (Acar, 1992:11). Ancak kadınların ev içi yani küresel ekonomik verilerin dışında tutulan çalışmaları “çalışma” olarak günümüz ekonomisi tarafında görülmemektedir. Yoksa kadınlar, toplumsal hayatın içerisinde her dönem bir şekilde üretim faaliyetlerinin içerisinde yer almışlardır. Kadınların “çalışmasına” ayrı bir anlam yüklenmesinin sebebi kadınların anne olmak, çocuk bakmak vs. gibi ev içi faaliyetlerinin üretim ekonomisine dönük ekonomik faaliyet içerisinde değerlendirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Piyasa değeri olmayan ve alım ve satıma konu olmayan her edinim “çalışma” kavramının dışında değerlendirildiğinden kadının çalışması erkeğin ev dışı faaliyetlerinden ayrılmış gözüküyor (Özçatal, 2011, 22). Ev işlerinin “iktisadi bir faaliyet olarak görülmemesini nedeni; ev işlerinin özel bir alanı yani ev içini kapsamıdır. Ev işlerinin, ticari bir nitelik taşımayarak, bireysel ve hane halkının ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olması, üretim-tüketim döngüsünün ticari bir faaliyet olarak piyasa içinde bir yeri olmaması yani ev içiyle sınırlı olması bu durumu ortaya çıkarmıştır (Acar, 1992:13). Çalışma artık üretim-tüketim döngüsünün içerisinde olduğunda bir sayısal veri haline gelmektedir. Sanayileşme aile bireylerini oluşturan kişilerin edindikleri rolleri de değişime uğratmıştır. Sanayi, üretimi makineleştirmiş ve kadının ev içi üretimini emeğinden ayırarak kadına ev işini ve çocuk bakımını asli bir görev olarak bırakmıştır. Bu durum, ortaya ev kadını ve çalışan kadın ayrımını çıkarmıştır ve “ev kadını”, çalışmayan, işsiz kadın olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu noktada “iş” kavramı da anlamını yitirip değişime uğramaktadır. Ev içinde yapılan her türlü devinime iş dense de çalışmadan sayılmamaktadır (Demircioğlu, 2000:9-10).

Ekonomik ve politik değişimler beraberinde toplumsal değişimi de getirmiştir. Aile yapısı ile birlikte evliliğe toplumun atfettiği anlam ve önem de değişim göstermiştir.

Önceleri duygular bağlardan yoksun, cinsel doyum da dahil her türlü hazzın öteki dünyaya ait olduğu düşüncesi ile bastırıldığı bir anlayışa dayanarak, soyun devamı için bir araç olarak görülen evlilik, giderek cinselliğin yönlendirdiği, karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik olarak anlaşılmaya başlanmıştır (Kümbetoğlu, 1997, 73). Kadının kendisinin ve ailesinin geçimini sağlama hususunda ücretli çalışması büyük oranda önemlidir. Bu durum; genellikle ücretlerin tatmin edici olmadığı gelişmekte olan ülke kadınları açısından geçerlidir. Nitekim ülkemizde çalışan kadınlar üzerinde yapılan birçok araştırmada çalışma nedeni olarak “ekonomik zorunluluk, kendisinin/ailesinin geçimini sağlamak/katkıda bulunmak”; birinci sırada gelmektedir (Acar, 1992:59). Burada önemli bir husus aile yapısının geleneksel olandan modern olana doğru dönüşümü benimsemiş olmasıdır. Kırsaldan kente göç, aileyi hem yapısal anlamda geniş aile biçiminden çekirdeğe doğru, hem de ekonomik anlamda aile bireylerinin neredeyse tamamını çalışabilecek birer birey olarak görmesi yönüyle dönüşüme zorlamış olmasıdır. Kente göçle birlikte oluşan yeni ekonomik şartlar ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi kadını çalışma yaşamına iten temel saiklerden sayılabilir. Toplumsal bazda genel kabul kırsal kesimden kente göçle ailenin de geleneksel aile biçiminden çekirdek aile modeline doğru evrildiği yönündedir. Şehirde yaşayan çekirdek aile ekonomik anlamda üretim ve yeniden üretim kalıplarının değişmesinden dolayı nakit ihtiyacına daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda ekonomik nedenler kadının iş hayatına katılma nedenleri olarak en önde durmaktadır. Kadın işçiler üzerine yapılan birçok çalışma göstermektedir ki; kadınlar çalışma yaşamına katılmalarındaki en önemli nedeni ailenin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar olarak ifade etmektedir. Kadınların ev dışında çalışmasının toplumsal olarak kabul görmediği toplumlarda, ailenin ekonomik ihtiyaç içinde olması ve ekonomik sıkıntılar, kadının çalışmasının belli anlamlarda sosyal olarak kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Kadınlar genel olarak ekonomik sıkıntılar aşıldığında çalışmak istememektedir (Dedeoğlu, 2009, 152).

Modern anlamda ailenin çekirdek aile modeline doğru evrilmesi olumlanmaktadır. Ancak ailenin bu dönüşümüyle geleneksel olanı hemen terk edeceğini savunmak gerçekçi görünmemektedir. Çekirdek aile kurulum olarak eşitlikçi olarak görülse bile birçok ülkede yapılan araştırmalar kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde cinsiyetçi rollerin anne-baba tarafından çocuklarına aşılandıkları görülmüştür. Kadının çalıştığı

durumlarda bile ev içerisinde kadının ev içerisindeki sorumluluklarında çok belirgin değişiklik olmadığı görülmüştür (Yazan, 1991, 454). Ancak toplumsal yapı içerisindeki küçük veya büyük değişimin zaman içerisinde diğer yerleşik yani geleneksel unsurları değiştireceği muhakkaktır. Aile içerisinde geleneksel rollerin aktarılmaya devam etmesine rağmen, toplum içerisindeki sosyo-ekonomik değişim süreci içinde cinsel kimlikler de dönüşüme uğramaktadır. Cinsel kimlikler, öncelikle aile içi iş bölümü ile etkileşim halindedir. Kadın, ücretli kadın iş gücüne olan talepten dolayı çalışma yaşamı içerisindedir. Kadın ev dışında çalışırken ev içi ücretsiz üretimi de büyük oranda devam ettirmektedir. Ama buna rağmen, geleneksel aile içi roller giderek daha fazla eşitlikçi olma yönünde gelişmektedir (Demircioğlu, 2000:31). Modern aileye evrilme dönemi olarak görülebilecek dönemlerde aile özel küçük bir dünya ve hiçbir yabancı unsurun sokulmadığı kutsal bir alan olarak görülmüştür. Ancak bu aile kapitalist ekonomiye bağlı olarak kendini konumlandırmak zorundaydı. Ev artık bir üretim yeri olmaktan çıkmış ve iş dışı duygusal bir dinlenme, kendini çekme alanı olarak kabul edilmiştir. İş yeri aklın ve diğerini şey gibi algılayan rekabetin ev ise duygunun alanıydı (Poster, 1989, 200-201).

Kadınlar kent hayatı içerisinde ev dışı ekonomik faaliyet anlamında çalışmaya daha istekli görünmektedir. Kadın istihdamının toplumsal yapıya yansıyan birçok yansıması olmasının yanında, ekonominin belli sektörlerde (ev aletleri ve aile-çocuk hizmetleri gibi) bir talep artışına yol açacağı söylenebilir. Kadınların ev dışı istihdamının iş gücünü ucuzlatmasının yanı sıra hizmet piyasasındaki talebi değiştirici bir yönü de bulunmaktadır (Acar, 1992:65). Kentleşme, kırsal hayat baz alındığında bir farklılaşmanın adıdır. Kırsal yaşam sosyolojide, birincil cemaat ilişkilerinin sürdüğü, geleneksel, dayanışmacı ve muhafazakâr geniş aile yapısıyla tanımlanırken, kent hayatı, ikincil, resmi, kurumsal, bürokratik ilişkilerin ve rasyonel davranışın hüküm sürdüğü, bireyciliğin ve sekülerleşmenin bir mekânı olarak tasvir edilir (Çelik, 2013, 137).

Yeni iş alanları açmaya yönelik toplumsal değişmelerin, sosyal hayat içerisinde kadını üretici kimliğine kavuşturmada yeni fırsatlar anlamına geldiği bilinmektedir. Bu nedenle kadının kent hayatında ortaya çıkan yeni toplumsallaşma alan ve kurumlarına yönelik talebi, erkeklerden daha fazladır. Bu talebin gerçekleşme düzeyi ile birlikte kamusal alanlarda ve toplumsal hayatta artan bir kadın görünürlüğü söz konusudur (Çelik, 2001, 276).

Müslüman toplumlarda bu çatışma daha da belirgin hale gelmektedir. Çünkü kadın yabancı erkeklerle aynı ortamı paylaşmaya başlamakta ve “asli görevlerinden” uzaklaşarak aile kurumunu ve kendi dini yaşamını tehlikeye sokmaktadır. Eğitim alarak kamusal alanda üretim ve tüketim sarmalına dahil olmasıyla kadın, kendini rasyonel düzlemde karşılığı olmayan hanede üretim yerine kendisini ötekiyle eşitlediğine inandırdığı kamusal alanda, oryantalist bir temele dayanan Doğulu kadının ezildiği düşüncesinden de kurtardığını düşünmektedir (Arslan, 2012, 277). Müslüman toplumlarda kadın, geleneksel rollerden hiç kopmaması gereken, modernleşmeyle gelen değişimlerden hiç etkilenmeyen soyut birer varlık olarak telakki edilmiştir. Toplumun düzelmesi ve selametine hep kadın üzerinden tartışma eğilimi de bunun bir göstergesi olarak görülebilir. Müslüman dünyanın kadını tanımlarken kullandığı ifadeler çoğu zaman geleneksel rollerden de destek alarak dini kendi bakış açılarına alet etmeleri şeklinde zuhur etmektedir. Kadını eksik yaradılışlı, okumak ve öğrenmekle kötü yola düşebilecek, sokağa çıktığında fitne ve fesada yol açabilecek varlıklar olarak tanımlama çabaları bunun göstergesidir (Aktaş, 1995, 17-18).

Ülkemizde kadının kar amaçlı çalışma faaliyeti içerisine girmesi Meşrutiyet dönemine kadar uzanır. Bu dönemde ev dışı çalışma faaliyetinin başlamasında savaşlar sonrası ülkenin içerisine düştüğü ekonomik buhran çok büyük etki olmuştur. Bunun yanı sıra hükümetlerin tutumu ve kadın cemiyetleri bunda önemli bir rol oynamıştır (Kurnaz, 1991, 1003). Eğitimin orta sınıfın tüketim kalıplarına angaje olmanın bir aracı olarak görülmesi kadının çalışma hayatına girmesini ailenin geçimini sağlaması bağlamında meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır (Arslan, 2012, 276). Bu değişim Müslüman toplum içerisinde bir tepkiye sebep olarak çözüm aranmaktadır. İslami eleştiri modern kadının bedenini sömürüldüğü gibi söylemlerde yoğunlaşmakta ve bir alternatif sunmaktadır: İslami toplum projesi. Buna göre kamusal alan ahlakileştirilerek kadının tesettürlü görüntüsü sembolleştirilerek oluşturulmaya çalışılır. Kadın-erkek karma alanlarda bulunma ve bu alanlardaki ilişkilerin sınırları, evlilik, evlilik öncesi ilişkinin boyutu, kamusal alanda var olma Kur’an’a atfedilerek üretilen bilginin bireyin eleştirisinden geçirilerek yeniden üretilmesi de nasibini alan alanlardandır (Türkmen, 2012, 135-143). Tarihsel süreç içerisinde Ülkemizin modernleşme sürecine dahil olduğu dönem olan bin dokuz yüzlü yıllar fikirsal anlamda kadının toplumdaki yerini tartışmaya açılmıştır. Ama bu dönemdeki kayıtlar kadının ev dışı üretim faaliyeti anlamında sıfır noktasında

durduğunu görmekteyiz. Toplumda genel itibariyle erkekler evi geçindirmek için çalışmakta erkeğin bulunmadığı ailelerde ise kadınların da çalıştıkları görülmektedir (Kal'a, 1992, 302). Ülkemizde kadın, çalışma hayatına dahil olmadan önce birçok safhalar geçirmiştir. Tanzimat döneminde bazı haklar elde edip toplumsal hayatta yerini alan Batılı kadın, Osmanlının batıyla olan münasebetleri doğrultusunda fikri olarak da olsa Türk aydınını meşgul etmiştir. Meşruiyetle birlikte kız okullarının açılmasıyla da kadın artık çalışma hayatının içerisine dahil olmuştur. I. Dünya savaşında erkeklerin askere alınması olayı da evin geçimini kadının sürdürmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve artık kadının iş hayatı içerisinde olmasının kabullenmeye başlandığı bir sürece dönüşmüştür (Kurnaz, 1991, 127-128).

Ülkemizde kadınların statü olarak yükselip erkek egemen bir toplumda kendilerine yer açabilmeleri eğitim ve bilgi, donanım seviyelerinin artmasıyla olmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanmaları bu yoldan geçmektedir (Arat, 1996, 47). Bu hususta Türk toplumu, yüzünü Batı'ya dönmüş bir toplum olarak, dünyadaki bu değişimden ve dönüşümden nasibini fazlasıyla almış gözükmektedir. Ailenin yapı ve işlev bakımından değişimini çerçeveden resme doğru indiğimizde aile bireyleri ilişkilerinin yani rollerinin de zaman içerisinde değişime uğrayıp geleneksel olandan farklılaştığını söyleyebiliriz. Türk toplumunun modernleşmesiyle birlikte sosyo-kültürel hayatın önemli sac ayaklarından biri olan aile kurumu diğer kurumlarda olduğu gibi belli geleneksel kalıplardan yapısı, rolü ve işlevi boyutuyla değişime uğramıştır. Bu süreçte kültürün temel değer ve normlarının ilk olarak bireye aktarıldığı yer olmasıyla aile paradigmatik bir değişim yaşamıştır. Bu değişim aileyi toplumlarda temelden etkileyen ve aile içerisinde çocuklara aktarılması anlamında etkilenen bir kurum olan dini de algılama ve pratiklere yansımaları anlamında farklılaştırmıştır. Modernleşme sürecinde bireyselleşmeyle dinin daha çok öznel boyuta taşınarak bireysel yoruma kaydığı gözlemlenmektedir. Dinin işlevsel anlamda değişmesi ve belli alanlara çekilmesi, sunum ve içselleştirilmesindeki farklılıklar, çok boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile yapısındaki değişikliklerle birlikte düşünüldüğünde bu farklılıklar geleneksel dini alanın da sarsıntı geçirdiğini işaretlemektedir. Çok boyutlu karmaşık bir sisteme sahip olan aile ve din ilişkisi bazen geleneksel aile içerisinde muhafaza etmeye yardımcı gibi görünen bir yapıda bazen de bireyi çalkantılı süreçlerde bir şemsiye gibi koruma işlevi ön plana çıkmaktadır. Ancak modernleşmeyle birlikte geleneksel olan

düşünce ve davranış kalıpları gerilemiş, aile içerisindeki erkek egemen yapı kırılmış, aile içi roller sisteminin yeniden tanımlanmasıyla kadını yüklenen yeni rol biçimleriyle değişim hızlanmıştır. Din bu süreçte özel bir alana çekilirken dinin aile içerisindeki işlevinin aynı düzeyde gerilediği iddia edilemez. Ancak din bu süreç içerisinde aile içerisinde gelenekselliği destekleyen bir işlevsellikle değil de belki de bireyselliği ikame edici yönüyle varlığını ve önemini sürdürmeye devam edecektir. Aile bu anlamıyla hala bireye bir şemsiye görevi görür. Türkiye’de sosyo-politik ve ekonomik yapısal değişimler, sosyo-kültürel hayatın sarsıntlarına, çatışmalarına ve bunalımlarına, hızlı sosyal değişimin getirdiği olumsuzluklara karşı da aile toplum içerisinde koruyucu bir işlev görebilmektedir. Dini ve toplumsal değerlerin içerisindeki aile bireylerine transfer edildiği bir kurum olan ailenin, modern bir kuruma dönüşmesinin yanı sıra çatışma ve bunalım dönemlerinde bireye hala bir sığınak işlevi gördüğü ve tampon görevi görerek bir geçiş işlevini ifa ettiği gözlemlenmektedir. Bu süreçte dinin aile içinde sembol ve uygulamalara dönüştürülerek devam ettirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Çelik, 2010, 2-9).

Değişimi kabullenmek ve onun seyrini kestirebilmek bir toplum açısından çok önemlidir. Bu genelde Müslüman toplumlar özelde ise bizim toplumumuz açısından kolay olmamaktadır. Batı dünyası karşısında farkın açıldığını hisseden aydınlar teknoloji ile ilgili kısımlarla ilgilendiler hep. Söz konusu olan aile olunca bu hususta hep kendi durduğu toplumsal yapıyı kutsayan ve diğer tarafı içinden çıkılmaz bir durumda tasvir eden yorumlar daha çok ağırlık kazanmıştır (Yazan, 1991, 418). Ancak Batılılaşmayı bir hedef olarak seçmiş bir ülke olan Türkiye gibi ülkelerde aile yeni kanuni düzenlemeler, Batı tarzında açılan okullar vs. gibi toplumsal yapıyı dönüştürücü görevler üstlenen kurumlar eliyle modernleştirici bir sürece girmiştir. Genel anlamda Batı’yı algılama biçimimiz Batı’nın bilimsel anlamda elde ettiğini elde edip onlarla arayı kapatma üzerine yoğunlaşmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslümanlar Batı’yla ilgilenmeye başlamış ancak daha derinlemesine kabul II. Dünya savaşından sonra gerçekleşmiştir. Batı’nın bireye ve topluma sunduğu sosyal refaha erişmek bu anlamda ana düşünce olmuştur. Bu durumun toplum sathına yayılması toplumsal bir talep olmaktan çok belli elit aydın kesimi ya da devlet eliyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Yazan, 1991, 422). Hukuki süreç burada toplumu dönüşüme zorlayan etmenlerin başında gelmiştir bizim toplumumuzda. Hukuki anlamda hangi aile tipine ait

olunduğunun bir önemi yoktur. Erkek toplum içerisindeki ağırlığını korusa da Müslüman toplumlarda kadın-erkek ve çocukların rol değişiminden bahsedebiliriz. Özellikle hukukla elde edilen hakların kadının eğitim ve çalışmasıyla pekiştirilmesi bu durumu daha da belirginleştirmiştir (Yazan, 1991, 427). Kadının konumunun hukuk nezdinde dönüştürülmesi erkeği de toplumsal anlamda rol değişimine ister istemez zorlamıştır. Kadının çekirdek aile içerisinde nispeten rolü değişmiştir. Müslüman toplumlara da kadının iktisadi hayata dâhil olmaları ev içerisindeki erkeğin hâkimiyetini kırmıştır. Artık erkek az da olsa ev işlerine yardım etmekte ve çocuğun bakımında rol almaktadır (Yazan, 1991, 428). Burada eleştirilen husus ise değişimin salt bir kadın sorunuymuş gibi ortaya konmasıdır. Kültürel bir kompleks şeklinde yapılan kadın okumaları Batılı paradigmayı kutsadığından eleştirilmiştir. Siyasi ve askeri yenilgiler kültürel bir yenilgi olarak da algılanmıştır. İslam düşüncesinin geleneksel temellerini ve İslam kültürünün bir takım kurumlarını terk etmek, bir çözüm gibi algılanmıştır. Bu değişimi göğüsleyen saik ise kadının konumu olmuştur. İslam'da kadının geri planda olduğu söylemi savunma psikolojisini beraberinde getirmiştir. İslamcılar terakkiye İslam'ın değil yanlış dini anlayışın engel olduğunu, İslam doğru anlaşılırsa bunun aşılacağını savunmuşlardır. Bu sorun İslam'ın yeniden ve doğru biçimde anlaşılmasıyla aşılabilirdi (Şişman, 2009, 84-85).

Toplumsal anlamda en büyük değişim özel alan olarak ailede meydana geldi. Kadın ve kocanın eşit ortak oldukları ve buna bağlı olarak erkeğin evin reisi olmadığı düşüncesi, Amerikan ve İngiliz hukuku başta olmak üzere kıtanın tamamını etkisi altına almıştır. Hukuk, kadının rollerini ve çeşitli aile tiplerini kabul etmekteydi. Doğum kontrolüne ve kürtaja yönelik daha liberal tutumlar, kadınların kendi vücutlarını ve cinselliklerini yeniden elde etmelerine imkân verdi. Kamusal bir görev gibi telakki edilen üreme işlevini özelleştirme arzusunu dile getirdi kadınlar. Gerçekte kadınlar, çocuk doğurmayla ilişkilerini tekrardan tanımlamaya çalışıyorlardı (Şişman, 2007, 592-593). Toplumumuz açısından yeni diyebileceğimiz çekirdek aile, bireysellik üzerine kurulu bir düzen şeklinde teşekkül etmiştir. Eşler ve çocuklar arası münasebetler büyük oranda bireylerin birbirlerine duydukları sevgi bağı ve çocukların anne-babaya muhtaç oldukları durumda onların korunması ve beslenmesi şeklinde olmaktadır. Bu durum ailenin çocuklar üzerindeki etkisini de daraltmaktadır. Sinema, çocuk bahçesi vs. gibi çocukların sosyalleşecekleri kurumlar çoğaldıkça daha ergen olmadan da çocuğun

aileden büyük ölçüde bağımsızlaştığı gözlemlenebilir. Artık ilişkiler değişen yaş ve durumlara göre yeniden şekillenmektedir (Çağatay, 1991, 123-124).

1870'ten itibaren ölüm oranları düşmüş, bir kadının gebelikte harcadığı zaman azalmış ve emzirme süresi ciddi oranda azalmıştır. Gelişmiş addedilen ülkelerde çiftler artık çok sayıda çocuk sahibi olmak istememiş ve bu sayıyı sınırlı tutmak istemişlerdir. Bu husus, düşük bir ölüm oranı ile düşük bir doğurganlık oranının özelliklerini belirlediği yeni bir demografik rejime yol açmıştır. Bebek ölüm oranlarındaki azalma doğum kontrolünün devreye girmesiyle birlikte Batı toplumunda ortalama kadının gebelikte harcadığı zaman miktarı büyük ölçüde azalmıştır. Böylece çocuk doğurma ile çocuk büyütme arasındaki bağ da kopmuştur. Ortalama emzirme süresi azalmış ve bebek bakımında annenin yerini alabilecek insanların sayısı artmıştır. Bu gelişmeler, yani sanayi sonrası üreme rejimi, evliliğin işlevsel dayanaklarını yitirmesine yol açmıştır (Şişman, 2007, 593).

Modern dönemde çocuk meselesine gelince, bu durumda da geleneksel aile biçiminden farklı olarak bazı köklü değişiklikler olmuştur. Tarım toplumunda erken yaşta iş gücüne katılıp aileye ekonomik yönden destek olan ve aile için bir kazanç olarak görülen çocuk, modern dönemde muhtemel ekonomik güvence olmaktan çıkmıştır. Ayrıca çocuğun eğitim ve yetiştirme masraflarının artması, bazı sıkıntı ve zorluklar çocuğu bir nimet olmaktan çıkararak külfete dönüştürmüştür. Bu durum da çocuk sayısının azalmasına yol açmıştır. Çünkü çocuk ailenin iş-emek gücüne katkı sağlamak bir yana bir masrafa dönüşmüştür (Topçuoğlu, 2010, 29-30).

Aile içerisinde önemli bir yer tutan çocuk-aile ilişkisi yine gelenekselden moderne kayan diğer unsurlardan birisidir. Ailenin çocuk sahibi olması sürecinden tutun da çocuğun yetiştirilmesi ve aile içerisindeki konumu, hem biyolojik ve psikolojik hem de toplumsal anlamda, ekonomik bir faaliyet alanına kadar değişime uğramıştır. Üreme modern dünyada makineleşmeye doğru çoktan yol almaktadır. Yeni üreme tekniklerinin ortaya çıkmasıyla gelişen tüp bebek yöntemi, insanların çocuk sahibi olmak için karşı cinsle birlikte olma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Üreme ile cinsellik arasındaki ilişki ortadan kalkmıştır. Ailenin üretimden boşanmasından sonra bugün aile ile cinsellik, cinsellikle üremenin birbirinden boşandığı bir dönemi yaşıyoruz. Bu anlamda aile, cinsellik, evlilik gibi kavramlarda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. İnsan

soyunun devamını artık üremeden değil de üretimden meydana geleceğinden bahsedebiliriz. Artık baba olmadan anne, taşıyıcı anneyle birlikte anne olmadan çocuk sahibi olmak mümkün hale gelmiştir (Şişman, 2011, 38-39).

Çocuk artık bir nimet değil bir tercih meselesidir. “Biyoloji kader değildir” anlayışı feministler tarafından bayraklaştırılmıştır. Çocuk sahibi olmanın zorunluluk olmaktan çıkmasını kadının özgürleşmesi açısından ön şart olarak kabul etmişlerdir. Kadının bedeniyle ilgili her türlü kararı ataerkil ve dini bakış açısından etkilenmeden kendilerinin verebileceği görüşünü savunmuşlardır. Bu anlamda kürtaj, tercihin ve kadın özgürlüğünün sembolü olmuştur. Dışardan döllenmeyle başlayan süreç, taşıyıcı anneyle yüklenen çocuk daha sonra belki hiç anneyle dokunmadan büyüyecektir. Kadınların rahimlerini, erkeklerin spermelerini satışa sunmaları yeni bir ticari metaı doğurmuş gözüküyor. Babayla paylaşmadan çocuk sahibi olma isteği ve rahim kirilayarak çocuk sahibi olma isteği tamda üretim-tüketim ilişkisini baz alan ekonomik bir faaliyet olarak ortaya çıkıyor (Şişman, 2011, 82-84).

Sözleşmecı bir anlayışla neşet eden toplum kavramı batı düşüncesinde yeni bir çocuk modelinin ortaya çıkması sonuncunu doğurmuştur. John Locke’cu psikoloji ve Jean Jacques Rousseaucu romantizminin etkileriyle beraber çocuğu ailenin terbiye ettiği bir tecrübeden çıkararak anne-babalıkla beraber bilimsel bir araştırmanın bir nesnesine dönüştürmüştür. Bu durum çocuk sahibi olmayı bir yük gibi görürken, bu dönemde paradoksal biçimde, çocuğu putlaştırmıştır (Arslan, 2012, 271).

Çocukların okul tarafından denetim ve gözetime tabi tutulmasıyla kadına çalışmaktan başka seçenek kalmıyor gibi görünüyordu. Ev kadınlığı çoktan modası geçmiş bir kavram olmuştu. Buna rağmen kendini evde tutmaya çalışan kadınlara ise kendini geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ev ekonomisi, yönetimi vs. gibi unsurlar birer uzmanlık alanı olarak ev kadınına verilmesi gereken birer eğitim olarak kurumsallaşmaktadır (Arslan, 2013, 345). Aile açısından çocuk fikrinin dönüşümü, çocuğunda rollerini değiştirmiştir. Müslüman toplumlara da aile içerisinde çocuğun rol ve statüsü değişmiştir. Artık çocuk ailenin bir malı konumunda olmayıp oda diğer bireyler gibi toplumun bir parçasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında yaygınlaşan batılı eğitim sisteminin çocuğun eğitiminin her aşamasında aileler tarafından tercih edilmesinin önemli rolü olmuştur diyebiliriz (Yazan, 1991, 429).

Modernleşme sürecinde evlilik biçim ve yöntemleri değişmektedir. Bunda kuşkusuz kitle iletişim araçlarının önemli bir işlevi vardır. Medya sürekli olarak geleneksel aile modellerini sarsacak biçimde aile kurumunu etkileyip dönüştürmektedir. Bu süreçte dinin aile bireylerine aktarımı konusunda ailenin rolü azalmaktadır. Geleneksel evliliklerin yerini almaya başlayan medyatik evlenme biçimleri özellikle TV'yi bir eğlence aracı olarak benimseyen Türk aile yapısında önemli değişikliklere yol açtığı söylenebilir. Tıbbi yöntemlerin gelişmesiyle çocuk edinme, anlaşmalı evlilikler, çocuk edinme ve bu çocukların yetiştirilmesi konusunda bir paradigmat değişikliktir söz edilebilir. Bu durumlar aile bireylerinin dini anlayış ve yaşayış biçimlerini de dönüştürdüğünden söz edilebilir (Çelik, 2010, 6). 1960'lardan itibaren batı dünyasında yaşanan kültürel ve sosyal dönüşümler aileyi bir eleştirinin nesnesi haline getirerek toplumsal değişimlerde bir direnç alanı olan aileyi bu yönüyle dönüştürmüştür. Bu anlayış kendini her türlü geleneksel oluşumlara kapatarak katı bir bireyciliği önceleyen düşünce dünyasından kaynaklanır (Arslan, 2012, 265).

Çocuk yetiştirme artık anne-babanın toplumsal anlamda bir kültürel aktarım meselesi olmaktan çıkarak bilgi ve bilmenin konusu haline gelmiştir. Bu durum anne ve babanın aile içerisindeki rollerini kamuya devretmesiyle sonuçlanmıştır. Allah'ın lütfuyla değil bir tercihle dünyaya getirilen çocuk uzmanların lütfuyla yetiştirilen üretimin bir nesnesi muamelesi görmüştür. Kadın çalışma hayatına atıldıkça uzman müdahalesi artmakta ve iş hayatının başarısı ve sürekliliği de bu destek üzerinden şekillenmektedir. Zira çocuk artık anne-baba'nın tasarrufundan kamudaki uzmanların tasarrufuna bırakılmıştır. 1960'lardan itibaren Müslüman muhayyilenin aile konusunda ciddi kırımlar yaşadığı bir dönemdir. İdeal Müslüman kadın ve erkek tipinin okumuşlukla ilişkilendirilerek yine üniversite mezunu kişiler tarafından tanımlanması, Müslümanların batı karşısında ciddi bir zaaf ve dönüşümü de işaretlemiştir. Bu nedenle kadının eğitimle elde ettiği aileye çocuğa ve eşine karşı yeni tutumunu geleneksel unsurlardan almadığı gibi dinden de almamaktadır. Endüstri devrimiyle yeni bir şekle evrilen aile toplumla iç içe olmaktan çıkarak kendi sorunlarını kendi çözmeye çalışan toplumun müdahalesine kendini kapatan bir yapıya bürünmüştür. Aile artık kadın erkek ve çocuklar için kendilerini yorgun ve bitkin düşüren kamusal alanın dışında bireylere bir sığınak ve diğer güne enerji toplama mekânı haline dönüşüyor. Endüstrileşmeyle birlikte sağlık, hijyen ve bakımın dolayısıyla anneliğin ve buna bağlı olarak çocuk yetiştiriciliğinin

profesyonellere bırakılması anneliğin azalmasına yol açmıştır. Evlilik nasıl bu dönemde bir görev olmaktan çıkarak tercihe dönüşmüşse, pedagojik bir meseleye dönüştürülen çocuk yetiştirme meselesi de kamusal tercihini nesnesi haline getirilerek müdahaleye açık konuma getirilmiştir (Arslan, 2012, 273-279).

Kapitalist ekonomi ve onun temel varsayımları kadının ekonomik hayattaki maruz kaldığı adaletsizliğinin başat oluşturucusudur. Illich, sanayi toplumu, belli unisex varsayımlar dayatmaksızın var olamaz, demektedir. Her iki cinsiyetin aynı iş için yaratıldığı, aynı gerçekliği algıladığı ve bazı ufak kozmetikler dışında aynı gereksinmelere sahip olduğu şeklinde bir varsayımdır bu. Modern iktisadın temeli olan kıtlık varsayımının kendisi de mantıksal olarak bu unisex varsayıma dayanır. Modern iktisatta 'iş' cinsiyete bakılmaksızın bütün insanlara uygun bir faaliyet olarak yeniden tanımlanmıştır. Eğer böyle olmasaydı, der Illich, erkekler ile kadınlar arasında 'iş' rekabeti hiç olmayabilirdi. Ekonomik teorisinin dayandığı özne, tam da bu tür bir cinsiyetsiz, yani işbölümünün cinsiyet farkını dikkate almadığı bir insandır. Homo economicus'un kurumsal kimliği cinsiyeti dışlar. Gender'in dışlandığı bir toplumda da kadınlara karşı ekonomik ayırım söz konusudur. Bu ayırım doğrudan doğruya sanayi toplumu ile alakalıdır (Illich, 1996, 21-27).

Daha çok hizmet kollarında görev alan kadınlar, ücret, kriz döneminde işten çıkarılma ve çalıştıkları yerlerdeki yönetici konumunda olma bakımından erkeklerle mukayese edildiğinde eşit bir yerde konumlanmamaktadır. Çocuk olması durumunda kadının çalışma hayatı çoğunlukla son bulmaktadır (Arat, 1996, 45-46).

Bireylerin sosyal ilişkilerinin gerçekleştiği akrabalık bağları modern endüstriyel toplumlarda ilişkiler kısıtlanmıştır. Bireyler birbirlerini sadece aile törenlerinde görüp tanışabilir duruma gelmiştir (Özkalp, 2000, 134). (Kadının çalışmasıyla ilişkilendirilebilir) yaşam standardı aile hayatının sadece fiziki ihtiyaçlarını karşılaması yönünü ifade etmez bu kavram aynı zamanda bir sosyal statüyü de ifade eder. Aileler genellikle içinde buldukları maddi yaşam standardını muhafaza etmek ve bir üst konuma yükselmek isterler (Dikeçligil, 1991, 515).

1.5. Aile İçi Değişen Roller Sistemi

Değişim aydınlanma döneminden itibaren “gelişme” kavramıyla eş anlamlı kullanılmaya başlamıştır. Bu anlamda Değişim ne olursa olsun olumlanarak kullanılmıştır. Genel kanı toplumsal yapının ilkel bir yapıdan giderek değiştiği ve mükemmelliğe doğru yol aldığı yönündedir. Değişim kavramı bu anlamda sosyoloji ilmi açısından önem arz etmektedir. Bu kavram çeşitli düşünörlere göre farklılıklar arz etmiştir. Auguste Comte göre: toplumsal hayatın insanların bu yapıyı analiz edecek bilgi birikimine ulaşmasıyla, toplumsal yapının önceden öngörülebilir bir biçimde ilerlediği şeklindedir (Marshall, 1999).

Günay, sosyal değişmeyi “zaman içinde bir toplumda gözlenebilen ve toplumun sosyal teşkilatının yapısı ve fonksiyonlarını geçici olarak değil de sürekli ve köklü bir şekilde etkileyen ve toplumun tarihinin akışını değiştiren” olarak tanımlamışlardır (Günay, 2000, 329). Toplumun genel kuruluşunda hakim ve tesir eden kuruluşların değişmesi, onun ekonomik ve siyasi durumundaki değişmeler, dini ve ahlaki durumunda görölecek değişmeler, aile kurumunu da kökten etkileyen ve değiştiren unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır (Çağatay, 1991, 105).

Aile için birçok kuram geliştirilmiştir. Bunlardan biri de rol kuramıdır. Bu kurama göre aile bir roller toplamıdır. Toplumsal hayatta bireyin ne yaptı-ğını gösteren rol, bir başka kişiye göredir. Örneğin çocuğu olmayan bir kadın anne, çocuğu olmayan bir erkekte baba rolüne kavuşamaz. Aile ile ilgili roller, evlenme, cinsiyet ve soy bağlarına göre meydana gelir. toplumsal yapı içinde kişinin nasıl ve neye göre bir rol taşıyabileceği bellidir. Bu rollerin sınırları da bellidir (Koyuncu, 2013, 62-63). Sosyal yapının düzeni bakımından aile içindeki her bireyin kendi rolünü oynaması ve rolünün gerektirdiği davranış kalıplarını yerine getirmesi beklenir. Bu roller aile içindeki statüye uygun olmak durumundadır. Aile içinde herhangi bir birey rolünün dışında bir role bürünürse, yapısal bazı problemler çıkabilir. Baba evin geçimini temin etmeli ve hanede bulunan kişilerin güvenliğini sağlamalı, anne ile birlikte çocukların yetiştirilmesine katkı sağlamalıdır. Anne evin düzeni ve çocukların yetiştirilmesinden sorumludur. Roller yerine getirilmediğinde veya başka bir role büründüğünde “rol çatışması” ya da “rol karmaşası” durumları ortaya çıkabilir.(Nacak & Karaarslan, 2013, 131)

Tarih sahnesinde değişimi tetikleyen çeşitli sosyo-ekonomik olaylara şahit olunmuştur. Son zamanların en önemli sosyo-ekonomik olayı ise hiç şüphesiz sanayi devrimidir. Sanayi devrimi sadece ekonomik bir olay olarak kalmamış bu toplumun temel taşı olan aileyi de derinden etkilemiştir. Sanayi devriminden sonra evin üretimin bir merkezi olmaktan çıkarak kısırlaştırılması, ev kadını ve çalışan kadın ayrımını getirmiştir. Ev kadını kavramı kadının üretkenliğini sınırlayan ve onu evle sınırlı tutan daha alt bir konuma sürükleyici bir işlevi yerine getirmiştir (Aktaş, 1995, 22-23). Üreten bir aileden modern dönemle birlikte sadece tüketen bir yapıya evrilmesi ailenin üretim merkezi olmaktan çıkması, toplumsal yapının ekonomik olarak nasıl değişime uğradığını göstermektedir. Zaman içerisinde ailenin dönüşümü toplumsal üretim biçimleriyle birebir ilişkilidir diyebiliriz. Üretici güçlerin değişmesi akrabalar arasındaki ilişki biçimlerini de değiştirecektir. Sekülerleşme, endüstrileşme vs. gibi adlandırılan hususların altında sermayenin belli alanlarda toplanmasıyla açıklanması ve sermayenin tüm kurumlar üzerinde kurduğu egemenlikle açıklanabilir (Kudat, 1991, 258).

Değişimin yönü genellikle modern çekirdek aileye doğru öngörölmüştür. Aile geleneksel anlamda süregelen rollerini artık devlet hiyerarşisi içerisinde başka kurumlara terk etmeye başlamıştır. Tüm bu olanların yine ekonomiyle yakından alakası var elbette. İktisadi farklılaşma aileyi küçöltmüş ve bir üretim yeri olmaktan çıkarmıştır. Üretimi büyük endüstriler yapmaktadır artık. Eğitim görevi gibi önemli bir görevini önemli ölçüde okullara devretmiştir. Sosyal hizmetler, okullar, arkadaş gurupları, kitle medyası, hastaneler vs. gibi kurumlar ailenin birçok görevini elinden almıştır, ancak aile yine de çocuğun sosyalleşmesi ve nüfusun yetişkin kesimlerinin bir istikrar ortamında olmaları anlamında hayati işlevini sürdürmektedir (Yazan, 1991, 453).

Modern aile içinde, kadın ve erkek eşit bir düzlemde tasavvur edilmiştir. Bu durum cinsel kimliklerin toplumsal rollerdeki paylaşımına da yansımaktadır. Kadın, modernleşen toplumlarda erkek ile çalışma, eğitim, toplumsal ve siyasal katılım konularında eşitlenmektedir. Demokratik toplumların hukuk metinleri, bu eşitliğin öncülüğünü yapan üst değer iken eğitim ise, bu süreci toplumsal anlamda destekleyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile kurumu bu anlamda, kadınların eşitlik taleplerine göre yeniden roller dağılımına gitmektedir. Kadının aile içindeki rolü “erkek eşit haklara sahip olma” ilkesine göre yeniden yapılanmaktadır. Tabiki modern kültürün kadını toplumsal hayat içinde daha etkin kılma çabaları bu durumu

desteklemektedir. Böylece kadın ailede erkek ile eşitlenerek, aynı roller içinde konumlanmaya başlar. Kadın sadece anne olarak bir statü içinde olmaz; aynı zamanda çalışan, karar veren, meslek sahibi olabilen, kişisel çabalarıyla para kazanabilen bir varlık haline gelir. Evin geçiminde ve kararlar alımında eşit haklara ve sorumluluklara kavuşur. Erkek ve kadın işleri biçimindeki rol farklılaşmaları gittikçe ortadan kalkar. Baba erkil aile biçimi önemini kaybetmeye başlar (Yıldırım, 2016, 125-126).

Ülkemizde bu değişimden nasibini almıştır. Modernleşmeyle üretim-tüketim kalıplarının değişmesi ve kadının küresel ekonomideki yerini alışı Türkiye’de geleneksel ve modern olanı ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de modernleşmeyle birlikte aile bir kaç unsurun bir arada yaşadığı toplumsal bir yapıya dönüşmüştür. Genel anlamda moderniteden ödünç alınan kavramlarla demografik ve sosyolojik araştırmalar geniş aileyi kırsal ve geleneksel; çekirdek aileyi ise modern ve kentsel olarak betimlemiştir (Bolak, 2010, 336). Türk aile yapısındaki değişim siyasi yenilik ve değişim projelerinden daha çok sanayileşme, göç ve kentleşme gibi sosyo-ekonomik bir yönü vardır. Köyden kente göçle birlikte ortaya çıkan geleneksel olandaki sarsıntı aileyi de etkilemiştir. Aile kentleşmeyle birlikte yapı itibariyle küçülmüştür (Çelik, 2010, 6).

Aile toplumumuzda kutsal bir yapı olarak kavramsallaştırılmıştır. Ailenin kutsallığı kavramı bizzat aileye zarar veren bir olguya dönüşmüştür. Geleneksel olanın kutsanması şeklinde ortaya çıkan bu tutum feodal aile tipini nostaljik bir şekilde öne çıkarma çabası içerisindedir. Ama geniş aile gerçekten dört başı mamur bir aile yapılanması mıdır? Çekirdek veya başka tür modelleri direkt olarak devre dışı bırakmaya matuf yorumlar ne kadar doğrudur? (Aktaş, 1995, 47-51). Ancak İhtimamla üzerinde durulması gereken önemli bir unsur olarak yardımlaşma ve dayanışmanın parçalanmış aile yapılarında bile ailenin bütünlüğüne ve maddi yönlerine olan büyük katkısıdır. Toplumsal yapı içerisinde görünümü nasıl olursa olsun kültürel unsurlar göz önünde bulundurulduğunda dışardan bakıldığında olumsuz yapısına rağmen içindeki dönüşüm ve devamlılığın devingenliğiyle çok farklı bir yapıyı kendi bünyesinde var etmiştir. Bu genelde Doğu, özelde Türk kültür yapısının aileye kazandırdığı apayrı bir sosyo-kültürel yapının olumlu katkısıdır diyebiliriz (Yılmazçoban, 2008:41).

1.5.1. Sosyal Statü ve Rollerin Değişmesi

Sosyal statü ve rollerin belirli normlar üzerinden yürüdüğü geleneksel toplumlardan, daha karmaşık ilişkilere doğru evrilen modern toplumlarda bu edinimler daha çok başkalaşmıştır. Tabakalaşma modern toplumlarda daha belirgin bir hal almıştır diyebiliriz. Bu tür toplumlarda sosyal anlamda tabakalaşma daha çok gelir ve içinde konumlanılan statü üzerinden şekillenmektedir. Statü daha çok ulaşılmak istenen geliri elde etmeye yönelik olabilir. İnsanlar tüketim alışkanlıklarına göre gelirini bir üst konuma yükseltmek için çabalarlar. Gelir seviyesi insanlara bir itibar sağlayan önemli bir araç gibi görünmektedir. Bu da modern toplumlarda çalışıp para kazanmayı bir zorunluluk haline getirmektedir (Dikeçligil, 1998, 517). Sosyal statü ve rollerin yeniden tanımlandığı modern toplumlarda, ailenin işlevi açısından da bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Geleneksel anlamda aile, dini sosyalleşme, dini inanç, pratik ve bilgilerin önemli bir kısmının aktarıldığı bir toplumsal kurumdur. Bireyler doğdukları aile içerisinde ilk olarak dindarlık eğilim ve isteklerini belirlerken dindarlık referanslarını da aile olarak görürler. Bu anlamda çocuğun sosyalleşmesinde başat rol oynayan kadın, dini bilginin çocuğa aktarılması konusunda çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak modernleşme ile birlikte aile içi roller sistemini belli durumlarda farklılaşmaya zorlamıştır (Çelik, 2010, 4).

Bu anlamda değişen sadece ekonomik olarak ailenin işlevi olmamıştır. Aile, kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla işlev ve rol olarak da farklılaşmıştır. Aile bireylerini oluşturan tüm unsurların rolleri yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bu değişimin her zaman her toplumda aynı yöne doğru olduğunu savunmak güçtür. Aile değerlerinin evlenmeyle oluşan sosyal bağ ve ilişkilerin, kadın ve erkeğin aile içi rollerinin anlamı, kültürden kültüre, sosyal guruba ve cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Ailenin her üyesi için evliliğin sunduğu fırsatlar veya yarattığı sorunlar, beklentiler ya da doyumun aynı olup olmadığı görecelidir. Çekirdek ailenin akrabalık bağları, geniş aile ile karşılaştırıldığında daralan boyutlarıyla modern kentlerin yoğun temposunda yararlı gibi görülürken geniş ailenin sağladığı çocuğun bakımı, ev işlerinin paylaşılması vs. gibi fırsatlardan da yoksun kalabilmektedir. Ancak geleneksel yapıyı toplumsal doku içerisinde koruyan ailelerde ailenin kadın üyeleri için iş yükünü artırıcı bir işlev görmektedir (Kümbetoğlu, 1997, 117).

Kamusal alanda kadının var olmasıyla anneliğinin uzman ellere teslim edilmiş olmasıyla kendi anlamında kadın hakları talepleri anneliğe ve kadınsılığa olmaktan çok kreş vs. gibi kendini kamusal alana daha da iten unsurlara yönelmiştir (Arslan, 2012, 280). Kadının kamusal alana dahil olması ve ailenin bazı işlevlerinin okul gibi yine kamusal olana devredilmesi çeşitli dönüşümlere kapı aralamıştır. Dönüşüm sadece ekonomik değil ailenin bilgi ve tecrübe aktarımı da kurumsal anlamda değişmiştir. Özellikle Türk aile yapısı köyden kente göçle birlikte çok derin bir şekilde aile ve aile bireylerini etkilemiştir. Çağın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesi gereken çocuklar eğitimlerini ve becerilerini artık aile yerine okullardan almaktadır. Bu durumda artık aileyi çocuğun bir mesleğe sahip olabilmesi için gerekli olan bilgi ve beceriyi verebilen bir kurum olmaktan çıkarmıştır. Bunda tarımla meşgul olan aile yapısındaki iş bölümünden uzaklaşma etkili olmuştur (Çağatay, 1991, 103).

Ailenin belirli kalıplar içerisine hapsedilmesi ve işlevlerini kaybetmesi ne anlama geliyor? Modern burjuvazi, işlevleri azaltılan aile kurumuna ayrıcalıklı bir görev vermektedir. Talcott Parsons'un "tecrit edilmiş çekirdek aile" olarak tanımladığı aile, bundan böyle kişiyi ekonomik yaşamın acımasız gerçekliğinden kaçıp sığınacağı bir yer haline getirmiştir. Aile çocuklar için bir sığınak, anne-baba için de ahlak dışı olarak tanımlanan kamusal alanın acımasız, ikincil, şahsiyet dışı ilişkilerinden kurtulabileceği yumuşak, duygusal bir sığınak olması beklenmektedir. Kapitalist unsurların yeniden üretilebilmesi için, değer, duygu, din, kadın hepsi bu özel alanda kalmalıdır. Toplumumuz açısından durum tamamen batı toplumundaki gibi diyemeyiz. Aile ile ilgili bulguları göz önünde bulundurursak toplumumuzun hızlı bir değişim içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu değişim içerisinde batı toplumunda olduğu gibi ailenin temelden yok oluş sürecine girdiğini söyleyemeyiz. Toplumumuzda çekirdek aile yaygınlık kazanmış olsa bile bu çatı altında hala geniş aile ilişkilerinin devam ettiğini söyleyebiliriz. Ancak buna rağmen, kentleşme hızı, mimari yapının getirdiği zorlamalar ve ekonomik ve sosyal hayatın getirdiği gerekçelerle kadının çalışma hayatına katılımı, yaşlı ve çocuk bakımının kurumlara devredileme sürecini hızlandırmaktadır (Şişman, 2007, 588-589).

Üretim-tüketim alışkanlıklarının değiştiği toplumumuzda karı-koca ve bir çocuktan müteşekkil küçük hücre tipi evlerden dizayn edilmiş evciklerde batı tipi bir hayat anlayışına doğru kayma gerçekleşmektedir. Oluşan toplumsal yapının üretim-tüketim

alışkanlıkları ise birimler ne kadar küçülürse kar ve kazanç o kadar büyüyecektir olmuştur. Zira parçalanıp küçülen her hane içi ürünlerle ihtiyaçlaştırılmış ürünlerle doldurulması gereken bir Pazar haline gelecektir. Bu üreticinin elindeki mal ve eşyanın piyasa değerinin daha çok yükselmesi anlamına gelmektedir. Böylece ekonomik anlamda arz-talep dengesi sürekli talep lehinde değişme gösterecektir (Yılmazçoban, 2008: 41).

Aile genel anlamda çoğu zaman bir huzur ve mutluluk kaynağı olarak görülmüştür. Filmlerde, romanlarda, masallarda vs. gibi birçok kaynakta aile bu kaynağın yuvası olarak gösterilmiştir. Din ise aileyi kutsal bir kurum olarak görmüştür. Ailenin dengeli ve düzenli olup toplumun bu yöndeki beklentilerini karşılama anlamında bir ön koşul olarak ele alınmıştır (Sayın, 1991, 523). Zaman içerisinde değişen toplumsal yapı ve onu şekillendiren sekülerleşme anlayışı gibi saikler, dini değer ve normların belirleyiciliğini flulaştırmış ve başkalaştırmıştır. Bireyciliğin bu kadar ön plana çıktığı günümüzde, bize pek çok hizmet kurumlar aracılığıyla sağlansa da sevgi ve güveni sağlayabilmiş midir? Modern toplumun aşırı bürokratik yapısı her iş için ayrı bir devlet dairesi icat etmiş ve ailenin ekonomik, siyasal, sosyalleştirici, eğitici ve dini olmak üzere var olan rollerini daraltarak aileyi bir bunalım alnına dönüştürmüştür (Aktaş, 1995, 17).

1.6. Aile İçi Roller Sistemi ve Din İlişkisi

Aile içi rol dağılımında kadına ve erkeğe biçilen rol bazen yaratılıştan yani Allah vergisi olarak bazen de fizyolojik ve psikolojik etmenlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Kadının erkeğe oranla zayıf yaratılması ancak daha sabırlı ve şefkatli olması ona anne ve eş olma rollerini vermiştir. Bu durum fitridir ve buna yapılacak herhangi bir müdahale aileyi dolayısıyla toplumu bozacaktır (Banguoğlu, 1991, 358-360). Kadına biçilen toplum içerisindeki roller doğuştan mıdır? Yoksa sonradan toplumsal doku tarafından kabul edilmiş ön yargılardan mı ibarettir? Yapıcı'ya göre (2016, 83), şehirlerde gelişen medrese kökenli sünni düşünce içerisinde ataerki roller iyice belirlenmiş ve kadına, oynayacağı roller erkek bakış açısıyla öğretilmiştir. Soyun erkekten ilerlemesi, ailenin reisinin, devlet yöneticilerinin ve ulemanın erkek olması, hepsinden önemlisi devletlerin bir ganimet ve vergi ekonomisi üzerine kurulu olduğu bir yapıda savaşların erkekler

tarafından yapılması, ister istemez, erkeği ön plana çıkartmaktadır. Tabiki bu durum İslam'ın egemen olduğu tüm toplumlarda yeknesak bir görünüm arz etmez.

Bu konuyu ayrı bir başlık altında tekrar ele alacağız ancak apaçık bir gerçek vardır ki toplum, kadına “kadınsı olarak” olarak gördüğü çeşitli iş ve meslekleri yapmasını öngörmektedir. Kadınsılık ise: Kadınlara özgü duygu ve hareket biçimi diye adlandırılan bu durum erkeksiliğin karşısında konumlandırılır. Genel olarak pasiflik, zayıflık ve bağımlılığın kadınlara özgü olması öngörülür. Sosyologlar kadınsılığı, toplumda oynadığı rolü önceller (Marshall, 1999). Kadınsılığın aktarıldığı en önemli kurum yine aile olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar diğer canlılardan farklı olarak hayat içerisinde çabalarını bir takım unsurlar üzerine bina eder. Bunlar geleneksel, ahlaki, estetik ve dini temellerdir. Kişi ilk defa bu toplumsal yapı taşlarını yani sosyalleşmesini aile içerisinde gerçekleştirmektedir. Bu durum da aile kurumunu hayati bir noktaya taşımıştır (Gökçe, 1991, 210).

Modern öncesi toplumlarda ailenin getirmiş olduğu fonksiyonlar aile içi ilişkilerin şekillenmesinden, karı-koca ve çocukların rollerine, aile içi kararların alınmasından, sorumluluk anlayış ve algılamalarına kadar, geleneksel durumdan modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan zihniyet ve kültürel değişimin, artan bireyselleşme ve rasyonalizm etkisiyle bir farklılaşma geçirmiştir. Modern öncesi toplumlarda gözlemlenen iş bölümü ve roller sistemi ortadan kaybolmaya başlamış, erkeğin ve kadının eşitlendiği bir iş bölümü evresine geçilmiştir. Bu durum roller sisteminde bir değişime yol açarak ailenin dini, sosyal ve kültürel işlevleri bir değişim geçirmiştir (Çelik, 2010, 12). Yeni endüstriyel dönem, erkeği olduğu kadar kadını da üretim-tüketimin bir parçası haline getirmeyi amaçlar. Evde kadına biçilen annelik vs. gibi rollere de müdahale etmekten geri durmaz. Bu rollere ilişkin verileri kuşaklar arası bir kültürel aktarım işi olmaktan çıkararak bir uzmanlık alanları olarak lanse eder. Eğer bu alanlar uzmanlık alanıysa bu artık bir cinsiyet meselesi olmaktan çıkmış demektir (Arslan, 2013, 342-343).

Rönesans ile başlayan ve reformasyon süreciyle devam eden toplumsal sarsılma, tüm müesseseler üzerinde olduğu gibi kadın-erkek ilişkilerini de değiştirmiştir. Ataerkil aile yapısı bu süreç içerisinde zayıflayarak bireysellik ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda bu değişimin yönü batı toplumlarından diğerlerine doğru olduğu söylenebilir. Daha önce kendini dini bir takım hususlara da dayandıran ataerkil aile yapısı bu süreç içerisinde

çökmüştür (Çağatay, 1991, 96-98). Ev içinde erkek ve kadına atfedilen geleneksel rollerin kadının çalışma hayatına başlayıp eve gelir getirmesiyle yumuşama ve değişmeye uğradığı gözlenmektedir (Ersöz, 1997:42).

Aile içerisindeki rol değişimi daha çok geleneksel anlamda din ile de beslenen baba otoritesinin azalmasıyla da açıklanabilir. Bu konuda bir yok oluştan ziyade rollerdeki azalma veya artmadan bahsedebiliriz. Bundaki temel etmen ise aile yaşantısındaki aile bireyleri arasındaki genel kopuş genellikle babanın ev içerisindeki ekonomik gücünün derin bir şekilde zayıflamasıdır diyebiliriz. Çocuklarına devredebileceği bir hem meslek hem miras anlamında bir şeyi kalmayan babanın aslına bakılırsa öğreteceği de bir şey kalmamıştır. Her gün değişen teknoloji bu algıyı güçlendirmektedir (Poster, 1989, 230). Aile toplumun çekirdek gurubu olarak benimsendiğine göre, bu gurup içerisinde belirlenmiş rol, norm, statü, gibi sosyal kontrol mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde işlemesi önemlidir (Bulut, 1993, 13). Modern toplumlarda beliren yeni iktisadi-toplumsal hayatla kadının çalışmaya başlaması, kadının anne-eş olma konumuyla dışarda çalışma konumu arasında parçalanmışlık hissi getirmektedir (Çağatay, 1991, 100). Bu durumu denge, dengesizlik ve yeniden denge süreci olarak algıladığımızda, yeni sayılabilecek bir duruma toplumsal anlamda alışılması da beraberinde çeşitli zorlukları getireceği açıktır. Sosyal olaylardaki değişim belli bir süreç içerisinde gerçekleşir. Geleneksel olanın terkedilip yerine yepyeni bir olgunun yerleşmesi ve bunun toplum tarafından kabulü bazen yıllar alabilir. Bu yüzden yeni bir durum olan kadının üretim eksenli çalışması, kadın açısından birçok açıdan bir savaşıma sebebiyet vermektedir. Kadının bir taraftan aile içi sorumlulukları getirmeye çalışıp iyi bir eş ve anne olmaya çalışırken diğer yandan da işinde başarılı olmaya çalışmakta ve bu dengeleme çabası kadına büyük savaşlar verdirtmektedir (Pur, 1992, 27).

Örf ve adetler, aile üyeliğini ve kişilerin aile içindeki yerine getirmeleri gereken rolleri saptar. Ama aile içindeki edinilen roller toplumdan topluma ve aile biçimlerinden aile biçimlerine farklılık arz ederler. Her ortam kendi aile rol biçimlerini oluşturur ama ortak rollerde yok değildir. Örneğin Ogburn, ailenin yedi işlevi üzerinde durmuştur. Bunlar ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı oluşturmak gibi işlevlerdir (Akt. Bulut, 1993, 2).

Toplumsallaşma ailenin önemli fonksiyonlarından biridir. Kız ve erkek çocukların toplumun değer yargılarına göre yetiştirilmesi ailenin görevleri arasındadır. Ailenin toplumsallaştırma adına işlevlerini ancak modern dünyada devletin ihdas ettiği diğer kurumlar önemli ölçüde devralmışlardır (Özkalp, 2000, 140). Sosyal değişimin tüm unsurlarına rağmen ülkemizde kadının ilişkilerinde fazla değişmeden kalmasındaki en önemli faktör, kadının mevcut ilişkilerinden doyum bulmasıyla alakalıdır. Kadının içerisinde bulunduğu aile ilişkisi rol dağılımında kendine düşen iyi bir eş ve anne olma, ev hanımlığı ve ev içi üretim faaliyetlerinin geleneksel toplumlar içerisinde büyük bir değeri vardır. Bu roller kadını aile içerisinde mutlu kılarak doyum yaratmaktadır. Ancak üretim-tüketim ilişkiler ağının değiştiği günümüz modern toplumlarda bu roller sarsıntı geçirdiği için artık “evde duran kadın” birçok sorunla baş başa kalmıştır (Türk Ailesi-II, 1992, 72). Üretim ve tüketim kalıplarının değişip modernitenin hakim olmasıyla beraber ailenin ait olduğu yerden anlam olarak savrulması anne ve babanın aile içerisindeki rollerinin değişmesiyle alakalıdır. Gebelik önleyici araçların gelişmesi çocuk sahibi olmayı bir kader olmaktan çıkarmış ve bir tercihe dönüştürmüştür. Ve böylece aile bir yuva olmaktan çıkarak anne ve baba adı verilen profesyonellerin çocuk yaparak üretime katkı sağladıkları bir mekâna evrilmiştir. Çocuk sahibi olup olmamanın bir tercihe indirgenmesi ve çocuğu bir marketin ürünü haline dönüştürmesi roller anlamda kapitalizmin ihtiyaçlarına göre devlet eliyle yetiştirilmesi gereken bir nesneye dönüştürmüştür (Arslan, 2012, 266-270).

Kadın ve erkek hem biyolojik hem de ruhi bakımdan ayrı ayrı yaratılmışlardır. Bu bağlamda kadının ve erkeğin rolü ve işlevi ev ve toplum içinde bellidir. Çalışma konusunda da bu durum açık bir şekilde kendini göstermektedir. Aile içerisindeki cinsiyetçi ayırım toplumun ilk şekillenmeye başladığı çağlardan itibaren şekillenip günümüze kadar geldiği iddia edilmiştir. Toplayıcılık ve avcılıkla geçinen toplumlarda evin daha yakınından yapılan toplayıcılık kadınlara; daha uzaklara gitme ve daha fazla enerji gerektiren avcılık ise erkeklere tahsis edilmiş olduğu iddia edilmiştir. Modernite ile birlikte aile herkese hayati faaliyetlerinin bir kaynağını sunan ocak olmaktan çıkmıştır. Aile artık gençler için yegâne eğitim merkezi değildir. Bununla birlikte kadından da beklenen iş ve talepler değişmiştir. Kadın artık sadece evde olabilecek bir kişi değildir. Hayat şartları kadından bu anlamda daha fazla bilgi, beceri ve görgü talep etmektedir (Çağatay, 1991, 84-98).

Modern iktisadi faaliyet kadının enerjisini ev işleri gibi kapital ekonomiye bir katkısı olmayan basit işlerden alıp ilim, sanat, sanayi gibi alanlara aktarmaya çalışmaktadır. Böylelikle modern toplumda çalışan kadın meselesi ortaya çıkmıştır. Modern hayatın geliştirdiği ev dışı iktisadi-toplumsal hayat alanlarının gün geçtikçe genişlemesiyle önce erkekler sonrasında ise kadınlar bu hayatın içine çekilmektedirler. Bu durum öncelikle geleneksel aile yapısının bozulmasıyla toplumda bulunan ahlaki normların da bozulacağı korkusunu ortaya çıkarmıştır. Kadını toplumun kalıp yargılarıyla şimdi hemen önünde duran gerçeklik arasında bir ikilemde bırakmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesi değişen tüketim ve ihtiyaç unsurlarıyla birebir alakalıdır. Giyim kuşam ve hayatın her alanına yayılmış olan tüketim kalıpları modern dünyada insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için az çok aile içerisindeki herkesin çalışmasını ve bir gelire kavuşmasını zorunlu kılmaktadır. Moda unsuru bu durumu kuvvetlendirmiştir. Modern toplumlarda kadının çalışması sorununu da ortaya çıkaran yaklaşımlar kadını pratik zekâdan yoksun sayması, genel itibarıyla evlenme ve doğum gibi durumlarda işi terk edeceği beklentisiyle kadına yapılan yatırımın boş olduğu gibi hususlar teşkil etmektedir. Kadınlarla ilgili mevzu birçok toplumda çözülmüş addedilmektedir. Ancak toplumsal bir mevzunun çözülmüş sayılması için sadece belli mevzuata bağlanması yetmemektedir. Konunun içinde bulunduğu toplum tarafından benimsenmesi ve kültürüne mal etmiş olması gibi önemli hususiyetleri içerisinde barındırmaktadır (Çağatay, 1991, 99-121).

Modernleşme eğitim seviyesini kadınlar açısından artırmış ve ekonomik olarak üretime, çalışma hayatına katılmasıyla birlikte, dahil olmasını sağlamıştır. Kadının çalışma hayatına dahil olması cinsiyet rol ve değerlerinde de önemli değişimlere sebep olmuştur. Kadın ve erkek rolü kavramı bu dönemde iç içe geçmiş bir yapıya dönüşmüştür. Kadınlar ailenin geçimine katkı sağlamak gibi amaçlarla evin dışında çalışmaya başlamış, erkekler ise ev içi rollerde daha fazla görev almaya başlamışlardır Bu süreçlerle birlikte geleneksel toplum içerisindeki kadının ve erkeğin rolleri arasındaki mesafe azalmış ve benzerlik arz etmeye başlamıştır (Ersoy, 2009, 228). Erkeğin ekonomik olarak eve katkı sağlamadığı ya da eve katkısının muğlak olduğu durumlarda kadınların, çocukların aile içerisinde mutlu olarak kalması ya da karşılıklı özveri ilkesine dayanarak aralarındaki ilişkiyi devam ettirdikleri belirlenmiştir. Evin geçimini tek başlarına üstlenmiş olan kadınlar erkeklere nazaran daha güçlüdür. Özellikle

buldukları iş ortamında kurdukları arkadaş ortamları sayesinde oluşturdukları dayanışmaya bağlı olarak erkek otoritesine karşı koyabildikleri gözlenmiştir. Kadının ekonomik üstünlüğü ailenin geleneksel yapısını eşitlikçi biçimde zorlamakta ve erkekler arası kontrol ve geleneksel bağların zayıflamasına neden olmaktadır (Fırattekin, 2001: 26).

Toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte kadının çalışıp çalışmaması değil de kadının çalışma alanının iyileştirilmesi ve onun kendine has şartları göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bugün ıskalanan bir konu bazı ülkelerde uygulanmaya başlanan yarı zamanlı çalışma gibi faaliyetlerin gerçek anlamda tartışılmıyor olmasıdır (Çağatay, 1991, 125).

Toplum içinde sağlıklı bir aile, aile içindeki bireylerin toplumun kendilerinde beklenen rollerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmelerine ve yeni roller almaktan kaçınmalarına bağlıdır. Bu yapı içerisinde kişiler diğer bireylerin rol ve sorumluluklarını kontrol ederek aile içerisinde sağlıklı işlemesine yardımcı olur. Eşlerin birbirlerinden farklı rol ve beklenti içerisinde olduğu, toplumsal yapıda zamanla oluşan değişikliklere ve farklılaşan rol dağılımına ayak uyduramadıklarında, rolleri kontrol edecek mekanizmaların işlemediği durumlarda aile yapısı sağlıklı hale gelebilir (Bulut, 1993, 14).

Kadınların annelikle ilgili rolleri ve bu düşüncenin toplumsal yansımaları, kadının ev içerisinde öncelikli rolünün ve görevinin 'Anne' olma rolü olduğu öngörülmektedir. Fakat bu zaman içerisinde kadın ve erkekler tarafından git gide kabul gören bir düşünce olmaktan çıkmaktadır. Kadınlar ve erkekler, ev içi işlerin yalnızca kadınlara has olmadığını, erkeklerin de ev işlerinde sorumluluğu paylaşması gerektiğini düşünmektedirler. Bu oran kadınlar arasında daha da yüksektir. Ersoy'un araştırmasına göre örneklem içerisinde kadınların %87,2'si, erkeklerin ise %74,5'i bu düşünceye katılmakta iken, kadınların %10,4'ü, erkeklerin %20,7'si bu düşünceye katılmamaktadırlar (Ersoy, 2009, 217-218). Geleneksel beklentiler, bir aile üyesi olarak kadını, çocuk doğurma hazırlığı içinde olmaya, çocuk bakımına ve evle ilgili işleri üstlenen konuma yönlendirmektedir. Günümüzde ise geleneksel beklentiler değişime uğrayarak toplumsal değer ve normlar tartışılır hale gelmiştir. Artık birçok toplumda evli çiftlerin evlilik yıllarının sadece %18'ini çocuk yetiştirmeye geçirdikleri, oysa bir

yüzyıl önce evlilik yıllarının %54'ünün çocuk yetiştirmeye ayrıldığı saptanmıştır. Evlilikler giderek daha fazla eşler arası bir birlik ve eşler arası yoğun kişisel ilişki anlamına gelmektedir (Kümbetoğlu, 1997, 73).

Geleneksel aile tipine benzer olarak Türk aile tipinde erkeğin dışarda çalışması, eve ekme getirmesi; kadının evde, yemek ve diğer ev işlerini yapma görevini üstlenmesi genellikle kabul görmüş bir düşüncedir. Aile bireylerinin ortaklaşa karar verdikleri işlerin başında eve yiyecek alınması gelmektedir. Mutfak alış-verişi olarak nitelenen bu işlerin yapılması geleneksel görev bölüşümünde kadının yapmasını gerektirir. Geleneksel anlamda bu iase temini erkeğe; bunları işleyip hazır hale getirmekte kadının görevi olmaktadır. İletişim aile içi rol dağılımını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu özellik ise aile içi otorite yapısıyla birebir ilişkilidir. Güç, karşılıklı iletişim halindeki bireylerin bir kişinin diğerine göre sahip olduğu etki, gayret olarak tanımlanabilir. böylece bireylerin çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi ve rol dağılımında etkili olmaktadır. Gücü aile içerisinde elinde bulunduran kişi isteklerini zorla yaptırabilir. Bu durum aile içerisinde uyumsuzluğa yol açabilir. Geleneksel anlamda kadın bu anlamda erkeğin gücüne dolayısıyla otoritesine boyun eğmiş ve onun üstünlüğünü kabul etmiştir (Kabaklı, 2003:139).

Geleneksel toplumlarda cinsler arası işbölümünün kesin oluşu kadına sadece “evin kadını ve anası” olma sıfatını vermiştir. Erkek ise “evin ekmeğini getiren” her işte son sözü söyleyen ve zihinlerde otorite kavramıyla özdeşleşen birisidir (Gökçe, 1996, 174). Geleneksel anlamda kadının ve erkeğin rollerinin ne olduğu yönündeki uygulamalar verilen eğitimle toplumsal anlamda pekiştirilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ders kitapları üzerinde Gümüšoğlu'nun (1998, 102-103) yaptığı çalışmalarda bu rollerin çocuklara nasıl yansıtıldığı ortaya konmuştur. “1945'ten önce anneye ülkenin kurtuluşuna katkıda bulunması açısından önemli toplumsal işlevler yükleniyor ve aile içi geleneksel roller yoğun olarak vurgulanmıyordu. Bu tarihten itibaren artan sayıda örnekle, kadınların asıl görevlerinin evi ve ailesi olduğu ders kitaplarına girmiştir. Ders kitaplarında kadınlar yanlarında kız çocuklarıyla beraber üzerlerinde önlükleri ev işi yaparken resmedilmektedir. Daha sonraki yıllarda ilkökul ders kitaplarında çocuklara nasıl “kadın” ve “erkek” olacakları sistematik bir şekilde öğretilmektedir. Ders kitaplarında erkek toplumsal hayat içerisinde aktif, kadın ise pasif konumdadır. Erkekler kamusal alanda üretken olmaya yönlendirilirken, kadınlar daha çok ev içerisinde

sınırlandırılmaktadır.” Ders kitapları kadını annelik ve ev işi yapan kişi rollerini pekiştirerek devamlı olarak, temizlik, yemek vs. yapan; çocuk ve hasta bakan kişi olarak resmetmektedir. Kadınların bir işte çalıştığını anlatan metinlerde bile annenin asıl görevinin ev içinde olduğu sıklıkla tekrarlanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak kadınlar aile içinde kocalarına olduğu kadar çocuklarına da bağımlı kişiler olarak gösteriliyor. “Erkekler ise “her türlü işin yapılmasına karar veren kişiler” olarak ders kitaplarında yer alıyor. Çünkü baba ailenin başkanı ve ailenin giderlerini karşılamaktan sorumlu kişi olarak görülüyor” (Gümüšoğlu, 1998, 103).

İpek/Pınar İlkaraca'nın çalışmasında ücret karşılığı çalışan kadınların kararlara katılımları çalışmayan kadınlara oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. Dini ibadet ve gelir yönetimi konularında, çalışan kadınların %90'ı aşan büyük bir çoğunluğu tek başına karar gücüne sahiptir. Aile ve arkadaşlarla görüşme, giyim, oy verme, siyasi parti ya da derneğe üye olma gibi konularda çalışan kadınların tek başına karar alma oranının %70'i geçtiği gözlenmiştir (Kabaklı, 2003:133).

İnsan kendi kendini inşa eden bir varlık olmaktan çok bir aile içinde dünyaya gelir. İnsan yeryüzüne imtihan edilmek üzere gönderilmiş ve nasıl yaşayacağı tecrübeyle değil ilahi emirlerle öğretilmiştir. Bu yönüyle aile dünyevi bir tecrübenin bir tecrübesi değil dini bir kurumdur. Aileyi ihdas eden tüm düzenlemeler, mahremiyet, kadın-erkek arasındaki ilişki biçimi gibi, din tarafından koyulan kurallara göre belirlenir (Arslan, 2012, 266-270). Din ile kadının çalışıp çalışmaması ile ilgili yapılan araştırmada dini eğilimi yüksek olan erkeklerin eşlerini çalıştırmaması arasında pozitif bir korelasyon olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada dindar olduğunu ve bunun gereğini yaptığını söyleyen kesimde eşin çalışmaması yüzde 42,4 ile dindar ama gereklerini yapmadığını söyleyen kesimde yüzde 32,8 ile en yüksektir. Bu durum dindarlık etkisi azaldıkça çalışmama oranının da azaldığını göstermektedir. Örneğin bu durum Tanrı'ya inanmadığını söyleyenlerin arasında yüzde 11,3 e kadar gerilemektedir (Dikeçligil, 1998, 89).

Beşir Ayvazoğlu İslami Türk Şehirlerini anlatırken kadının konumunu şu şekilde tasvir eder: “Kadın kafes arkasındadır ama zannedilenin aksine, son derece rahat bir hayatı ve aile içerisinde üstün bir konumu vardır. Payesi evlilikle birlikte yükselir. Kocasına tam bir itaatle yükümlü olsa da, oğullarının, kızlarının, hizmetçilerinin ve uşaklarının

amiridir. Eve kuma getirilme ihtimalide pek yüksek değildir. Şeriat erkeğin en fazla dört kadını nikah altına almasına müsaade eder ancak bunun için dört kadına bakabilecek imkanlara sahip olmak gerekir. Bu bakımdan eski Türk toplumlarında erkeklerin çoğunluğu tek eşlidir. Bundan başka bir hususta eski Türk toplumunda aileler genellikle çekirdek aile şeklinde olmuştur.” (Ayvazoğlu, 1992, 395). Toplum içerisinde kabul gören dini anlayıştan dolayı, toplumsal hayatın işleyişine karşı gösterilen reaksiyon, ekonomiden sanata, ahlaktan hukuka kadar sosyal olguların tamamını kuşatmıştır. Örneğin bir din faizi yasaklıyorsa, o toplumda ya buna uygun bir tarz oluşturulur ya da bir çatışma ortaya çıkar. Aynı şekilde dinin kadın ve erkeğe belirlediği rol ve statülerde o toplumda toplumsal cinsiyetin belirlenmesine ve insanların buna göre değer yargılarına ulaşmasına neden olmaktadır (Gürhan, 2010, 62).

1.7. Toplumsal Cinsiyet (Gender), Roller ve Din

Sosyolojik olarak cinsiyet, organik/biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olmak üzere ikiye ayrılır. Organik cinsiyet fiziki olarak farklılığı ifade ederken toplumsal cinsiyet toplumun cinslere atfettiği rollerle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Erkek ve kadına atfedilen sosyal doku içindeki roller vardır. Örneğin askerlik erkeklere özgü bir meslek olarak toplumumuzda yer almıştır. Ancak organik cinsiyet atfedilen bir rol değildir. Örneğin, çocuk dünyaya getirmek yalnızca kadınlara özgüdür (Can, 2013, 215). Biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşmesi belli bir süreci ifade eder. Bu süreç toplumun yapısal özelliklerine göre biçimlenmektedir. Ama geri besleme yoluyla mevcut yapıyı etkilemeye, tekrar tekrar üretmeye devam eder. Bundan dolayı değişken yapı ve karektere sahiptir. Bunun gerçekleşmesi zaman, dini-sosyal kültüre, etnik yapıya, hatta ailelere göre değişir. Erkek ve kadına toplum içinde belli bir duyuş, düşünüş ve davranış kalıpları sunar, davranış modelleri verir ve sorumluluk yükler. Bu noktada toplumsal cinsiyetin, süreç içinde kültürel ve toplumsal olanın biyolojik olanla harmanlanması sonucunda ortaya çıktığı, neticede bireysel ve sosyal ilişkileri etkilediği söylenebilir. Bu süreç daha çocuklar doğmadan belirlenmeye başlanmaktadır. Kız çocuklarına pembe, erkek çocuklarına mavi renk seçimi buna örnektir. Bu anlamda erkeklerin ve kadınların yapabileceği işler hususunda nesnel anlamda şüpheli olmakla birlikte sosyal gerçekliği deyim yerindeyse zorunlu kabul edilen farklılıklar üretilmektedir. Sonuç olarak kadın ve erkeklerin sosyal hayata katılımı farklı olmakta ve her iki cinsin cinsiyet anlamında toplumda temsilleri

farklılaşmaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet eşitsizliği başlamış olur (Yapıcı, 2016, 24). Yapıcı (2016, 25) toplumsal cinsiyeti: “toplumsal cinsiyet kimliği/cinsel kimlik (gender identity) ise bireyin dişilik veya erkeklik algısıdır. Bu anlamda o, kişinin erkek ya da kadın olarak biyolojik varlığının farkına varması ve bunu kabuletmesidir. Başka bir deyişle bireyin kendini kadın ya da erkek olarak tanımlamaya başlamasıdır. Cinsel kimlik, davranışın erkeksi veya kadınsı psikolojik yönlerini yansıtır. Kişinin cinsiyeti ile cinsel kimliği yani toplumsal cinsiyeti çoğu zaman iç içe geçer.” şeklinde açıklamaktadır.

Feminizmin temel kavramlarından biri olan toplumsal cinsiyet kavramı, modern toplumun ortaya çıkışı ve geçirdiği aşamalar bağlamında düşünüldüğünde Batı’da ortaya çıkan modern bir buluştur. Çünkü cinsiyetin modern topluma referans olan temel dinamiği, aydınlanma ile ortaya çıkan sekülerleşmede aranmaktadır. Kadın ve erkek olmanın dini bir referans üzerinden tanımlanmasının yerini, cinsiyetin toplum tarafından inşa edildiği ve böylece modern devletlerin kuruluşunda cinsiyetin bir siyasi araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Foucault’nun modern toplumun her alanında hissedildiğini ifade ettiği iktidar, kendisini en yoğun biçimde cinsiyet alanında hissettirmektedir. Toplumsal ve siyasal hak talebi, “erkek egemenliği”, özel ve kamusal alan ayrımı gibi bağlamlarda kadından bahsedilmesi, cinsiyet konusunda modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan temel radikal dönüşümlerdir (Şişman, 2007, 598-600).

Eşler arasındaki ekonomik dayanışma onları birbirine bağımlı kılmaktadır. Kadının biyolojik yapısıyla erkeğin biyolojik yapısının farklılığı bu bağımlılığı zorunlu kılmaktadır (Özkalp, 2000, 139). Aile içerisinde güç ilişkilerinin ve karar alma mekanizmalarını sadece ekonomik sebeplere bağlamak yanıltıcı olacaktır. Bu durum sadece aile içi ilişkilerle açıklanamayacak kadar çok değişkeni olan karmaşık bir meseledir. Bu dinamiklerin belirlenmesinde, zaman içinde tarihsel ve sosyal etkilere bağlı olarak gelişen ve değişen toplumsal cinsiyet ideolojisi ve ailevi ilişkilerin de içinde bulunduğu toplumsal ve sosyal ilişki bağları önemli roller oynamaktadır (Dedeoğlu, 2000, 152-153).

Ailenin oluşumu cinsi güdüler, neslin devamı ve ekonomik sebepler gösterilmiştir. Özellikle kadının anne olma güdüsü bunu gerekli kılmıştır. Böylelikle çocuk doğurmak ve ona bakmak annenin temel rollerinden biri haline gelmektedir. Bir birine sıkı bir

şekilde bağlı olan bu hususlardan ilk ikisi güdüsel bir davranış olsa da ekonomik sebepler sosyaldır ve aile içerisindeki rollerin belirlenmesinde ilk çağlardan itibaren belirleyici etkileri vardır (Gökçe, 1991, 217-218).

Toplumsal cinsiyet kavramı kadının çalışma hayatına girmesiyle gündeme giren önemli kavramlardan biridir. Feminist bir jargondan ortaya çıkan bu kavram cinsiyetin toplumun belirlediği bir dayatma olarak görmektedir. Kadınların ev içi işlerde daha çok yer almalarının temelinde cinsiyetçi bir sosyalleşme sürecinin etkisi vardır. Kadın zamanla kendisine atfedilen bu rolleri kabullenerek içselleştirmiştir (Ersöz, 1997:20). Aile cinsiyet rollerinin ve bu rollerin yarattığı toplumsal cinsiyet ideolojisinin yeniden üretildiği ve geliştirildiği alanın maddi çerçevesini oluşturmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümü kadınların ve erkeklerin paylaştıkları işleri tanımlarken aynı zamanda kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerini de yeniden üretmektedir. Toplumsal cinsiyet, aile içinde ve dışındaki sosyal ilişkilerin neler olduğunun kavranması, ailede ve toplumda var olan egemen tiplerin nasıl yeniden üretildiği konusunda bize yardımcı olur (Fırattekin, 2001:29).

Kadın işgücünün çalışma hayatına katılımının erkeklere göre ikincil konumda oluşunu açıklamaya çalışan çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bunlardan neoklasik/beşeri sermaye kuramı, kadının bireysel tercihlerine vurgu yaparak, bu durumun kadının kendisi tarafından bağımsız ve rasyonel bir şekilde tercih edildiğini söylemiştir. Kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımından sorumludur, bu nedenle kadınların işe giriş ve çalışma saatleri esnek işleri seçmeleri rasyonel bir davranıştır ve doğal olarak kadınların iş tecrübesi azdır; çünkü yerine getirmek zorunda oldukları işler yüzünden iş hayatları sürekli kesintiye uğramaktadır. Feminist kuramda ise kadınların çalışma hayatlarına katılımının sınırlı kalması ve ikincil pozisyonda olması ataerkillik ve toplumsal cinsiyet temelli işbölümüne vurgu yapmaktadır (Özçatal, 2011, 22).

Kadınlar ve erkekler arasında oluşturulmaya çalışılan, eşitlikçi bir bakış açısıyla geliştirilen politikalar daha çok bu iki cins arasındaki farkları istihdam alanında ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Odaklanılan konular genellikle, kadın ve erkekler için eşit istihdam oranı, eşit işsizlik oranı ve eşit ücret. Bu politikalarda daha çok cinsiyet bağlamında kadın ve erkeklerin her alanda eşit olduğu vurgulanmıştır. İkinci bakış açısının getirdiği politikalar ise daha fazla kadın merkezli politikalar olarak dizayn

edilmektedir. Eşitlikten daha çok farklılıklara odaklanarak kadınların yaptıkları işlere odaklanan bir dizi politika aracı ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bu politikalardan en önemlisi çocuk bakımı konusunda konulan hedefler ve programlardır. Barcelona’da toplanan Avrupa Komisyonu 2010 yılında 3 yaş üstü çocukların yüzde 90’ına bakım hizmetleri verilmesini hedef koymuştur. Bu hedef 3 yaş altı çocuklar içinse yüzde 33’dür (European Commission 2005).

Cinsiyet rollerinin gelişmesi cinsiyete dayalı olarak ele alınmaktan çok son zamanlarda toplumsal bir sosyalleşme süreci olarak ele alınmaya başlanmıştır. Tüm kültürler çocuklara kadın ve erkeklerle ilgili tutum, davranış ve mesleklerle alakalı önceden belli olan kodlarını aktarır ve bunu sürekli olarak hatırlatır. Kadınların çalışma hayatında kadın işi olarak öngörülen işlerde çalışmalarının istenmesi daha çok geleneksel anlamda kadına yüklenen annelik ve eş olma görevlerini aksatacağı korkusu yatmaktadır (Ersöz, 1999:37-39).

Bu anlamda toplumsal cinsiyet, meslek yapısında erkek ve kadın arasında ortaya çıkan cinsiyete dayalı mesleki ayırım diye de ifade edilen eşitsizlik dağılımını anlatan kavramdır. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkekler arasında oluşan farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çektiğini ve kapsam olarak yalnızca bireysel kimlik ve kişiliği değil aynı zamanda erkekliğin ve kadınlığın kültürel ideallerini ve stereotiplerini, yapısal düzlemde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişletmiştir. Rol kavramı ise toplumsal anlamda kişilere biçilen ve yapmaları beklenen davranış kalıpları olarak görülmektedir. Rol belirli bir toplumsal yeri, statüyü, konumu atfedildiği şekliyle oluşan yine toplumsal beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol eden sistemdir. Bir kişiye yöneltilen beklentiler arasındaki uyumsuzluğu rol çatışması ifade eder. Birey toplum içerisinde birçok rolü aynı anda üzerinde barındırabilir. “Cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevleri ortaya koyar.” İleri sanayi toplumlarında kadınların rolü ev işleri, hizmet işleri yani kadına özgü işleri yürütmektir. Erkekler ise evin dışındaki kariyerlerle geçirirler. Erkekler ücret ve statü olarak kadınlara göre daha üstte dururlar. Kuramlara göre; Biyolojik ve psikolojik görüşüne göre kadını çocuk yetiştiren konumunda görürken, erkeği saldırgan ve araçsal yaratılışını ön plana çıkararak biyolojik farklılıklara vurgu yapar. İşlevselcilere göre, cinsiyet rolleri birbirini tamamlar ve aile içindeki istikrara

katkısı vardır. Feministler erkek hegemonyasını pekiştirdiği şeklinde bu görüşleri eleştirmiş ve ataerkil toplumun bir yansıması olarak görmüştür (Marshall, 1999).

Toplum içerisinde yaygın olarak kabul edilen cinsiyet temelli ayrımları görmek mümkündür. Analitik, çıkarım temelli, sayısal, bağlamdışı tarzı erkesi; sentetik, sezgisel, bütünlüksel, niteliksel ve bağlama duyarlı düşünme tarzları kadınsı olarak ifade edilmektedir. Bu düşünüş biçiminin maviyi erkek çocuklara, pembeyi ise kız çocuklara yakıştırması gibi toplumsal mıdır yoksa doğuştan böyle bir ayrım var mıdır sorusu önem arz etmektedir (Kılınç, 2012, 36-37). Kadın ve erkelerin meslek seçmeleri ve buna dönük üniversite tercihleri erkeklerin daha çok soyut düşünme gerektiren fizik, matematik ve mühendislik bölümlerini; kızların ise muhasebe gibi işlemsel alanlarda yoğun olduğu gözlenmektedir. Bu durum iş seçimini de doğal olarak etkilemektedir (Bella, 2012, 38). Kadın hareketleri hakim görüşün erkesi bir bakış açısı olan ve yaratıcı çizginin dışında tutulan yemek pişirme, çocuğa bakma, kadının yeri evidir, çocuk doğurup büyütmek asli vazifesidir gibi kalıp ön yargıların önüne geçme ve erkeklerle aynı zaman diliminde yani yaratıcı çizgide bulunma mücadelesini vermişlerdir (Durudoğan, 2012, 58). Kadınsılık veya erkesilik yaklaşımı çağımızın toplumsal kalıpları arasında belli değerler içerisinde yetişen bireyin, üretim-tüketim-egitim-eğlence ve özel hayat gibi yaşam alanlarında yine toplumsal olarak belirlenen sınırlar içerisinde çizilir. Bizzat insan oluşturmaya çalıştığı iktidar biçiminin tutsağı olmuştur (Selek, 2012, 119). Kadınlık ulus devlet ve milliyetçilikte sembolleştirilir, vatan dişileşir ve namusa dönüşür. Kendi varoluşunu aileye ve kadına yaslar ve bu erkek rollerinin militarizme dönüştürülüp kadın üzerinde egemenlik kurmasıyla pekişir. Askere erkeklerin alınması ve vatani dolayısıyla namusu yani kadını koruma görevi erkeği bir adım önde tutarak hakimiyetini pekiştirir (Selek, 2012, 124). 20.yüz yılın birinci yarısında ABD de değişen şartlara rağmen direnen geleneksel rol erkeğe ekmek parası kazanma, gerekli maddi harcama için eve dışardan para getirme; kadına ise, ailenin yarattığı hane içi duygusal yükten sorumlu olma işlevini vermiştir. Kadın, ya tek başına ya da yardımcısıyla herkesi mutlu etmek, ev işlerini düzenli bir biçimde yerine getirmek, çocuk yetiştirmek gibi geleneksel rollerden sorumlu görülmekteydi (Cordelia, 2010, 97-98).

Kadınların meslek seçimlerini zekâyla doğrudan ilişkilendirmek doğru olmayabilir. Daha çok fırsat eşitliği sağlandığında kadınların da erkeklerle matematik vs. gibi daha

erkeksi görünen bölümlerde aynı düzeyde başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Meslek seçiminin direk cinsiyetle ilişkilendirmek yanıltıcı olabilir. Eğer böyle olsaydı sözel yeteneği gelişmiş “rap”çı kadınların ve el becerisi üstün olan cerrah kadınların erkeklere oranla daha çoğunlukta olmaları beklenirdi. Tarihsel anlamda katılım ve temsil epistemoloji olanla değil, olması gerekenledir. Tarihsel bağlamda erkeksi ve kadınsı olarak görülen alanlar tarihsel bağlamında değerlendirilse de epistemolojik değerlendirmeden uzaktır. Çünkü kadınlara bilimsel alan yüzyıllarca kapalı kaldı (Kılınç, 2012, 41-47).

Feminist hareketler 1968 öncesinde erkeklerle aynı haklara sahip olmak istiyorlardı. Aslında bu bakış açısı erkeklige de bir anlamda üstün bir ego olarak bakmaktı. Bu karşı geldikleri düzenle eşleşme isteği olarak da yorumlanabilir (Durudoğan, 2012, 58). Bah’da 1960 sonrası yaşanan cinsel devrim, cinsellikle ilgili pek çok kavramı tartışmaya açmış, post modern düşünürler de tüm kavramların yapı çözümüne uğratılabileceğini ortaya koymuşlardır. Bu yüzden cinsiyetle, kadın erkek arasındaki ilişkiye dayalı tüm kavramlar sorgulanmış ve bunların hepsi kültürel unsurlara bağlanarak bir kurgu gibi görülmüştür. Kurgu olarak görülen tüm kavramlarda aynı zamanda yeniden sorgulanmaya ve tanımlanmaya müsait hale gelmiş demektir. Mutlak bir hakikatten bahsedilemeyeceğine göre, heteroseksüellik bir kurgu olarak önce “Tanrı’nın yaratışına uygun” olduğu, yani fitri olduğu inancıydı, Aydınlanma sonrası ise “doğal” olduğu iddiasıydı. Zamanla tanrı fikri ortadan kalktıktan ve doğa da hâkimiyet altına alındıktan sonra bu fikirler geçerliliğini kaybetti. Cinsiyet artık Tanrı, fitrat ve doğa gibi kavramlarla temellendirilemezdi artık. Bu kavramlardan azat edilen cinsiyet, önceden tespit edilen hiçbir ön kabulü olmaksızın insanın inşasına açılmış oldu (Şişman, 2007,604).

Cinsiyetin toplum açısından temellendiği önemli alanlardan biri de meslek seçimidir. Öğretmenlik, kadınlar için en eski meslek geleneğine sahip alanlardan biri olmaktadır. Kadın öğretmen, gerek Osmanlı İmparatorluğunda gerekse Cumhuriyet’te “medeniyet geçiş projeleri” kapsamında önemli figürlerden biri olmuştur. Öğretmenliğin önemli bir özelliği, kamu görevi olmasıdır. Öğretmen kadın sayısının artışı ile memuriyetin saygınlık ve maddi çekiciliğini yitirmesi nedeniyle erkelerin öğretmenlikten kaçınması arasında çarpıcı bir ilişki bulunmaktadır. Ama son yıllarda eczacılık doktorluk gibi mesleklerde de artışlar meydana gelmiştir (Tan, 1996, 37-68). Türkiye’de aile

kültürünün zaman ve mekâna göre çeşitlilik gösterdiğini söyleyen Kağıtçıbaşı'na göre (1993, 50) ise yapılan araştırmalar, kadının statüsü ne olursa olsun erkeğe göre aşağıda olduğunu kanıtlamıştır. Kadın-erkek statü farklılaşması, karar verme süreçlerinde, tüketimde ve maddi olanaklarda, davranış özgürlüğünde kadınların erkeklere göre bağımlı ve duygusal oldukları belirtilmiştir.

Gelenek ile kültür arasında vazgeçilmez bir ilişki mevcuttur. Geleneksel olmayan ile gelenek arasındaki savaşım her zaman en çetin olanıdır diyebiliriz. Toplum üzerinde binlerce yıldır süzülüp gelen ve geleneği temelden besleyen ve onu dizayn eden unsurlar kolay kolay değiştirilemezler. Bu bağlamda yıllarca oluşturulmuş cinsiyetçi iş bölümü, kadını öncelikle ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutar. Küçük yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerine göre yetiştirilen kadın böylelikle toplumsal üretimden uzak kalır (Arat, 1996, 44-45).

Eşlerden ikisinin de eşit bir zamanlamayla çalıştığı durumlarda kadınların erkeklere oranla iki kat daha fazla ev işi yapması başka bir deyimle "ikinci vardiya" ya kalması nasıl mümkün olmaktadır? Bu durumu kadının eve maddi katkısının erkekten fazla olması da bir şey değiştirmemektedir. Modern toplumlarda kadınlara erkeklerle eşit iş fırsatları sunulmuş gibi gözüküyor. Ama yine de kadınlar belirli alanlardan uzak durmayı tercih ediyor. Eşitlik bu anlamda kendi bağlamında anlamını yitiriyor. Erkek ve kadın doğası diye bir şeyden bahsedeceksek toplumsal cinsiyet eşitliğinden ne kadar bahsedebiliriz (Cordelia, 2010, 99-109). Kadın ve erkeğin farklılıklarını ortaya koymak ve kadının geleneksel rollerini pekiştirmek için genellikle biyolojik ve nörolojik farklılıklar üzerine araştırma yapılmış ve bu araştırmalar üzerinden bazı genellemeler yapılmıştır. Örneğin kadının beyin ağırlığının daha az olmasını zekâ açısından daha geri olmasıyla ilişkilendirilmiştir (Cordelia, 2010, 148-150).

Türk aile yapısı içerisinde iç içe bağımlılık olmakla beraber bu bağımlılık belli bir hiyerarşi içerisinde oluşmaktadır. Geniş ailelerde bu ayrım daha belirgindir. Kadın ve erkek arasındaki statü ve roller cinsel temeller üzerine kesin çizgilerle çizilmiştir. Türk aile yapısında çekirdek aile kesin hatlarla geniş aileden kopmuş değildir. İç içelik erkek ve kadının ailesi tarafından ekonomik ve sosyal bağlarla sürdürülür (Fişek, 1991, 296).

Aile içi roller sisteminde oluşan iç dinamiklerdeki ağırlığı oluşturan unsurlardan en önemlilerinden birisi de güç kavramıdır. Bir toplum veya gurupta gücü elinde

bulunduran taraf, yaşadığı alana hâkimiyet sağlar. Bu anlamda ekonomik alan aile içerisinde parayı eve kimin getirdiği üzerinden bir güce dönüşmüştür. Maddi geliri sağlayan eş eve genellikle egemen olur. Eğitim düzeyi dengesizlikleri de bu güce katkı sağlayan unsurlardandır. Aile içerisindeki güç dengesinin eşit bir şekilde dağılması demokratik aileyi doğurur. Aksi takdirde birinin diğerine boyun eğmesi ve kabullenmesi boyutunda ilişki şekillenir (Sayın, 1991, 529).

Kadın, yaşadığı sosyalleşme süreci boyunca, toplumsal cinsiyet rolleri olan kavramlaştırmalar: annelik, kadınlık, kendini eşine ve çocuklarına adama; erkeklik, aileyi geçindirip koruma gibi unsurların etkisi altında kalır. Aile, okul, geniş sosyal çevre ve kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyet rollerini aşlar. Toplumsal cinsiyet rollerinin aşılandığı en önemli yer ailedir. Kadının eve bağlılık ve annelik, erkek için ev reisliği ve erkek olarak evin diğer üyelerinden sorumlu olma anlayışı, aile içinde kazanılır. Hayat boyu bu roller kendilerine benimsetilir ve roller hatırlatılır (Ecevit, 1985, 78).

Kadın hayatın bir tarafında iş hayatı, diğer tarafında aile hayatının getirdiği sorumluluklar ile kendi hayatı içerisinde büyük savaşımalar vermektedir. Aile hayatına ağırlık verdiğinde iş hayatında işi ikinci plana atan ikinci sınıf bir çalışan olmakta, denge iş lehine işlemeye başladığında da kendisinin benimsediği geleneksel kutsal görevi olan iyi anne ve iyi eş olma rollerinden ödün vermekte, bu durum ise kadını ruhsal çöküntüye itmektedir (Pur, 1992, 23-29).

Başbakanlık Aile ve sosyal araştırmalar genel müdürlüğünün 2006 yılında yaptırdığı aile yapısı araştırmasında sorulan ev işlerini kimin yaptığı sorulduğu soruda yemeği evde kimin yaptığı kısmında yüzde 87,1 ile kadın en yüksek oranda çıkmıştır. Bunu yüzde 9,5 aile bireyleriyle birlikte, yüzde 2 ile erkek takip etmiştir. Bu durum diğer ev işlerinde de fazla değişmediği görülmektedir (BASAG 2006 Aile Yapısı Araştırması, 64). Başbakanlık Aile ve sosyal araştırmalar genel müdürlüğünün 2006 yılında yaptırdığı aile yapısı araştırmasında sorulan kadınların ücretli bir işte çalışmasına nasıl baktıkları ile ilgili soruya bireylerin yüzde 84'ü kadınların çalışmasını uygun bulmakta, yüzde 16'sı ise uygun bulmamaktadır. Bu durumda toplumun büyük bir kısmı kadının çalışmasını onayladığı görülmektedir. Diğer yandan onaylamayanların argümanları ise kadının görevinin ev işi ve çocuk bakımı olduğu, kadının çalışması durumunda

çocuklarını ihmal edeceği, gelenek göreneklerimize aykırıdır ve çalışma ortamı kadınlar için güvenli değildir şeklinde olmuştur (BASAG 2006 Aile Yapısı Araştırması, 64).

Toplumsal anlam taşıyan rolleri “değer” kavramından ayrı düşünmek imkânsızdır. Değer: bireyin sosyalleşme sürecinde çevresiyle kurduğu ilişki sonrasında benimsediği, yapıp etmelerini yönlendirdiği kalıcı bir yargı ve standart olarak tanımlanabilir. Değerlerin aktarımında aile, din, eğitim, ekonomi, siyaset gibi iç içe geçmiş kurumlar önemli roller oynamaktadır. Değer aslında kişinin toplumsal mekanizma içerisindeki sosyal rollerine tekabül eder (Topçuoğlu, 2010, 3). Varoluşunun kökeninde toprağa bağlılık, aileye yetecek kadar üretim sağlamayı amaçlayan ekonomik düzen, aile bütünlüğünü bozmama çabasıyla belirginleşmiş olan davranış kalıpları vardır. Aile üyelerinin toplumsal hayatla ilgili görev ve sorumlulukları tümüne dağıtılmış olduğundan, bireysel sorumlulukları azalmakta, aile içi kurallara uyma yönünden ise sorumlulukları artmakta ve ferdin davranış özgürlüğü tek basına bir şey ifade etmemektedir (Gül, 2004, 15). Bir toplumda değerlerin ifade edildiği ve simgelendiği temel mekanizmalar, kişinin üstlendiği sosyal rollerdir. Sosyal roller toplum içerisinde yaş ve cinsiyet gibi çeşitli etkenlere göre farklılık gösterir. Örneğin bir babanın rolünü, ekonomik, siyasi, dini ve diğer rollerden daha yukarda tutması beklenir (Topçuoğlu, 2010, 4).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğünün 2010 yılında yapmış olduğu Türkiye’de Aile Değerleri Araştırmasında kadının rollerini ölçen iki soru sorulmuştur. İş hayatında kadınlar erkeklerle aynı ortamda çalışabilir ifadesine araştırmaya cevap verenlerin yüzde 77 gibi yüksek oranı olumlu kanaate sahip olduklarını belirtmişlerdir. Daha önceki yıllarda kadını gerekli olduğunda ve erkeklerden farklı ortamlarda çalışabileceğini belirtinler çoğunlukta iken günümüz toplumu kadının çalışma ortamıyla ilgili değişikliğin yerini aldığı ortaya çıkmıştır. Kadının rollerini ölçmeye dönük ikinci soru olan “bir kadını asıl görevi çocuk bakımı ve ev işleridir” ifadesi hala belli oranda destek bulmakla birlikte yine geçmişe oranla olumsuz bakanlar büyük ölçüde artmıştır. “ev işlerinden kadın kadar erkek de sorumludur” ifadesine ise büyük oranda (%64) olumlu görüş ifade etmişlerdir. Kadın rolleri ile ilgili veriler birlikte değerlendirildiğinde, kadının çocuk bakımı ve ev içi rollerini ön plana çıkaran değerlerin kaybolmaya yüz tuttuğu, bunun yerine erkeği de ev işlerinden sorumlu tutan bir yargının ikame olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile

söyleyecek olursak kadın rolleri ile ilgili geleneksel kalıpların değişmekte olduğu, yerine eşitlikçi bir anlayışla ev içi işlerin eşlerin birlikte işbirliği ile yaptıkları görevler olarak algılandığı ortaya çıkmıştır (Topçuoğlu, 2010, 96-100).

İş ve yaşam taleplerinin çatışması, genellikle aileler üzerinde büyük stres kaynağı olarak algılanmaktadır. Bu anlamda, iş ve aile yaşamı arasında açık bir etkileşimin varlığına da işaret edilmektedir. Kadınlar için sadece ev içi rolün, erkekler için de gelir getiren birey rolünün uygun olduğu görüşü, “tek rol ideolojisi” ile açıklanmaktadır. Ancak, kadının çalışma yaşamına etkin biçimde katıldığı modern endüstri toplumlarında, kadınlar için ikili rol ideolojisi yaygınlaşmış ve hem kadınların hem de erkeklerin iş ve aile rollerinin giderek karmaşıklaşan etkisi, toplumda her iki rol ideolojisi arasında yaşanan çatışma, eşlerin rol ve statülerinin yeniden ele alınmasını, buna bağlı olarak farklı tür çalışma şartları ve modellerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır (Hablemitoğlu, 2009, 67).

Aile ve iş hayatının tamamen farklı alanlar olarak yorumlayan 1950 sonrası anlayış bu alanların birbiriyle sürekli çatışan ve stres alanları yaratan bir işlevinin olduğunu vurgulamışlardır. Buna göre, kesin sınırlarla birbirinden ayrılan alanların kendine özgü talepleri ve bu talepler arasında da kaçınılmaz bir mücadele vardır. Aile, iş taleplerinin gerçekleştirilmesini engelleyen bir tehdit unsuru olarak görülür. En önemlisi de bu iki alanı yönetmenin bir çalışan sorunu olmasından ziyade, bir kadın sorunu olarak görülmesidir. Çünkü erkeğin geleneksel rolü, iş rolü ve evin geçimini sağlamak iken kadının iş yaşamına katılması, geleneksel rolünün, yani eş ve annelik rollerinin iş rolü talepleri üzerinde bir tehdit unsuru olarak algılanmasına neden oldu. Diğer bir ifadeyle, iş-aile taleplerinin rekabeti, sadece kadını ilgilendiren bir olgu olarak görülmekteydi. İnsan enerjisinin ve zamanının sabit ve sınırlı olduğunu savunan kıtlık görüşünden hareketle, kadının ev işinin yanında ücretli bir işte çalışmasının daha fazla enerji talebine ve kaynak kullanımına neden olduğu ve bunun da kadında stres ve depresyona yol açarak üstlendiği rollerini olumsuz etkileyeceği ileri sürüldü (Özen, 2002, 143).

Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek için toplumun uygun gördüğü doğal olmayan yapay değer kalıplarına dikkat çeker. “Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley’e göre “cinsiyet”, biyolojik olarak erkek-kadın ayrımını anlatırken; “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Fakat bu terimin

kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ve stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir.” (Marshall, 1999).

Cinsiyet, kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıklardır; toplumsal cinsiyet ise, toplumun bu farklılıkları bir toplumsal sisteme oturtarak yaptığı şeydir (Hill, 2003, 12). Bu sistematik ayırım toplumsal doku içerisine yerleşen birçok farklılaşmanın cinsiyetle değil toplumsal cinsiyet algısıyla ortaya çıktığını göstermektedir. Kurgusal bir temele dayandığı düşünülen bu ayırımın kadın ve erkek ile ilgili tüm denge ve değerlerin bu kurgu üzerine bina edildiği varsayılmaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe ait rollerin zaman içerisinde nasıl kökleşip yerleştiğini ve kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkilerinin nasıl kadının aleyhine oluşacak şekilde kurulduğunu göstermeyi amaçlamışlardır (Gürhan, 2010, 60).

Toplumsal yapının değişimlere açık, değişken, dinamik bir yapı olması, içerisinde barındırdığı sosyal ilişkilerin ve değerlerin de zaman içerisinde çeşitli süreçlerden etkilenmesine ve değişmesine yol açmıştır. Bu çerçevede toplumsal davranışların önemli bir belirleyicisi olan cinsiyetle alakalı roller ve değerler de zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Bunların başında, toplumsal ve kültürel yapıları köklü ve önemli değişmelere zorlayan modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin yarattığı etkiler gelmektedir.

Geleneksel anlamda ev içi rolleri ağırlıklı olarak gerçekleştiren kadın, modern dönemle birlikte erkeklerle toplumsal hayat içinde benzer işlerde çalışmaya başlamış ve cinsiyet rolleri birbirine yakınlaşmıştır. Modern toplumlarda iş hayatına atılan kadın, sosyal hayat içerisinde kendisini daha fazla gösterirken, artan sorumlulukları beraberinde yeni problemlerin de doğmasına neden olmuştur. Kadınların geleneksel rollerin dışında ev dışı çalışmaya başlaması, geleneksel rollerin hala devam ettiği toplumlarda bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların çalışma hayatına atılması onlara ek bir yük olarak omuzlarına binmiştir. Bu sürece yeteri kadar destek olmayan ve değişimi gerçekleştiremeyen eşler arasında çoğu zaman çatışmalar ve huzursuzluklar yaşanmıştır. Burada mağdur olan ise çoğu zaman ailenin en küçük üyeleri çocuklar olmuştur (Ersoy, 2009, 217-218).

Erkeklerde olduğu gibi kadının da toplumsal yapı içinde söz sahibi olması, toplumsal hayatın erkek endeksli bir yapı içinde, sosyal hayattaki konumuyla ve dolayısıyla sahip olduğu meslekle doğrudan alakalıdır. Fakat son asırdaki tüm ilerlemelere rağmen, birçok kadının kendisini bir meslek sahibi olmaya hazırlamasına ve meslek edinmesine rağmen, genellikle bu onlar için zaman doldurmak, eğitim yılları sırasında eşlerine yardım etmek, aile gelirine katkıda bulunmak gibi ikinci dereceden bir mesele olmaya devam etmekte, bu ise kadının geleneksel konumunun devamlılığına katkı sağlamaktadır. Toplum içinde bireyin kişiliğini önemli ölçüde, toplumsal hayat içinde yaygın olan toplumsal cinsiyete ilişkin değer yargıları, inançlar ve önyargılar oluşturmaktadır. Kişi, kendi biyolojik cinsiyetini merkeze alan bir kişiliği sahip olurken, kendisi için toplumda var olan değer yargılarını, inançları, önyargıları kabullenmenin yanı sıra, diğer cins için olanları da aynı şekilde kabullenip, kabullenir. Cinslere ait öz nitelikler olarak isimlendirdiğimiz bu özellikler, bireyin kendisini aklama ve değerlendirmenin yanı sıra diğer kişilerle olan ilişkilerini de hayatı süresince etkileyip yönlendirir (Vatandaş, 2007, 42).

Aile yapısının ve rollerinin belirlenmesinde kadının eğitim düzeyi önemli rol oynamaktadır. Eğitim düzeyi artan kadının eşini anlayarak seçme ve tam gün çalışma ihtimali artmaktadır. Kadının çalışmasıyla aile gelirine katkısı artmakta, ekonomik katkısı artan kadının aile içi kararlara katılımı artmaktadır. Olcay İmamoğlu'nun ODTÜ öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarında, para ve ev bakıcılığı rollerinin değerlendirilmesine ilişkin çifte standartlılığı kız ve erkek öğrenciler paylaşmaktadır. Para kazanma işleviyle ilgili olarak kadın ve erkek benzer şekilde değerlendirilirken, ev bakımı rolünün değerlendirilmesi aktörün cinsiyetine göre değişmektedir (İmamoğlu, 1993, 61-63).

Bütün toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilir. Böylece kadınlar ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabileceklerine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir. Bu beklentiler, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de özünde ortak noktalar vardır. Bu öz, toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığıdır (Ecevit, 2003:83). Bugün ülkemizde kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişme

süreci, geleneksel görev dağılımında, kadına ve erkeğe özgü rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir (Balaban, 1984, 159).

“Kendi” ve “ben” önce anne, baba ve sonra diğer unsurların beklentilerine uygun biçimde davranışların geliştirilmesi için denetlenen ve uyarılan benliğin parçası olarak ortaya çıkar. Bütün insan davranışları “sosyal etkileşim süreci” içerisinde öğrenilir. Bu bir birini takip eden üç aşamada gerçekleştirilir. Taklit, rol oynama ve oyun evresi. Çocuk ilk olarak anne ya da babayı taklit eder. İkinci aşamada kendi kişiliğine “kendim” tanımlamasıyla gönderme yapar. Bu evrede roller, her ne kadar anne ya da baba tarafından belirlense de, sosyal bir varlık olma yoluna girilmiştir. Üçüncü aşamada ise dili kullanma yetkisi artar ve iletişim olanakları genişler. Artık birey, sosyal davranışların ve eylemlerin öznel başlatıcı olma potansiyelini görür ve ben olarak başkalarının davranışlarını, eylemlerini etkileyebilir. Bu etkileşim süreci içerisinde roller giderek şekil almaya başlar (Ergil, 1984, 35-37).

Geleneksel cinsiyet rolleri aile, akranlar, okul ve kitle iletişimi yoluyla öğrenilir. Hemen hemen her kültürde kız ve erkek çocuklara erken yaşlardan itibaren farklı davranılmaktadır. Sosyalleşme süreci boyunca kız çocukların uysal, yumuşak ve özverili; erkek çocukların ise yarışmacı, atak ve girişken olma davranışları pekiştirilmektedir. Muhtemelen bu eğitim farkı, kız ve erkek çocukların yönedikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları, daha da ileride meslek seçimini ve meslek yaşamlarını etkilemektedir. Özellikle okullarda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar açık ya da örtülü iletilerle çocuğa aktarılır. Bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltilirken, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını da tanımlamaktadır (Tan, 2000, 23-114).

Rol kavramıyla ilgili iki ana gelenekten söz edilebilir. Biri antropolojiye diğeri sosyal psikolojiye ait olan her iki yaklaşımdan da sosyoloji yararlanmıştır. özellikle, Antropolog Lewis Hanry Morgan ve daha sonra A.R. Redcliffe Brown’ın yapısalcı görüşü temsil eden çalışmaları yol gösterici nitelik taşırlar. Bu yaklaşımlar, Ralph Linton’un sosyal antropolojisinin gelişmesinde rol oynamış ve toplumsal sistem içerisinde yer alan rollerin yapısal bir değerlendirmesini sunmuştur (Marshall, 1999).

Rol ve statü kavramları toplumsal kurumun çekirdeği durumundaki aile içi ilişki örüntülerinde en yoğun bir şekilde oluşup buradan dışarı taşındığı görülmektedir. Çünkü rol ve statü beklentilerinin ilk yaşandığı yer ailedir. Aile çatısı içerisinde birçok rol sistemi, anne-baba, çocuk, kadın-erkek gibi, iç içe geçmiş bir şekilde yaşamaktadır. Bu yüzden kadının aile içindeki rol sistemini çözümlenmeden toplumdaki yerini tam olarak anlamak mümkün olmayacaktır. Bu roller arasında: ekonomik sistem içerisinde değerlendirilen veya değerlendirilmeyen üretim ve yeniden üretim biçimi, annelik, ev kadınlığı, akrabalık rolleri başlıcalarıdır (Eken, 2005:19).

Çocuk doğduğu andan itibaren, önceden belirlenmiş kurallar ve değerlerle çevrenip, yönlendirilmektedir. Bireyler biyolojik açıdan “dişi” ve “erkek” olarak adlandırılır ve iki cinse özgü toplumsal rol kalıpları farklı algılarla gelişir. Bunun sonucu her iki cinse özgü olan davranış kalıpları ve değerleri öğrenilir. Davranış kalıpları ve değerleri bütünüyle cinsiyetçi mesajlarla yüklenmekte ve böylece mevcut olan sosyal örgütlenmenin devam etmesini sağlar. Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar, bireyin biyolojik yapısından çok toplumsal yaşam biçiminde kazanılan özellik ve becerilere dayanmaktadır. Bu bağlamda kızların şefkat, sosyal duyarlılık gibi özellikler ile ev işi, çocuk bakımı gibi özel alana ilişkin beceriler geliştirmesi; erkeklerin ise bağımsızlık ve yarışmacılık gibi özelliklerin yanı sıra teknik bilgilerle kamusal alana ilişkin beceriler geliştirmesi beklenmektedir. Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların kadınların ve erkeklerin çalışma özgürlüğünü, çocuk sahibi olma, evdeki işleri paylaşma gibi kararlarını ve diğer sosyal ilişkilerini yönlendirdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, bireylerin özel yaşamlarındaki bu tutum ve davranışları, içinde yaşadıkları toplumun ilişkilerini örgütleyiş biçiminden de etkilenir. Buna göre, bireyler doğumdan itibaren ailede başlayan, okul ve kamuda devam eden toplumsallaşma sürecinde, kadın veya erkek cinsiyetlerine uyan özellik ve becerileri geliştirerek toplumsal yasama katılırlar (Altan & Arslan, 2000, 265).

Kadın, yaşadığı sosyalizasyon süreci boyunca, toplumsal cinsiyet rollerine ait kavramlaştırmaların (annelik kadınlık: kendini eşine ve çocuklarına adama-erkeklik, aileyi geçindirip koruma) etkisinde kalır. Aile, okul, geniş sosyal çevre ve kitle haberleşme araçları toplumsal cinsiyet rollerini aşılır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanıldığı en önemli yer ailedir. Kadının eve bağlılık ve annelik, erkek için ev reisliği ve erkek olarak evin diğer üyelerinden “sorumlu” olma anlayışı, aile içerisinde

kazanılır. Yaşam boyu bu roller kendilerine benimsetilir ve hatırlatılır (Ecevit, 1985, 78).

Kadının ücretli çalışmasına paralel olarak annelik görevleri ve anlayışı da genellikle göklere çıkarılır. Kadın kişisel tutkularından sıyrılarak kendini ailesine adanması beklenir. Erkek serbest, kayıtsız ve iktidarı elinde bulunduran olarak aile içinde konumlanırken kadın hala aile düzeni örüntüleri içinde yer alır. Kendisi için var olmayan, birey olmayan kadın imajı hem erkek söylemine yerleştirilerek toplumsallaştırılır hem de güç araçlarından yoksun bırakılarak aile hayatına mahkum edilir (Lipovetsky & Deniztekin, 1999, 156-158).

Toplumsal rol, statünün davranış boyutudur. Statüye sahip olunur fakat rol oynanır. Buna göre rol, belli bir statünün gerektirdiği görevleri yapma ve onun ayrıcalıklarından ve haklarından yararlanma biçimidir. Statüye ilişkin haklar ve ödevlerle bireyin yapması gereken davranışlara toplumsal rol beklentileri denir (Doğan, 1993, 65). Kadınlar ekonomik anlamda üretimin bir parçası olmadan önce yüzyıllarca süren bir toplumsal yapının içerisinde, toplumun bir ferdi, vatandaşı, erkeklerle eşit haklara sahip bir birey olduklarını ispatlamak için mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Ancak, toplumun neredeyse tamamının yarısına tekabül eden kadınlar toplumsal hayatın içindeki sürekli ikincil konumda olması kadının çalışma yaşamına ilişkin dengesiz gelişmelerin sürekliliğine sebep olmuştur (Şahin, 2002:25).

Statü üçe ayrılabilir. Bunlar: “isnad edilen statü”, “kazanılan statü” ve “nakledilen statü” dür. İsnad edilen statü, toplum içinde herhangi bir başkasının müdahalesi olmadan kişiye zorunlu olarak atfedilen statüdür. Örneğin, kadın veya erkek, Türk veya Alman doğmak isnad edilen statüde, davranış örneğiyle atfedilen atfedilen değer, topyekûn toplumsal değer sistemiyle ilgilidir. Kazanılan statüde statüyü elde etmek kişiye bırakılmış bir tercihtir. Ancak bu statüyü elde etmede şahsi yetenek, sosyal ve ekolojik sınırlılıklar ve farklılıklar sosyal yapı içerisinde kişiyi sınırlandırabilir. Nakledilen statüde mevcut birinin veya kurumların statüsüne katılmakla elde edilir. Kişi amaçlar ve roller arasındaki çelişme durumunda amaçlar ve rollerden birini seçmekte hürdür. Aile bu statünün şekillendiği yerdir. Ailenin toplumda temsil edilmesi aile reisinin statüsüyle elde edilir ve eşin ve çocukların durumu aile reisinin statüsüne eklenir Toplum içindeki bireylere verilen statüler ve bunların oynadığı roller birini diğerinden ayıran temel özellikler olarak görülürler. Örneğin kadın, toplumun ona

yüklediği statü ve rol ekseninde aile içi kararlara katılmakta, aile içi kararlara katılma oranı çeşitli etmenlerle arttıkça da statüsü yükselmektedir. Kadın aile içi kararlara katıldıkça denge artmakta, roller eksik yapıldığında ise çatışma ve düzensizlik kendini göstermektedir (Kabaklı, 2003:17-23).

Kadın ve erkeğin sosyal rollerinin biyolojik cinsiyet rolleriyle açıklanması, “çalışma rolü” söz konusu olduğunda farklı bir tartışmayı gündeme getirmektedir. 1960’larda güçlenerek büyüyen feminist yaklaşımlar, “toplumsal cinsiyet sistemi” kavramıyla, “ayrımcılık” ve “hiyerarşi” olarak ifade edilen iki temel yasanın varlığını tartışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında toplumlarda var olan toplumsal cinsiyet düzeni, tüm toplumsal sistemde, örgütsel düzeyde, çalışma ilişkilerinde, iş ve meslekler düzeyinde işlemekte, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri, erkekler lehine ayrımcı bir zihniyetle, kadının erkeğe göre düşük statüsünü toplumsal yaşamın her alanında vurgulayarak örgütlemektedir. Zihinsel, teknik yetenek ve beceri talep eden işlerin erkek işi olduğu; sekreterlik, öğretmenlik, hemşerilik, terzi, temizlik vb. işlerin, kadınlar için uygun olduğu şeklinde toplumsal cinsiyete göre ayrıma tabi tutulması ve kalıplaşması, kadının aile içindeki rollerinin sadece kamusal alana yansımaları değil, aynı zamanda ücretli çalışmanın ataerkil ilişkiler tarafından yaratılıp biçimlendirilmesidir. “mesleki rol” kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile oynamaya başladığı role işaret eder. Kadının ev içinde annelik, eşlik veya ev kadınlığı gereği (ev içinde veya evin bağ bahçe gibi eklentilerinde) harcadığı emek, ne denli üretici ve fonksiyonel olursa olsun, yine de mesleki rol bağlamında değerlendirilemez. Mesleki rol, karşılığında para kazanılan roldür. Mesleki rol kadının ev dışında, aile gurubu dışında başka bir sosyal bağlamda oynadığı bir rol olup kadının temel rolleri arasında görülmesinin tarihi oldukça yenidir. Ailenin gelirinin temin edilmesi uzun yıllar erkeğin görevleri arasında sayıldığından toplumda kadının mesleki rolüne ilişkin beklentiler ile kadının mesleki rolünü gerçekleştirme tarzlarının yerleşik tanımlarının nasıl olacağı hakkında bir bulanıklık vardır. Bu konuda geliştirilmiş olan en bilinen tavır kadının mesleki rolünün ailenin kadının getireceği gelire gereksinmesi halinde, annelik, eşlik, ev kadınlığı ve akrabalık rollerine ilişkin beklentilerine zarar vermeyecek tarzda yürütmesini gerekli gören tavidir. Konuya iş yaşamı açısından bakıldığında ise, kadının mesleki rolünü diğer evcil rollerini çok fazla öne çıkarmaması kaydıyla oynaması beklenir. Bazı iş yerlerinin sık sık izin almak zorunda olması sebebiyle kadınları

istihdam etmek istememeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Kadını mesleki rolü diğer evcil rolleri ile çatışmaya en çok giren rolleri olup, bu durumun kadında kaygı yaratması beklenebilir. Öte yandan mesleki rol kadının topluma aile dışında da katılmasını mümkün kılan bir rol olduğu için, topluma aile dışında da katılmak isteyen kadınlar için, oynanamaması halinde kaygı yaratıcı bir kaynağa dönüşebilir (Eken, 2005: 21-26).

Neredeyse tüm insanlar bir ailenin üyesi ve de bir iş hayatı içerisinde bulunmaktadır. Bundan dolayı birey hayatının büyük bir kısmını iş yerinde veya evinde geçirmektedir. Ayrıca insanların sosyal hayatla ilgili beklentileri göz önünde bulundurulduğunda bu beklentilerin büyük bir çoğunluğunun işleri ve aileleri ile ilgili olduğu görülebilir. bunların yanı sıra bireyden beklentiler denildiğinde bu beklentinin kişinin işinin veya ailesinin ondan beklentileri olmaktadır. Açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, iş ve aile ile ilgili rollerin kişinin yaşamı boyunca üstlendiği en belirgin roller olduğu söylenebilir. Eken'in kadın subaylar arasında yaptığı araştırmada ev içi sorumluluk paylaşımı konusundaki düşüncelerine bakıldığında, %90.9 gibi tamamına yakınının her işin ortak yapılmasını istediğini, %5.7'sinin kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapması gerektiğini, %2.9'unun erkeğin ve kadının yapacağı işler farklı olduğunu %0.5'inin ev işlerinin tamamen kadınlara ait olduğunu düşündüğünü tespit etmişlerdir (Eken, 2005:115).

Başta İslam dini olmak üzere tüm yüksek tipli dinler kadın erkek ayrımını bir veri olarak almaktadır. Bu veri üzerinden de din bazı sosyal değerler oluşturur. Din, toplum içinde varolan ikilemler üzerinden adalet ve hakkaniyet esasını baz alarak sosyal değerleri inşa etme yoluna gider. İşte dinin esas aldığı önemli farklılaşmadan birisi de kendini kadın-erkek, karı-koca ayrışması gibi hususlarda gösteren cinsiyet rolü farklılaşmasıdır. Bazı feminist hareketler dinin cinsiyet ayrımcılığı yaptığını iddia etselerde, cinsiyet ayrımı ile cinsiyet ayrımcılığının bir ve aynı şey olmadığını görmek gerekmektedir. Cinsel ayrımcılığın dini bir takım durumlarla desteklenmeye çalışılması ve bunun toplumsal yönünün göz ardı edilmesi bu durumu değiştirmez. Din menşeiili yaratma kuramının temel paradikmasında genel olarak erkek tohum kadın topraktır. Kadın ve erkek bir birini tamamlayan unsurlardır (Aydın, 2013, 322-323).

Yapıcı (2016, 54) dinlerin belli bir toplumsal yapının içinde vücuda geldiğini ve kadının toplumsal konumunun salt dinin kendisinden kaynaklanmayacağını vurgulayarak şöyle demiştir: "Dinler, tanrı ve insan anlayışına bağlı olarak kendilerine has bir dünya görüşü

oluştururken içinde geliştikleri sosyokültürel yapıyla karşılıklı ilişki (etkileşim) içerisine girerler. Dolayısıyla ataerkil yapıya bağlı olarak şekillenen toplumsal cinsiyet çerçevesinde dinde kadının yeri ve değeri konusundaki tartışmaları izlerken, dinin beraberinde getirdiği dünya görüşü ile model olarak ileri sürdüğü kadın ve erkek anlayışının toplumsal yapıdan etkilenecek biçimlendiği olgusunu göz önünde bulundurmamak gerekir. Özellikle Semitik-İbrahimi gelenek içerisinde yer alan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet ataerkil bir yapılanmayı ön plana çıkarttıkları ya da böyle toplumsal yapıda geliştikleri için bunların kadınlara yönelik tutumlarında erkek hakim bir yaklaşım baskın hale gelmiştir.” Geleneksel toplumdan modern topluma doğru evrildikçe toplumsal cinsiyet rollerinin değişim gösterdiği görülebilir. Ancak geleneksel dönemde kadının ezildiği ve yok sayıldığı söylemleri dışlayıcı, üstten bir bakış açısını yansıtmaktadır ve tamamen doğru değildir. Ayrıca modern dönemde kadının tamamen özgürleştiğini, dahası kadının yaşadığı dışlanma, ötekileştirilme, ikincilleştirilme ve nesneleştirme gibi olumsuzlukların tamamen ortadan kalktığını söylemek gerçekte bağdaşmaz. Bu konuda özellikle Batı dünyası karşısında savunmacı ya da tamamen kabullenmeci bir yaklaşım sergilemek ilmi bir yaklaşımı temsil etmekten uzak görülmektedir (Yapıcı, 2016, 91-93).

Bunun yanında kadının konumunu tarihselci bir bakış açısıyla “toplumdan kurtarmak” diyebileceğimiz bir söyleme oturtmak müslümanların İslam’ı tecrübe ediş biçimlerini zan altına alarak tarihsel tecrübeyi yoksaymaya götürmektedir. Tarihselci yaklaşım veya diğer modernist söylemlerin asıl olarak Batı fikriyatını merkeze alarak, kendi konumlarını, asıl kabul ettikleri Batı düşüncesine yaklaştırma çabalarının bir kültürel yenilmişlik ve kompleksin ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Tesettürlü genç kadınların kamusal alana dahil olması, İslami erkekler tarafından bu alanda tesettürlü kadınları yönlendirme eğilimindedirler. Tesettürlü kadınlar diğerlerine oranla daha çok İslami erkelerle kurulan toplumsal cinsiyete dayalı çelişki ve çatışmaları tecrübe ederler. Erkeklerle doğrudan temas kurmak zorunda olunan kamusal alanda tesettürlü kadınlar mekânsal anlamda eğitim görmüş bireyler olarak yabancı erkeklerle aynı mekânı paylaşma konusunda geleneksel dini anlayıştan kopmuş görünüyorlar. Çalışma alanlarına erkeksi değerler atfedildikçe, kadınların bu mekânları kullanma isteği bir çatışma yaratmaktadır. Kadınları kendi alanlarıyla sınırlandırma isteği onların dışarda görünme isteğinde daha da belirginleşir. Çünkü kadınların erkek

egemenliğinin daha hâkim olduğu alanlara girmek istemesi tehdit unsuru taşımaktadır. Bu anlamda kadınların mahrem alan olan evlerinden, kendilerinden, olmaları gereken yerlerinden yani fitratlarından uzaklaştıkları söylemi, kadınların kendi geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşmaları anlamında İslami bir çerçevede söylem haline dönüştürülmektedir. Burada tesettürlü kadınların kamusal alanda bulunma isteklerine paralel bir şekilde örtünmenin yabancı ve dış mekânlar için olduğu söylemi bir savunma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. İslami kesimde örtünme sadece bir dini emrin yerine getirilmesi değildir. İdealize edilen bir görsel simge olarak örtünme, İslâm'ın mekân içerisinde müşahhaslaşmış halidir. Erkekler kendilerini bu ortamlarda kamufle ederken, kendilerini örtüleriyle ifşa eden kadınlar iş alanında da mükemmelen İslam'ın her şeyini yapmak zorunda olduğu düşünülür (Kömeçoğlu, 2003, 44-66).

Tabiidir ki cinsiyet kültüründe yaşanan değişimler, kadınların kendilerini tanımlama arayışını ailenin dışına yönlendiren bir işlev görmüştür. Bağlanma ve bağlılığın yadsındığı günümüz dünyası açısından, evlilik, nikah akdi ile birbirine bağlanmak, eşine sadık ve vefalı kalmak, çocuk yetiştirmek için ailenin sürekliliğine itina göstermek ideal bir tavır olmaktan çıkmıştır (Şişman, 2007, 596). Biyoteknolojideki gelişmeler insanın üremesi ve cinsiyet arasında var olan bağı anlamsızlaştırmıştır. Bu gelişme, tabii ki cinsiyetin tanımlanması, algılanışı ve kategorileştirilmesinde çok önemli değişikliklere yol açmıştır. Üreme artık bir kader olmaktan çıkmış, doğanın bu anlamda sonuna gelinmiştir. Böylece kaderinde sonuna gelinmiş olmaktaydı. Genetik mühendisliğinin üremeyi doğal bir süreç olmaktan çıkardığı söylenebilir. Bunun görünürdeki yansıması, kadınla erkek arasındaki belirli bir çeşit ilişkiyi zorunlu kılan ailenin önemsiz hale gelip yok olma tehdidiyle yüzleşmesidir (Şişman, 2003, 601).

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

2.1. YÖNTEM

Çalışmamız bir saha çalışmasıdır. Çalışma hayatına giren kadınların aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini düşünce ve davranışa yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmamızda pratik anlamda uygunluğundan dolayı örneklem yöntemleri olan anket ve mülakat çalışmaları birlikte kullanılmıştır (Çingı, 1994, 2-15). Yaptığımız saha çalışmaları yapısal fonksiyonel kuramın perspektiflerine uygun araştırma teknikleri bağlamında oluşturulup incelenmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Araştırmanın Sayıltıları ve Denenceleri

2.1.1.1. Sayıltılar

Araştırmanın dayandığı temel sayıltılar şunlardır:

1. Literatürdeki bilimsel çalışmaların sonuçları doğru kabul edilmiştir.
2. Kendileriyle anket ve mülakat yapılan kişiler soruları içtenlikle ve doğru cevaplamışlardır.
3. Örneklem ana kitleyi temsil edecek niteliktedir.
4. Araştırma için kullanılan model ve araştırma yöntemleri doğru tespit edilmiştir.

2.1.1.2. Denenceler

Denence, verili bir kuram içindeki kavramlar arasında gözlenen ilişkiyi (genellikle bir bağı ya da nedensellik ilişkisini) yansıtan, test edilmemiş bir saptamadır. Denencenin test edilmesi, bir denencenin bilimsel açıdan sınanmasını kapsar ve bundan dolayı, hem irdelenmekte olan kavramlar arasında olduğu varsayılan ilişkinin hem de testin

yapılabilmesi için toplanması gereken verilerin kesin bir saptamayla ortaya konmasını gerektirir. Araştırma problemin çözümü aşamasında sayılarla ifade edilebilir sosyo-kültürel özelliklere ulaşmayı sağlayacak, ilişkisel açıklamaları mümkün kılacak ve yapılandırılmış soru formunun/anketin esasını oluşturacak denenceler aşağıda sunulmuştur.

Bu çalışmanın genel varsayımı; modernleşmeyle birlikte Türk aile yapısının geleneksel normlarının bir değişikliğe uğramış olmasına dayanır. Bu genel varsayım ışığında aşağıdaki denenceler oluşturulmuştur.

1. Değişimin gerçekleştiği bir unsur da kadınların modern anlamda iş gücüne ve çalışma hayatına katılmalarıdır.
2. Çalışma hayatına katılan kadınların aile içindeki geleneksel rolleri değişmiştir.
3. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre eş olma rolleri değişmiştir.
4. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre annelik rolleri değişmiştir.
5. Çalışma hayatına katılan kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmaları, aile içi roller sisteminde geleneksel rollerden uzaklaşmasına yol açmıştır.
6. Çalışan kadınların dindarlık algısı farklılaşmıştır. Bu farklılaşma, geleneksel dindarlık kalıplarından uzaklaşma yönündedir.
7. Kadının çalışma hayatına katılması ile dindarlık anlayışında ahlaki boyut öne çıkmıştır.
8. Çalışma hayatına katılan kadınlar, dindarlığın bilgi boyutuna daha fazla önem verirler.

2.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Araştırma, Niğde’de yaşayan ve Milli Eğitim Bakanlığı’nda görevli öğretmen ve memurların, çalışma hayatına katılmalarıyla aile içerisindeki rollerinin farklılaşması ve bu değişimin dini tutum ve davranışlara yansımaları ile sınırlıdır. Çalışmamız Niğde merkez ve merkeze bağlı okullarda görev yapan, çeşitli sosyo-ekonomik durum ve eğitim düzeyindeki öğretmen ve memur kadın çalışanları kapsamaktadır. Çalışmamız tümüyle kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içi rol değişimini ve bu değişimin dini tutum ve davranışa yansımalarını tam olarak yansıtmaya da bu bağlamda çalışılan

konuların sınırlılığı dikkate alındığında ülkemizde aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini göstermek açısından tipik bir örnek çalışma sayılabilir.

Yine araştırma, belli bir zaman diliminde yapılacağından, araştırmaya katılanların zaman içerisinde tutum ve davranışlarının değişebileceği düşünülebilir. Dolayısıyla bu çalışma, yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmada elde edilen veriler araştırmaya katılanların verdikleri cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır.

Ampirik araştırmalar, belirlenen örneklem ile sınırlı olduklarından, bu araştırmada da elde edilecek olan sonuçlar, örnekleme alanı ile sınırlıdır.

2.1.3. Evren ve Örneklem

2.1.3.1. Evren

Evreni, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elamanlar bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu anlamda evren, tanımlaması kolay ama ulaşılması güç olan genel evren ve araştırmacının doğrudan gözleyerek ya da seçilmiş bir örnek üzerinden gözlemlerden yararlanarak hakkında görüş bildirebileceği, ulaşılabilen, somut çalışma evreni olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Karasar, 2000, 21).

Bu tanıma göre kadının çalışma hayatına girmesiyle oluşan aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini konu alan çalışmamızın genel evreni, Türkiye'deki tüm çalışan ve evli kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma evreninin çok geniş bir alanı kapsamaması nedeniyle ve araştırmadan emek ve zaman bakımından tasarruf kazanmak amacıyla anket uygulaması ve gözlemler, Niğde örneğinde yapılmıştır. Çalışma evreni ise, Niğde ilinde yaşayan ve milli eğitim bakanlığına bağlı okullarda görev yapan öğretmen ve memur kadınlardan oluşmaktadır.

2.1.3.2. Örneklem

Örneklem seçimi, tesadüfi, kota ve monografik olmak üzere üç şekilde olabilir. Tesadüfi örnekleme, evrende bulunan her bir unsurun örnekleme girme imkânının eşit düzeyde olması gerekir. Kota örneklemesinde, ana kütlelerin modelini araştırmacının amacına uygun kategorilerden oluşmaktadır. Monografik örnekleme ise, mevcut bilgiler çerçevesinde ana kütlelerin herhangi bir alt gurubunun, ana kütleleri temsil edeceği

varsayılarak, örneklem seçilir (Arslantürk, 1995, 87-93). Bizde çalışmamızda kota örnekleme tekniğini kullandık.

Araştırma evreni olarak düşündüğümüz Niğde ilindeki çalışan kadınların tümü üzerinde uygulama yapmanın imkansızlığından dolayı kota örneklem yöntemiyle anket uygulaması yaptık. Çalışan evli kadınları, önce kamuda çalışan kadınlar sonra da milli eğitim bakanlığına bağlı merkez ve merkeze bağlı okullarda çalışan öğretmen ve memurlar olarak sınırladık. Bu tercihimizde diğer kamu kurumlarından izin almanın zorluğu bir yana, milli eğitimin kadın çalışanı anlamında bünyesinde en fazla kişiyi barındırması ve içerisinde sosyo-kültürel anlamında çok çeşitli kişilerin bulunması etkili olmuştur. Anketimizi evli ve çalışan olan 200 kişiye uyguladık. Ayrıca çalışan kadınların aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini tutum ve davranışa yansımaları daha ayrıntılı tespit etmek için 16 evli ve çalışan kişiyle kartopu yöntemini kullanarak mülakat çalışması yaptık.

2.1.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma kavramsal ve ampirik olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Kavramsal çerçevenin oluşturulmasında dokümantasyon metodu kullanılmıştır. Bu metot verilere doğrudan ulaşma kolaylığı sağladığı için tercih edilmiştir.

Ampirik alan olan uygulama alanı ile ilgili kısmın verilerinin toplanmasında ise, bir anket formu düzenlenmiş ve örnekleme yöntemiyle araştırmaya katılanlar üzerinde uygulanmıştır. Anket tekniğinin seçiminde bu tekniğin uygulama kolaylığı ve anketin uygulandığı kişiye rahat cevaplama imkânı gibi özelliklere sahip olması etkili olmuştur.

Anket soruları hazırlanırken önceden uygulanan anket çalışmaları gözden geçirilmiş ve güvenilirliği ve geçerliliği dikkate alınarak hazırlanması için ön uygulama yapılmıştır. Yaptığımız çalışmanın alanında ilk olmasından dolayı uyguladığımız anket sorularının bütünlüğü de bu anlamda ilk olmuştur. Anket soruları 53 tane çeşitli sorulardan oluşmaktadır.

Anket formlarının dağıtılması işlemi 2016 yılının şubat ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma örnekleme göz önünde bulundurularak 200 anket formu hazırlanmış ve örnekleme oluşturan yerlere, okullarımızdaki müdür ve müdür yardımcısı çalışanlarımız yardımıyla uygulanmıştır. Anket formlarının 185 tanesi geri toplanmış, 15 tanesi ise temin edilememiştir. Böylece geçerlilik ve güvenilirlik çalışması için 185

anket formu değerlendirme kapsamına alınmıştır. İkinci uygulama alanımız olan mülakat çalışmamız kartopu yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Mülakat sorularımız anket verilerini destekleyici nitelikte hazırlanıp 16 kişiye uygulanmıştır. Mülakat çalışmamızın sağlıklı olabilmesi için rahat ortamlar seçilmiş ve kişilerin rahat cevap verebilmeleri için gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Dağıtılan formlar toplanarak işlem tamamlanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler sosyal bilimlerde kullanılan SPSS istatistik paket programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış, verilerin frekans ve yüzdeleri tespit edilmiştir. Değişkenler ile verilen cevaplar arasında korelasyon bulunmaya çalışılarak tespit için çapraz tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

2.1.5. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

2.1.5.1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

2.1.5.1.1. Coğrafi Konum

Niğde ili, iç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü'ndeki Niğde-Kayseri Yöresi'nde bulunur. Sahip olduğu kendine özgü fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri bakımından "Niğde Alt Yöresi" kapsamında ayrıca değer kazanır. Çamardı ve Ulukışla ilçelerinin Orta Toroslara yaslanan kısımları Akdeniz Bölgesi'ne dahil olduğundan Niğde İli'ni, İç Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi geçişinin sağlandığı coğrafi ortam koşulları karakterize eder. Diğer bir ifadeyle, İç Anadolu Bölgesi'nin stepik-kara iklimi karakterdeki ovalardan ve Melendiz-Hasandağı volkanik yöresinden Akdeniz Bölgesi'nin Orta Toros sıradağlarına (Aladağlar ve Bolkar Dağları) geçiş, Niğde İli toprakları üzerinde gerçekleşir. Dolayısıyla Niğde Alt Yöresi, doğal ortam koşullarının çeşitliliği yüzden komşu yörelerinden farklılaşır (Eriş, 2015, 16).

Niğde, Kuzey ve Güney Anadolu Dağlarının birbirinden uzaklaştığı İç Anadolu Bölümünün orta Kızılırmak Bölümü'ne girer. Niğde, kuzey yarım küre ekvatorundan 37 derece 25 dakika – 38 derece 58 dakika paralelleri arasında, doğu yarım kürede ise, Griniçten 33 derece 10 dakika – 35 derece 25 dakika meridyenleri arasında yer alır.

İl hudutları Aksaray İli sınırlarında başlayıp Nevşehir İli hudutlarına girer. Derinkuyu'yu dışarda bırakarak doğuya yönelir. Kayseri sınırında Soğanlı Dere mevkiinden geçerek Kirdiriç yakınlarında Orta Torosların uzantısı olan Ala Dağların sarp yamaçlarından devam ederek, Adana sınırına ulaşır. Güneyde Bolkar Dağlarından Mersin İli sınırlarını

çizip Konya sınırlarına girerek ve kuzeye yönelir. Burada Çatalağzı Boğazı'ndan Çakmak ve Zincirli Höyüğü dışarıda bırakarak Zengen ve Arılığın tepeden batıya döner (Yılmaz, 1999, 19-20).

7.312 Kilometrekare yüz ölçüme sahip ilin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.300 metredir. İlin batı kesimi dalgalı düzlükler; kuzey, güney ve doğu kesimleri ise dağlık alanlarla kaplıdır. İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak kısmında, Kapadokya Bölgesi'nde bulunan Niğde, yörenin tüm coğrafik özelliklerini ve güzelliklerini de bağrında toplamıştır. Buna bağlı olarak Niğde İlinde ormanlık alanları sıkça görmek mümkün değildir (Göze ve Atabey, 1999, 10-11).

2.1.5.1.2. Tarihçe

Antik ismi Nahita olan Niğde'nin tarihi ile ilgili ilk buluntular, Neolitik Dönemden (M.Ö. 725q-5500), Bor Bahçeli Kasabası, Roma Havuzu yakınındaki Köşk Höyük'ten ve Bor Pınarbaşı Höyüğünden çıkartılan eserlerdir.

1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'nın ardından, kısa bir sürede Anadolu'nun büyük bir kısmı Türkler tarafından fethedilmiştir. Niğde bölgesi ise yaklaşık 1166 ve onu takip eden yıllarda Türkler' in eline geçmiştir. Niğde bölgesi, Anadolu Selçukluları ve özellikle 1. Alaeddin Keykubat döneminde (1219-1237) önemli konumlarından birini daha yaşamıştır. Bu dönemde, Niğde Valisi Zeyneddin Beşare tarafından Niğde'nin en önemli eserlerinden biri olan Alaeddin Camii (1223) ve daha sonra da Hüdavent Hatun Türbesi (1312) yaptırılmıştır.

Niğde 1357 yılından itibaren Karamanoğulları Beyliği'nin hâkimiyetine girmiştir. 1409 yılında yaptırılan Akmedrese dönemin en önemli eseridir. 1471 yılında Niğde ve diğer bölgeler Fatih Sultan Mehmet tarafından, Karamanoğulları yenilgiye uğratarak alınmıştır. Osmanlı döneminde Niğde, eski önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kazanılan Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ilan edilen Cumhuriyet'in ardından, 1923 yılında Niğde il statüsüne kavuşmuştur. Niğde, cumhuriyet döneminde, özellikle son yıllarda sanayi, tarım, eğitim, sağlık ve ticaret alanlarındaki atılımlarla, Orta Anadolu'da önemli bir ili olmuştur (Göze ve Atabey, 1999, 22).

2.1.5.1.3. Sosyo–Ekonomik Durum

1922'lerde Niğde İlinin nüfusu 198.251 kişidir. Bunun 148.700'ü Müslüman ve 49.551'i Ortodoks idi. Müslüman nüfusun çoğunluğu Türk'tür. 93 harbenden sonra bölgeye Çerkezler zorunlu göç çerçevesinde gelmişlerdir. Bu tarihlerde az da olsa Boşnak ve Arnavut muhacirler de burada bulunmakta idi. Başta ekonomik olmak üzere çeşitli sebeplerle İl dışına verdiği göçlerle Niğde'nin nüfus artış hızında sürekli bir gerilemenin olduğu görülmektedir. 1980 yılından itibaren Niğde'nin nüfusu sürekli azalma eğiliminde olmuştur.

Tarihi bir kent olan Niğde'nin kentleşmesinin oldukça yavaş/durağan kaldığı söylenebilir ki, Niğde bu kentleşme özelliğini yakın zamana kadar korumuştur. Sürekli olarak dışarı göç veren Niğde'nin kentleşme sürecinde 1992'de üniversitenin kurulmasıyla önemli bir değişim yaşadığı gözlenmektedir.

2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre, Konya Ovası İlleri olan Konya, Aksaray, Karaman ve Niğde arasında en çok göç veren şehir Niğde, en az göç veren ise Konya'dır. Buna göre Niğde nüfusuna kayıtlı olanların yarıdan fazlası il dışında yaşamayı tercih etmektedirler. Bölge dışına gerçekleşen göçün en çok İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Adana gibi büyük şehirlere yapıldığı görülmektedir. Göçün sebepleri arasında, özellikle genç nüfusta eğitim, iş hayatı, sosyal yaşayış seviyesini yükseltmek isteği gelmektedir (Eriş, 2015, 36-40).

Niğde ilinin nüfusu, 2010 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 337.931 kişidir. Nüfusun 163.237 kişisi şehirlerde yaşarken, 174.694 kişisi belde ve köylerde yaşamaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan 2003 yılı Türkiye Sosyo-ekonomik Gelişmişlik İndeksi sıralamasına göre Niğde 81 il içerisinde 49. Sırada yer almaktadır.

Niğde ili şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başı GSYİH ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasını üstündedir. Niğde ilinin tarım alanlarında başta hububat olmak üzere tarla ürünleri yetiştirilmektedir. Bitki ürünlerinde ilk sırayı patates alırken daha sonraki en önemli ürün şeker pancarıdır. Niğde patates ve elmasıyla meşhurdur. Son zamanlarda hayvancılıkta gelişme göstermiştir (Eriş, 2015, 116-117).

2.1.5.2. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaş Değişkenine Göre Dağılımları

	n	%
35 yaş ve altı	73	41,2
36 – 45 yaş arası	89	50,3
46 yaş ve üstü	15	8,5
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre dağılımları Tablo 1’de incelenmiştir. Araştırmaya katılanların %50,3’ü 36-45 yaş grubunda, %41,2’si 35 yaş ve altı yaş grubunda bulunan bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Gelir Değişkenine Göre Dağılımı

	n	%
1000 TL – 2500 TL arası	27	14,7
2500 TL – 5000 TL arası	128	69,6
5000 TL – 7500 TL arası	26	14,1
Diğer	3	1,6
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılanlar gelir durumu değişkenine göre incelendiğinde, araştırmaya katılanların %69,6 gibi büyük bir kısmı 2500-5000 TL, %14,7’si 1000-2500 TL ve %14,1’i ise 5000-7500 TL arası gelir grubuna sahip bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Meslek Değişkenine Göre Dağılımı

	n	%
Memur	25	14,2
Müdür Yardımcısı	1	0,6
Öğretmen	150	85,2
Toplam	176	100,0

Araştırmaya katılanların meslek değişkenine göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılanların %85,2'sinin öğretmen, %14,2'sinin ise memur olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Evlenme Şekli Değişkenine Göre Dağılımları

	n	%
Tanışıp anlaşarak	130	70,7
Arkadaş tavsiyesiyle	18	9,8
Görücü usulüyle	34	18,5
Kaçırarak	0	0
Diğer	2	1,1
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılanların evlenme şekillerine göre dağılımları Tablo 4'te incelenmiştir. Araştırmaya katılanların %70,7'si tanışıp anlaşarak, %18,5'i görücü usulüyle, %9,8'i ise arkadaş tavsiyesiyle evlendikleri tespit edilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Aileyi İlgilendiren Konularda Karar Alırken Çocuklara Danışma Durumu

	n	%
Hiç	6	3,4
Bazen	63	35,6
Çoğunlukla	59	33,3
Sık sık	23	13,0
Her zaman	26	14,7
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların aileyi ilgilendiren konularda karar alırken çocuklara danışma durumları incelendiğinde, %35,6'sı bazen, %33,3'ü çoğunlukla, %14,7'si ise her zaman danıştıklarını belirtmiştir.

Tablo 6. Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	153	84,1
Hayır	20	11,0
Diğer	9	4,9
Toplam	182	100,0

Araştırmaya katılanların %84,1'i kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini belirtirken, %11,0'ı ise bu duruma katılmadıklarını belirtmiştir. Yapmış olduğumu görüşme sonuçları da yukardaki verileri destekler nitelikte oldukları görülmüştür. Görüşmeye katılanların tamamı kadınların günümüzde çalışmasının ekonomik veya diğer faktörlerden dolayı zorunluluk haline geldiğini belirtmiştir. Bunlardan biri *“Düşünüyorum, kesinlikle çalışmalılar bence, birçok sebep sıralanabilir bu duruma, genelde ekonomik sebeplermiş gibi duruyor ama öncelikle kadının kendini gerçekleştirme ve mutlu olması için çalışması gerekiyor, çünkü üretmek insanı mutlu ediyor, üretmek, birilerine bir şeyler öğretmek, orda ürettikçe kendimi daha faydalı hissediyorum mesela. Bunun yanında aldığı para onu farklı bir yönden de tatmin ediyor. Birincisi duygusal anlamda bir tatmin sağlıyor, birinin teşekkür etmesi vs, ikincisi verdiği emeğin parasal anlamda dönüşü seni rahatlatıyor. Günümüz toplumunda kadın dışardan birçok şey edinebiliyor ama bunlar parayla edinilebilecek şeyler, paran olmazsa nasıl elde edeceksin tüm bunları. Diğer bir faktör kadının özgüven sahibi olabilmesi toplumda söz sahibi olabilmesi için, toplum içerisinde belli bir statü kazanabilmesi için ki belli bir statü kazandırıyor çalışmak, çalışmalı.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Katılımcı burada, kadının çalışmasını ekonomik bir faktör olarak görmesinin yanı sıra toplumsal statüye de vurgu yapmaktadır. Bir başka katılımcı, *“Kesinlikle çalışması gerektiğini düşünüyorum, üretken bir toplum olamaz ve kalkınmamız için ilk olarak çalışmalı. Yani evde bir kişinin oturup bir kişinin çalışmasıyla bu işlerin yürümeyeceğini düşünüyorum. Ekonomik anlamda da ayrıca kadının kendisine güven duyabilmesi açısından çalışmalı çünkü kadın çalıştığı zaman kendine güveni daha farklı oluyor. Daha bir ayaklarımız yere basıyor, hani bu maddi olarak değil sadece, yani benim param var deyip hayatı*

sürdürmek değil sadece, toplumda belli bir statü kazanıyorsun belli bir saygınlığının olduğunu düşünüyorum. Ekonomik olarak kendi annemden yola çıkarak, onun hayatında geçirdiği çok büyük sıkıntılar var ama o sıkıntılara katlanmak zorunda kaldı çünkü ekonomik bir gücü yoktu. Yani benim annem çalışmıyordu babam çalışıyordu ondaki sıkıntıları gördüm ben ve çalışmam gerektiğini düşündüm, gelecekte ben ne yaşayacağımı bilmiyordum, kendim için ya da çocuklarım olduğunda çocuklarımın geleceği için çalışmam gerektiğini düşünüyordum bu yüzden toplumdaki kadınların da tüketici olmaktan ziyade üretici olmaları gerektiğini düşünüyorum. Çalışma anlamında eğer evdeki çalışmalarımı da sayarsak tabi bu çalışan kadın açısından iki iş yapıyor gibi bir şey oluyor.” (P.A., 40, Öğretmen) diyerek yine ekonomik duruma ve sosyal statüye vurgu yapmıştır. Kadınlar arasından hiç kimse kadınların çalışmasının zorunluluk olmadığını söylememiştir. Bir kişi zorunluluk olmasının yanı sıra eğer eşinin maddi durumu iyi ise çalışmayabilir demiştir.

Tablo 7. Çocuklarımı yetiştirirken;

	n	%
Pedagoji kitapları ve uzman görüşlerinin önemli olduğunu düşünüyorum	90	49,7
Geleneksel usulün (Aile büyüklerinden gördüklerin) önemli olduğunu düşünüyorum	23	12,7
Dini kurumların ve yayınların önemli olduğunu düşünüyorum	17	9,4
Diğer	51	28,2
Toplam	181	100,0

Araştırmaya katılanların çocuklarını yetiştirirken göz önüne aldıkları yöntemlere ilişkin soru Tablo 7’de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %49,7’si pedagoji kitapları ve uzman görüşlerinin önemli olduğunu, %12,7’si geleneksel usulün önemli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılanların %28,2’si ise diğer şıkkını işaretlemiş olup, diğer şıkkını oluşturan faktörler ise Tablo 8’de incelenmiştir. Tablomuzda da görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu geleneksel olandan bir kopuş yaşamakta ve pedagoji kitapları ve uzman görüşlerinin önemli olduğunu söylemektedir.

Tablo 8. Diğer Şıkkını Oluşturan Faktörler

	n	%
1. madde her farklı kişiliğe uymaz çocuğumun kişiliğine uygun şekilde yetiştirir ve tavır geliştirim	1	2,0
1. ve 2. maddeyi bir arada düşünüyoruz	7	13,7
1. ve 3. maddeyi bir arada düşünüyoruz	7	13,7
2. ve 3. maddeyi bir arada düşünüyoruz	1	2,0
Aile yapısının çok önemli olduğunu düşünüyorum	1	2,0
Anne ve babanın aynı yetiştirme biçimine sahip olması	1	2,0
Çevre ve arkadaşların önemli olduğunu düşünüyorum	1	2,0
Dini yönden ve uzmanların görüşüne göre	1	2,0
Hem kitaplar hem de geleneksel usul	1	2,0
Kendi mantığım ve hislerim doğrultusunda doğru bildiğimi yapıyorum	3	5,9
Türk örf ve adetlerine saygılı, duyarlı bir birey olarak	1	2,0
Üç şıkkın hepsi	26	51,0
Toplam	51	100,0

Tablo 8 incelendiğinde, diğer şıkkını işaretleyenlerin %51,0'ı üç şıkkın hepsinin çocuk yetiştirirken önemli olduğunu, %13,7'si 1. ve 2. Maddenin aynı anda önemli olduğunu, %13,7'si ise 1. Ve 3. Maddenin aynı anda önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 9. Evinizde ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri kim yapmaktadır?

	N	%
Eşimle birlikte yapıyorum	96	55,5
Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım alıyorum	31	17,9
Anne – babamdan yardım alıyorum	11	6,4
Tek başıma yapıyorum	35	20,2
Toplam	173	100,0

Tablo 9’da evde, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili işlerin kim tarafından yapıldığı incelenmiştir. Tablo ye göre araştırmaya katılanların %55,5’i eşile birlikte yaptığı, %20,2’si tek başına yaptığı ve %17,9’u ise kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım aldıkları saptanmıştır. Tablomuzda kadın için geleneksel anlamda tanımlanan rollerin değiştiğini görmekteyiz. Kadının çalışıyor olması ev içinde rollerin büyük oranda paylaşılmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Ev işleri ve çocuk bakımının doğrudan kadının görevi olarak algılandığı geleneksel anlayıştan bu işlerin eşler tarafından paylaşıldığı ya da dışardan yardım aldığı görülmektedir.

Tablo 10. Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu?

	n	%
Evet	156	84,3
Hayır	3	1,6
Kısmen	26	14,1
Toplam	185	100,0

Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu sorusunun cevabını Tablo 10’da incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %84,3’ü olumlu etkilediğini, %14,1’i ise kısmen olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca çalışmaya katılanların %1,6’sı hayır ifadesini kullanmıştır. Hayır ifadesini kullananların nedenleri ise Tablo 11’de incelenmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı, neden çalışıyorsunuz sorusuna, “*bağımlı olmamak, ekonomik özgürlük ve daha iyi şartlarda yaşamak için çalışıyorum.*” (E.K., 31, Öğretmen) demiştir. Katılımcılarımızın hepsi aynı doğrultuda görüş belirtmişlerdir.

Tablo 11. Cevabınız hayırsa nedenini yazınız?

	n	%
Çünkü tüm ödemeleri eşim yapıyor. Kartım eşimde	1	50
Eşim kullanıyor. Ben harçlık alıyorum	1	50
Toplam	2	100,0

Hayır cevabını verenler, tüm ödemeleri eşlerinin yaptığını, kartlarının eşlerinde olduğunu ve yalnızca harçlık aldıklarını neden olarak göstermektedirler.

Tablo 12. Aile ekonomisine katkı sağlamanız aile içerisinde kararlarda söz hakkınızı artırdığını düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	133	71,9
Hayır	23	12,4
Kısmen	29	15,7
Toplam	185	100,0

Araştırmaya katılanların %71,9'u aile ekonomisine katkı sağladığından dolayı aile içerisinde kararlarda söz hakkını artırdığını düşündüklerini, %15,7'si kısmen artırdığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca %12,4'ü ise bu durumun söz hakkı üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Hayır cevabını verenlerin nedenleri Tablo 13'de incelenmiştir. Kadının çalışması ve eve belli oranda gelir getirmesi, aile içinde alınan kararlarda kadının söz hakkını artırdığını düşünmektedirler. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaştık. Örneğin katılımcılardan biri *“Evet, mesela örneğimi en yakınımından teyzemden verebilirim ev hanımı kendisi, birçok örneğini de verebilirim, teyzem çok fazla karışamaz eşinin kararlarına ve baskıcı tutumuna karşı, ama eşim çalıştığım için fikirlerime daha da değer veriyor diye düşünüyorum.”* (L.K., 44, Öğretmen) demiştir. Başka bir katılımcı *“Artırıyor tabi ki, bir şey alacağımız zaman bu büyük bir eşyada olabilir küçük bir şeyde olabilir oturup beraber karar veriyoruz, çocuklarımızın geleceğiyle ilgili fikir alışverişinde bulunuyoruz, bu karşı taraftakinin senin fikirlerine saygı duyduğunu gösteriyor, parayı nasıl harcamamız gerektiği konusunda ekonomik planlamayı beraber yapıyoruz.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Yaptığımız görüşmelerde katılanların tamamı aynı doğrultuda görüşler söylemişlerdir. Kadının çalışması ev içi veya dışı alınan kararlarda ortak hareket etme noktasında olumlu etkisi olduğunu burada görmekteyiz.

Tablo 13. Hayır'ın Nedenleri

	n	%
Ekonomik katkıyla alakası olmadığını düşünüyorum	10	62,5
Söz hakkı saygı ile olur, para ile değil	6	37,5
Toplam	16	100

Hayır cevabını verenlerin %62,5'i neden olarak, aile içinde alınan kararlara katılımın ekonomik katkıyla alakasının olmadığını düşündüklerini, %37,5'i ise söz hakkının saygı ile olduğunu, para ile olmayacağını öne sürmüşlerdir.

Tablo 14. Dini bir meseleyle karşılaştığınızda bu meseleyi nasıl çözersiniz?

	n	%
Kaynak olarak gördüğüm kitaplara bakarım	97	68,8
TV programlarından öğrenirim	0	0,0
Anne – babama sorarım	2	1,4
Güvendiğim bir kişiye sorarım	29	20,6
Müftülüğe veya diyanete müracaat ederim	13	9,2
Toplam	141	100,0

Araştırmaya katılanlar dini bir meseleyle karşılaştıklarında meseleyi nasıl çözdükleri Tablo 14'de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %68,8'i kaynak olarak gördüğü kitaplara baktıklarını, %20,6'sı güvenilir bir kişiye sorduğunu, %9,2'i ise müftülüğe veya diyanete müracaat ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Evlilik Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımı

	n	%
Neslin devamı için bir vazifedir	29	16,8
İki kişinin anlaşmasına bağlı olan tercih meselesidir	139	80,3
Toplumun bir dayatmasıdır	5	2,9
Toplam	173	100,0

Araştırmaya katılanların %80,3'ü evliliği iki kişinin anlaşmasına bağlı olan tercih meselesi olduğunu, %16,8'i neslin devamı için bir vazife olduğunu ve %2,9'u ise toplumun bir dayatması olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun

evliliğe dini ve geleneksel açıdan bakmadıkları görülmektedir. Çünkü din, neslin devamı için bir vazife; gelenek ise toplumsal bir zorunluluk olarak görmektedir. İki kişinin anlaşmasına bağlı olarak bir tercih meselesi olan şikkımız modern olanı yansıtmaktadır. Bu anlamda kadınların evliliği modern anlamda anlayıp yorumladıkları görülmektedir.

Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi ile ilgili görüşleri

	n	%
Kadının asli bir vazifesidir	11	6,1
Aile içerisinde eşit bir şekilde paylaşılmalıdır	166	92,2
Aile büyüklerinin katkısı olmalıdır	3	1,7
Toplam	180	100,0

Araştırmaya katılanların %92,2'si çocukların yetiştirilmesinin aile içinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, %6,1'i ise kadının asli vazifesi olduğunu ifade etmişlerdir. Burada ortaya çıkan sonuç, geleneksel anlamda kadının asli vazifesi olarak algılanan çocukların yetiştirilmesi konusunun çalışan kadınlar tarafından böyle algılanmadığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda çocuk yetiştirilmesi rolünün ev içerisinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği görüşü ağır basmaktadır.

Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Aile içerisindeki yaptığı işlere ilişkin görüşleri

	n	%
Topluma katkı sağlayan bir ürün olarak görüyorum	46	26,0
Herhangi bir toplumsal karşılığı olduğunu düşünmüyorum	34	19,2
Kısmen ikisinin de olabileceğini düşünüyorum	97	54,8
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların aile içerisindeki yaptığı işlere ilişkin görüşleri Tablo 17'de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %26,0'ı topluma katkı sağlayan bir ürün olarak gördüğünü, %19,2'si herhangi bir toplumsal karşılığı olduğunu düşünmediğini, %54,8'i ise kısmen iki şikkın da geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Burada ortaya çıkan sonuç kadınların ev içi faaliyetlerinin artık toplum nezdinde tam bir karşılığının olmadığı yönündedir.

Tablo 18. Çalışıyor olmanızın size fazladan bir yük getirdiğini düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	97	53,0
Hayır	36	19,7
Kısmen	50	27,3
Toplam	183	100,0

Tablo 18’de araştırmaya katılanların, çalışıyor olmanın fazladan yük getirip getirmediği konusundaki düşünceleri incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %53,0’ı fazladan yük getirdiği ve %19,7’si fazladan yük getirmediği, %27,3’ü ise kısmen yük getirdiğini belirtmişlerdir.

Tablo 19. Çalışmasaydınız, aile içindeki şu andaki durumunuz değişir miydi?

	n	%
Evet	60	33,1
Hayır	73	40,3
Kısmen	48	26,5
Toplam	181	100,0

Tablo 19’da çalışmasaydınız, aile içindeki şu andaki durumunuz değişir miydi, sorusu incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %40,3’ü değişmeyeceğini, %33,1’i değişeceğini ve %26,5’i ise kısmen değişebileceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 20. Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

	n	%
Hiç katılmıyorum	84	45,9
Kısmen katılmıyorum	24	13,1
Fikrim yok	9	4,9
Kısmen katılıyorum	48	26,2
Tamamen katılıyorum	18	9,8
Toplam	183	100,0

Tablo 20’de, erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması gerektiğini düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların katılım düzeyi incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %45,9’u hiç katılmadığını, %13,1’i ise kısmen katılmadığını ifade ederken, %26,2’si kısmen katıldığını ve %9,8’i ise tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu soruya katılanların, nedenleri ise Tablo 21’de incelenmiştir. Erkeğin kadınlardan daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması görüşü geleneksel olanı yansıtmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu bunu desteklememiş ve geleneksel görüşün dışında görüş belirtmişlerdir.

Tablo 21. “Cevabınız ‘evet’se, nedeni?”

	n	%
Çocukların gelişmesi için erkek statüsü yüksek olması gerekiyor	2	9,5
Fitrat ve fiziksel olarak erkek daha güçlüdür	11	52,4
Kadınlar yaratılış gereği daha güçsüzdür	3	14,3
Mutlu bir aile için erkek statü olarak yukarıda olmalı	5	23,8
Toplam	21	100,0

Tablo 20’de sorulan önermeye katılanların nedenleri incelendiğinde, %52,4’ü fitrat ve fiziksel olarak erkeğin daha güçlü olduğunu, %23,8’i mutlu bir aile için erkek statü olarak yukarıda olmalı ve %14,3’ü ise kadınların yaratılış gereği güçsüz olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların, Aile içerisinde bir tartışmada kadının durumu hakkındaki görüşleri

	n	%
Susmalıdır	10	5,7
Kendini savunmalıdır	165	94,3
Aile büyüklerini devreye sokmalıdır	0	0,0
Toplam	175	100,0

Araştırmaya katılanların %94,3’ü kadının kendini savunması gerektiğini, %5,7’si susması gerektiğini ifade etmiştir. Aile büyüklerinin devreye sokulması gerektiği tercih edilen bir şık olmamıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu aile içerisinde bir tartışmada kadının kendini savunması gerektiğini savundukları görülmektedir.

Tablo 23. Araştırmaya Katılanların En son mezun oldukları okullara göre dağılımları

	n	%
Ortaokul ve dengi okul mezunu	1	0,5
Lise ve dengi okul mezunu	3	1,6
Üniversite veya yüksekokul mezunu	166	90,7
Lisansüstü (Master, doktora vb.)	13	7,1
Toplam	183	100,0

Araştırmaya katılanların %90,7'si üniversite veya yüksekokul mezunu olduğu, %7,1'i lisansüstü mezunu, %1,6'sı lise ve dengi okul mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 24. Kadın için ideal olan meslekler

	1. Sırada		2. Sırada	
	n	%	n	%
Öğretmen	115	69,3	20	24,4
Doktor	9	5,4	16	19,5
Memur	5	3,0	9	11,0
Ev hanımı	4	2,4		
Diğer meslekler	33	19,9	18	22,0
Hemşire			19	23,2
Toplam	166	100,0	82	100

Araştırmaya katılanlar için, kadın için ideal olan mesleklerin neler olduğu Tablo 24'te incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %69,3'ü öğretmenliğin ideal bir meslek olduğunu, %5,4'ü doktorluğu ve %3,0'ı memurluğun en ideal meslek olduğunu ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı "*Kadının da yapacağı meslekler olduğunu düşünüyorum mesela öğretmenlik mesleği, tabi her mesleği yapamaz demiyorum.*" (L.K., 44, Öğretmen) demiştir. Yine başka bir katılımcı "*bazı meslekler kadınlara daha uygun örneğim öğretmenlik, hemşirelik, ebelik, kadın hastalıkları doktoru, Kur'an kursu öğreticisi.*" (T.M., 33, Öğretmen) demiştir.

Tablo 25. Sizce çalışma yaşamının evliliğe etkisi nedir?

	n	%
Olumlu	160	90,4
Olumsuz	17	9,6
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların, çalışma yaşamının evliliğe etkisi Tablo 25’de incelenmiştir. Tabloya göre araştırmaya katılanların %90,4’ü çalışma yaşamının evliliğe olumlu etki yaptığını, %9,6’sı ise olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca çalışma yaşamının evliliğe olumlu etki yaptığını ifade edenlerin nedenleri Tablo 26’da incelenmiştir.

Tablo 26. Çalışma yaşamı evliliği olumlu etkiler diyorsanız en önemli etki aşağıda belirtilenlerden hangisidir?

	N	%
Aile içi kararlara daha fazla katılıyorum	10	8,3
Benim ve eşimin ailesinden saygı görüyorum	6	5,0
Kendimi ekonomik yönden güvencede hissediyorum	83	68,6
Eşim ve çocuklardan saygı görüyorum	3	2,5
Diğer	19	15,7
Toplam	121	100,0

Çalışma yaşamının evliliğe olumlu etki yaptığını belirtenlerin, %68,6’sı neden olarak kendini ekonomik yönden güvencede hissettiğini, %8,3’ü aile içi kararlara daha fazla katıldıklarını neden olarak göstermektedirler.

Tablo 27. Araştırmaya katılanların Çocuğunun Olma Durumu

	N	%
Evet	171	93,4
Hayır	12	6,6
Toplam	183	100,0

Araştırmaya katılanların %93,4’ünün çocuğunun olduğu, %6,6’sının ise olmadığı saptanmıştır.

Tablo 28. Sadece bir çocuğunuz olsa hangi cinsiyetten olmasını istersiniz?

	n	%
Kız	122	74,4
Erkek	42	25,6
Toplam	164	100,0

Araştırmaya katılanların %74,4'ü sadece bir çocuğumuz olsa kız olmasını, %25,6'sı ise erkek olmasını istediğini belirtmişlerdir. Burada geleneksel olanı temsil eden erkek çocuk isteme oranının oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Katılımcıların çoğu cinsiyet anlamında kız çocuğu tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Tablo 29. Kadının erkekten yüksek kariyere sahip olması evliliği 'olumsuz yönde' etkiler mi?

	n	%
Evet	41	22,2
Hayır	59	31,9
Kısmen	85	45,9
Toplam	185	100,0

Tablo 29'da kadının erkekten yüksek kariyere sahip olmasının evliliğe olumsuz yönde etki yapıp yapmadığı incelenmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılanların %45,9'u kısmen olumsuz yönde etkileyebileceği, %31,9'u olumsuz yönde etkilemeyeceğini, %22,2'si olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 30. 'Olumsuz etkiler' diyorsanız, en önemli etki sizce aşağıdakilerden hangisidir?

	n	%
Erkek bundan hoşlanmaz	72	80,9
Çevre kabul etmez	10	11,2
Diğer	7	7,9
Toplam	89	100,0

Olumsuz etkiler diyenlerin %80,9'u erkeğin bundan hoşlanmayacağı, %11,2'si çevrenin bunu kabul etmeyeceği, ortaya koydukları nedenler olarak tespit edilmiştir. Ayrıca diğer şikkını oluşturan faktörler Tablo 31'de incelenmiştir.

Tablo 31. Diğer şikkını oluşturan faktörler

	N	%
Aile içerisinde dengesizlik söz konusu olur	1	14,3
Ataerkil toplum yapısının olumsuz etkileri	1	14,3
Her ikisi de kabul etmez	1	14,3
Kadın kendini beğenmişlik yaparsa evlilik olumsuz etkilenir	1	14,3
Kadının bunu doğası gereği kötüye kullanması	1	14,3
Kadının kocasını aşağılaması	1	14,3
Kadının yüksek kariyerde olması erkeğin yüksek kariyerde olmasından daha baskındır	1	14,3
Toplam	7	100

Diğer şikkını oluşturan faktörler Tablo 31’de incelenmiştir. İnceleme sonucunda ortaya çıkan faktörler “Aile içerisinde dengesizlik söz konusu olur, Ataerkil toplum yapısının olumsuz etkileri, Her ikisi de kabul etmez, Kadın kendini beğenmişlik yaparsa evlilik olumsuz etkilenir, Kadının bunu doğası gereği kötüye kullanması, Kadının kocasını aşağılaması, Kadının yüksek kariyerde olması erkeğin yüksek kariyerde olmasından daha baskındır”, faktörleri olmuştur.

Tablo 32. Sizce ev kadınları mı yoksa çalışan kadınlar mı toplumda daha saygın bir yere sahiptir?

	n	%
Ev kadınları	6	3,3
Çalışan kadınlar	116	64,1
Her ikisi de	59	32,6
Toplam	181	100,0

Ev kadınlarının mı yoksa çalışan kadınların mı toplumda daha saygın bir yere sahip olup olmadığı Tablo 32’de incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %64,1’i çalışan kadınların, %3,3’ü ev kadınlarının ve %32,6’sı ise her ikisinin de saygın bir yere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu tabloda baskın olarak çalışan kadınların sosyal statüsünün yüksek olduğu belirtilmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer

sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı “Evet, kendimden güçlü hissetmiyorum ama dışardaki insanlar sen çalışınca sana daha bir ayrı değer veriyorlar yani çalışınca farklı davranıyorlar. Bu yüzden genellikle ilk tanıştığımda öğretmen olduğumu söylemem.” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı “benim kuzenlerim çalışmıyor mesela onları veya ev hanımlarını küçümsemek için söylemiyorum ama onlarla farklı dili konuşuyoruz en basitinden, örneğin bilimsel konularda cevaplarının çok basit olduğunu görebiliyorum, ya da çeşitli bilimsel konularla ilgili aile içerisinde ilk olarak kuzenlerim değil de ben yönlendirici konumda oluyorum. Kendi çocuklarıyla ilgili şeyleri bile bana danışabiliyor yani.” (N.S.K., 23, Psikolojik Danışman) demiştir. Bir başka katılımcı “saygınlık görüyorsun daha fazla, tabi bu çalıştığım hizmet birimine göre değişiyor örneğin üniversitede çalışıyor olmam ki daha önce farklı yerlerde çalışmıştım, insanlar sorduğunda yani çevremde, toplumda çok etkileniyor senin statüden, karşı taraftakinin tepkisini değiştiriyor bu senin verdiğin bir şey değil toplum bunu böyle algılıyor. İllaki her yerde ben çalışıyorum diye koşturmana gerek yok o sorduğunda sen cevap verdiğinde bazı toplumsal algılar var seni o algılar çerçevesinde bir kalıba oturtuyor zaten.” (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Burada çalışan kadınlar daha çok toplumun kendilerine verdiği bir sosyal statüden bahsetmişlerdir. Toplumsal algı çalışanın konum olarak daha yukarda olduğu yönündedir.

Tablo 33. Sizce ev hanımı olmanın avantajları var mı?

	n	%
Evet	59	32,1
Hayır	25	13,6
Kısmen	97	52,7
Diğer	3	1,6
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılanların ev hanımı olmanın avantajlarının olup olmadığı incelenmiş, inceleme sonucunda çalışmaya katılanların %52,7’si kısmen avantajlarının olduğunu, %32,1’i avantajlarının olduğunu, %13,6’sı ise herhangi bir avantajının olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 34. Araştırmaya Katılanların Kazançlarını Değerlendirme Durumları.

	N	%
Aile gelirine katıyorum	103	57,2
Bir kısmını kendime ayırıp geri kalanını aile gelirine katıyorum	60	33,3
Hepsini eşime veriyorum	13	7,2
Hepsini kendim harcıyorum	3	1,7
Diğer	1	0,6
Toplam	180	100,0

Araştırmaya katılanların %57,2'si aile gelirine katkı yaptığını, %33,3'ü bir kısmını kendime ayırıp bir kısmı aile gelirine kattığını, %7,2'si ise hepsini eşine verdiğini belirtmişlerdir. Bu tabloda eve gelir getiren kadının kazancını harcama konusunda kendi tercihlerinin daha ön planda olduğu görülmektedir.

Tablo 35. Sizce ideal eş ne tür özelliklere sahip olmalıdır? En önemli üç özelliği belirtiniz.

	1. sırada		2. sırada		3. sırada	
	n	%	n	%	n	%
Saygılı	42	24,7	16	9,5	17	10,4
Dürüstlük	32	18,8	27	16,1	19	11,7
Anlayışlı	31	18,2	53	31,5	29	17,8
Güvenilir	24	14,1	10	6,0	8	4,9
Sorumluluk sahibi	6	3,5	-	-	-	-
Sevecen	-	-	5	3,0	8	4,9
Diğer	35	20,6	57	33,9	82	50,3
Toplam	170	100,0	168	100,0	163	100,0

Tablo 35'de ideal eşin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği incelenmiştir. İlk sırada öne çıkan özellik saygılı olması, ikinci sırada anlayışlı olması ve üçüncü sırada ise yine anlayışlı olması özelliği öne çıkmaktadır.

Tablo 36. Evde sorumluluk paylaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?

	n	%
Her iş ortak yapılmalıdır	91	51,4
Ev işleri tamamen kadınlara aittir	1	0,6
Kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapmalıdır	31	17,5
Erkeğin ve kadının yapacağı işler farklıdır	48	27,1
Diğer	6	3,4
Toplam	177	100,0

Tablo 36’da araştırmaya katılanların evdeki sorumluluk paylaşımı hakkındaki görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %51,4’ü her işin ortak yapılması gerektiğini, %27,1’i erkeğin ve kadının yapacağı işlerin farklı olması gerektiğini, %17,5’i ise kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapmalıdır, düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu tabloda ev içi rollerin ortaklaşa paylaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çalışan kadınlar ev içi sorumluluk paylaşımı konusunda geleneksel rollerin dışında görüş belirtmişlerdir.

Tablo 37. Aile ile ilgili kararları daha çok kim veriyor?

	n	%
Ben	6	3,3
Eşim	15	8,2
Beraber	160	87,9
Aile büyükleri	1	,5
Toplam	182	100,0

Tablo 37’de aile ile ilgili kararları daha çok kimin verdiği incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %87,9’u beraber karar verdiklerini, %8,2’si erkeğin verdiğini belirtmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır. Örneğin bir katılımcı “*şu an için hakkımı veya konu hakkındaki fikrimi daha özgür bir biçimde ifade ettiğimi düşünüyorum en azından ev ekonomisine karışıyorum. Bir şey alınacağında bu ay olmaz diğer aya erteleyelim veya alınması gerektiğinde bak şu kadar imkânımız var alabiliriz diye söylüyorum yani.*” (P.A., 40, Öğretmen) demiştir. Kadının çalışmasının ev içi kararları beraber almaları konusunda olumlu etkisi olduğu

çalışan kadınlar tarafından ifade edilmektedir. Bir başka katılımcı “*tabi ki yani sonuçta çalıştığımız için verebileceğimiz kararlarda daha güçlü olduğumu hissediyorum. Ne istediğimi biliyorum çalıştığım için.*” (E.P., 40, Öğretmen) demiştir. Katılımcıların bir kısmı çalışmasalar da aile ile ilgili kararlarda eşlerinin kendilerinin görüşlerine değer vereceğini belirtmişlerdir.

Tablo 38. Aşağıdaki işlere haftada ortalama kaç saat ayırıyorsunuz?

	n	Ortalama	Standart Sapma
Çocuklarla ilgilenmek	113	20,9	16,9
Alış-veriş	128	4,1	3,9
Bulaşık-çamaşır	132	7,8	4,2
Yemek	129	9,1	4,8
Kendine zaman ayırma	120	6,8	7,0
Diğer	8	12,4	15,4
Toplam	185	32,4	29,7

Tablo 38’de, Araştırmaya katılanların bazı işlere haftada kaç saat vakit ayırdıkları incelenmiştir. Söz konusu işlere ortalama 32,4 saat ayırdıkları tespit edilmiştir. Ortalama olarak, çocuklarla ilgilenmeye 20,9, alışveriş için 4,1, bulaşık çamaşır için 7,8, yemek için 9,1, kendine zaman ayırma 6,8 saat ayırdıkları tespit edilmiştir.

Tablo 39. Sizce eşinizin ev işlerine katılımı yeterli mi?

	n	%
Evet	36	19,6
Genellikle	61	33,2
Hayır	87	47,3
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılanların eşlerinin ev işlerine katılımının yeterli olup olmadığı Tablo 39’da incelenmiştir. Tabloya göre araştırmaya katılanların %47,3’ünün eşinin ev işlerine katılımının yetersiz olduğu, %33,2’sinin genellikle yeterli olduğu ve %19,6’sı ise yeterli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 40. Çocuğunuzla ilgili kararları daha çok kim veriyor?

	n	%
Eşim	5	2,8
Ben	27	15,3
Aile büyükleri	1	,6
Eşimle birlikte karar veriyoruz	144	81,4
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların çocuklarla ilgili kararları en çok kimin verdiği Tablo 40'da incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %81,4'ü eşile birlikte verdiklerini, %15,3'ü kendisinin verdiğini belirtmiştir.

Tablo 41. Çocuğunuz hastalandığı ve bakıma ihtiyaç duyduğu zaman daha çok kim izin kullanıyor?

	n	%
Eşim	12	7,5
Ben	119	74,4
Aile büyükleri hallediyor	12	7,5
Bakıcısı var	9	5,6
Diğer	8	5,0
Toplam	160	100,0

Çocuğunuz hastalandığında ve bakıma ihtiyaç duyduğu zaman araştırmaya katılanların %74,4'ü kendisinin izin kullandığını, %7,5'i eşinin ve aile büyüklerinin yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 42. Çocuğunuzla yeterince ilgilendiğinizi düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	82	46,9
Hayır	24	13,7
Kısmen	69	39,4
Toplam	175	100,0

Araştırmaya katılanların, çocukları ile yeterince ilgilenme durumları Tablo 42’de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %46,9’u yeterince ilgilendiklerini, %39,4’ü kısmen ilgilendiklerini ve %13,7’si ise yeterince ilgilenemediklerini belirtmişlerdir. Yeterince ilgilenemeyen bireylerin nedenleri ise Tablo 43’de incelenmiştir.

Tablo 43. Yeterince ilgilenmediğinizi düşünüyorsanız, nedenini yazınız?

	n	%
Aşırı yorgun olduğum için	45	55,6
Zaman bulamadığım için	24	29,6
Eve geç geldiğim için	5	6,2
Diğer	7	8,6
Toplam	81	100,0

Araştırmaya katılanların, çocukları ile yeterince ilgilenemediğini düşünenlerin ortaya koyduğu en önemli sebep aşırı yorgun olmak ve zaman bulamaması olmuştur. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin bir katılımcı “*zaman açısından etkiliyor ama bir şekilde telafi ediyorum.*” (E.P., 40, Öğretmen) demiştir. Yine bir başka katılımcı “*özellikle ilk çocuğumda çalıştığım için sözleşmeliydim erkenden başladım göreve iki aylıktı zannedersen ona pişmanım bu anlamda sıkıntı yaşıyorum hala.*” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir. Katılımcılardan bazıları fiziksel şartları zorlayarak da olsa zaman ayırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 44. Araştırmaya Katılanların, Kadınların boşanma kararı alması konusundaki düşünceleri

	n	%
Gerektiğinde boşanabilmelidir	176	96,2
Kadın boşanmamalıdır	3	1,6
Diğer	4	2,2
Toplam	183	100,0

Araştırmaya katılanların %96,2’si gereğinde boşanabilmesi gerektiğini, %1,6’sı ise kadın boşanmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tabloda çalışan kadınların büyük bir çoğunluğunun gerektiğinde kadınlar boşanabilmelidir görüşünde olduğu görülmektedir.

Tablo 45. Araştırmaya Katılanların Çalışma nedeni

	1		2		3		4		5		6		Toplam		Ort.	St.sap.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Ev gelirine katkıda bulunmak	59	53,6	18	16,4	20	18,2	11	10,0	2	1,8			110	100	1,9	1,1
Kendi maddi ihtiyaçları karşılamak	20	22,0	21	23,1	30	33,0	19	20,9	1	1,1			91	100	2,6	1,1
Sevdiğim iş ile meşgul olduğum için	64	49,2	18	13,8	20	15,4	28	21,5					130	100	2,1	1,2
Çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlamak için	38	30,2	48	38,1	20	15,9	18	14,3	2	1,6			126	100	2,2	1,1
Yükselme şansım olduğu için					2	6,1	1	3,0	28	84,8	2	6,1	33	100	4,9	0,6
Diğer	2	25,0	1	12,5	1	12,5	1	12,5	1	12,5	2	25,0	8	100	2,0	1,9

Araştırmaya katılanların çalışma sebeplerini önem sırasına göre incelendiğinde; ev gelirine katkıda bulunmak birinci sırada yer alırken, sevdiğim iş ile meşgul olmak ikinci sırada, çocuklara daha iyi gelecek hazırlamak için ise üçüncü sırada en önemli sebepler olarak ortaya çıkmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcılar çalışma nedeni olarak daha çok ekonomik sebepleri ileri sürmüşler ve diğer sebepler bunu takip etmiştir. Örneğin bir katılımcı “*Başta para için çalışmaya başlamıştım. Sonradan para için değil de gerçekten faydalı bir şeyler yapmak için çalıştığımı anladım. Gençler için çalışıyorum aslında toplum için maddi bir beklentim artık fazla yok gibi.*” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir. Başka bir katılımcı sosyal statüye vurgu yaparak ekonomik sebepleri sıralamış ve “*toplum içerisinde bir statü sağlaması benim için birinci neden ikinci olarak maddi olarak daha rahat olmak istemem, aile gelirine katkı sağlamak olarak sayabilirim.*” demiştir. Yine başka bir katılımcı “*bağımlı olmamak, ekonomik özgürlük ve daha iyi şartlarda yaşamak için çalışıyorum.*” (E.K., 31, Öğretmen) diyerek ekonomik sebeplere vurgu yapmıştır. Bir başka katılımcı sadece sosyal statüye vurgu yaparak “*tabi ki de kendimize daha güvende hissediyorum. Çalışmazken bu şekilde değildim çok daha çekingendim hani insanların konuşurken gözünün içine bile bakmazdım kendi adıma ama çalışınca daha güçlü hissediyorsun toplum içinde sosyalleşmek zorundasın ister istemez.*” (C.S., 40, Öğretmen) demiştir. Diğer katılımcılar da aynı doğrultuda görüşler belirtmişlerdir.

Tablo 46. Kendinizi dindarlık bakımından nasıl görüyorsunuz?

	n	%
Çok dindarım	4	2,3
Dindarım	103	58,9
Biraz dindarım	65	37,1
Dindar değilim	3	1,7
Toplam	175	100,0

Çalışmaya katılanların dindarlık bakımından kendilerini nasıl gördükleri incelenmiş ve %58,9'u kendisini dindar olarak gördüğünü, %37,1'i kendisini biraz dindar gördüğünü belirtmiştir.

Tablo 47. Dini pratikleri yerine getirme durumunuz nedir?

	n	%
Hiç aksatmadan yerine getiriyorum	18	10,2
Çoğunlukla yerine getiriyorum	85	48,3
Aralıklarla yerine getiriyorum	68	38,6
Hiç yerine getirmiyorum	5	2,8
Toplam	176	100,0

Çalışmaya katılanların dini pratikleri yerine getirme durumu incelendiğinde, araştırmaya katılanların %48,3'ü çoğunlukla yerine getirdiğini, %38,6'sı aralıklarla yerine getirdiğini ve %10,2'si ise hiç aksatmadan yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcılardan çoğu çoğunlukla yerine getirdiklerini, bir kısmı aralıklarla yerine getirdiğini, bir kısmı da hiç getirmedini söylemiştir. Örneğin bir katılımcı “Orta diyebilirim, süreklilik arz etmiyor bazen yapıyorum bazı şeyleri bazen yapmıyorum, çok iyi değil, oruç tutarım ama namaz bir başlar bir bırakırım. Öğrenciyle iç içe yapmak pek hoş gelmiyor bana şeklime bakıyorlar.” (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir.

Tablo 48. Çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşüncelerinizde değişiklik oldu mu?

	n	%
Evet	21	11,8
Hayır	138	77,5
Kısmen	19	10,7
Toplam	178	100,0

Araştırmaya katılanların, Çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşüncelerinde değişiklik olup olmadığı incelenmiş ve sonuçlar Tablo 48’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılanların %77,5’i değişiklik olmadığını, %11,8’i değişiklik olduğunu ve %10,7’si ise kısmen değişiklik olduğunu belirtmiştir.

Tablo 49. Çalışma hayatına geçtiğinizde dini pratiklerde bir değişme oldu mu?

	n	%
Evet	45	24,9
Hayır	104	57,5
Kısmen	32	17,7
Toplam	181	100,0

Araştırmaya katılanların, Çalışma hayatına geçtikten sonra dini pratiklerinde değişiklik olup olmadığı Tablo 49’da incelenmiştir. Araştırmaya katılanların %57,5’i herhangi bir değişme olmadığını, %24,9’u değişiklik olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların dağılımına baktığımızda çalışma hayatına giren kadınların yarısına yakınının dini pratiklerinde bir değişiklik olduğu görülmektedir.

Tablo 50. Çalışma hayatınızda en çok yapabildiğiniz dini uygulamalar nelerdir?

	n	%
Farz olan ibadetlerimi yapıyorum (Namaz, Oruç vs.)	139	57,2
Dini kitaplar okuyorum	64	26,3
Dini programlar izliyorum	33	13,6
Diğer	7	2,9
Toplam	243	100,0

Tablo 50’de araştırmaya katılanların en çok yapabildikleri dini uygulamalar incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %57,2’si farz olan ibadetlerini yaptığını, %26,3’ü dini kitaplar okuduğunu ve %13,6’sı dini programlar izlediğini belirtmişlerdir.

Tablo 51. Likert Ölçeğinde Hazırlanan Tutum Cümlelerine İlişkin Analiz Sonuçları

	1		2		3		4		5		Toplam		Ort.	St.sap.
	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Çalışıyor olmam aile içerisinde düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmeme katkı sağlıyor	24	13,3	13	7,2	2	1,1	62	34,3	80	44,2	181	100	3,9	1,4
Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır	9	5,1	11	6,2	8	4,5	57	32,0	93	52,2	178	100	4,2	1,1
Kadınların iyi bir eğitim alıp çalışmaları onları aile içerisinde daha özgür hale getirmiştir	8	4,5	10	5,6			71	39,7	90	50,3	179	100	4,3	1,0
Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır	78	43,1	47	26,0	3	1,7	48	26,5	5	2,8	181	100	2,2	1,3
Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır	56	30,9	31	17,1	4	2,2	70	38,7	20	11,0	181	100	2,8	1,5

1. Hiç Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Fikrim Yok, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum

Çalışıyor olmam aile içerisinde düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmeme katkı sağlıyor önermesine araştırmaya katılanların %44,2’si tamamen katıldıklarını ifade ederken, %34,3’ü katıldığını ifade etmiştir. Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır önermesine ise çalışmaya katılanların %52,2’si tamamen katıldığını, %32,0’ı katıldığını ifade etmiştir. Kadınların iyi bir eğitim alıp çalışmaları onları aile içerisinde daha özgür hale getirmiştir önermesine araştırmaya katılanların 50,3’ü tamamen katıldıklarını, %39,7’si katıldıklarını belirtmişlerdir. Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır önermesine araştırmaya katılanların %43,1’i kesinlikle katılmadığını, %26,5’i ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır önermesine ise araştırmaya katılanların %38,7’si katıldığını, %30,9’u ise hiç katılmadığını belirtmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin bir katılımcı dinin geleneksel

anlamda yorumlanmasının kadının çalışmasına olumsuz yansiyabileceğini “çok muhafazakâr yaşayan insanlar kadınların çalışmaması gerektiğini söylüyor, kadının çalışma hayatından çekildiğinde işsizlik oranlarının azalacağını söyleyenlerden tutunda aile kurumunun düzeleceğini söyleyen insanlar var tabi bunlar hepsi muhafazakâr insanlar. Bu tamamen dine hamledilebilir mi tam edilemez. Dini değerler tamamen çalışmasın demez yani, Arap geleneğinde var erkek egemenliği. Peygamberimizin eşi ticaretle uğraşmış yani. Kadının erkekle bir araya gelip gelmeme durumu daha çok zannedersenem.” (Ç.G., 37, Akademisyen) ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı aynı hususta kendi yorumuyla dinin buna engel olmayacağını “Bir kısım diyor ki kadın çalışmamalı, diğer bir kesim işte Hz. Hatice bile çalışıyordu ticaretle uğraşıyordu, ben yine insanın kendi ölçülerinin önemli olduğunu düşünüyorum, dine aykırı bir şey yapmıyoruz ki, helal kazanıp iyi yerlerde harcadıktan sonra din buna olumlu bakar, Allah çalışmayı sever, evde oturun demiyor sonuçta, olumlu etkisi vardır.” (A.A., 38, Öğretmen) cümleleriyle ifade etmiştir.

Başka bir katılımcı yine kadının çalışmasına engel olanın din değil dinin geleneksel yorumu olduğunu “Desteklediğini düşünüyorum ben, bunu çalışmaya başlamadan önce araştırdım ve hala aynı düşünüyordüm, dinin kadının çalışmasına engel teşkil ettiğini düşünmüyorum ama kadının yapısından ve geleneklerden gelen bir zorluk olduğunu düşünüyorum. Bu konuda çeşitli araştırmalar okudum, kadının çalışması dini kaynaklarla engellenmiyor daha çok tartışılan gelenekle alakalı, bizim yaşadığımız sorunlar da gelenekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Çalışma dinimizde sonuçta evden cepheye kadar sürer, alimlerin tartışması hep gelenek, örf adetler noktasında ya da ihtiyaçlar noktasında. Örneğin abim de çalışıyor bende ama eve gittiğimizde abimin çalışmasını ailem gündeme alır ama ben hiç çalışmıyordum gibi muamele yaparlar. Abin işte kızım çalışıyor yoruluyor açtır şimdi vs. gibi. Bende işin tuhafı bu durumu yadırgamıyorum.” (A.Y., 40, Öğretmen) cümleleriyle ifade etmiştir.

Katılımcılardan kadının çalışma hayatına girmesinin evde eş ve anne olma rollerini azaltmış sorusuna verdikleri cevaplarla aynı doğrultuda cevaplar vermiştir. Örneğin bir katılımcı “Düşünüyorum tabi ki, şu anda örneğin kızım evde boğazı ağrıyor ve ben onun yanında değilim, çalışmıyor olsaydım kendim uyutacaktım, kendim doyuracaktım, kendim ilgilenecektim, daha fazla ilgili olabilirdim çalışmasaydım. Ama şimdi kendime

bile vakit ayıramıyorum, şimdi çalışınca çocuğunuzu ya anneanne ya babaanne vs. büyütüyor ister istemez sıkıntı oluyor olmuyor diyene ben inanmam yani gerçekçi olmaz. İşten eve yorgun gidiyorsunuz, şimdi insan hep genç değil yaşımız artıkça enerjimiz tükeniyor nasıl yetişeceksin her şeye. Ama boş günlerimde fazlasıyla ilgilenmeye çalışıyorum.” (A.A., 38, Öğretmen) demiştir.

Yine başka bir katılımcı *“Kendimden feragat etsem bile aksatmamaya çalışıyorum, ama çocuğumu bakıcıya bıraktığım için bana aşırı düşkün bir çocuk oldu bu anlamda bir eksiklik oldu tabii.”* Demiştir. Başka bir katılımcı kadının çalıştığı mesleğe göre sorunların farklılaşacağını *“mesleğimden öğretmen olmamdan kaynaklanıyor, ama polis tanıdıklarım var örneğin 8-5 çalışan çocuklar vs. derken büyük sorunlar yaşadıklarına şahit oluyorum yani.”* (L.K., 41, Öğretmen) Cümlesiyle ifade etmiştir. Diğer katılımcılar da benzer cevaplar vermiştir.

Tablo 52. Yaş değişkenine göre Evlilik Şekli

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,884	2	0,942	1,234	0,294
Gruplar içi	132,025	173	0,763		
Toplam	133,909	175			

Yaş değişkenine göre evlilik şekillerinde farklılık olup olmadığının tespiti için F testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 52’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde yaş gruplarına göre evlenme şekillerinde bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05=0,294$).

Tablo 53. Yaş değişkenine göre Çocuklara Danışma Durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,260	2	0,630	0,370	0,691
Gruplar içi	289,526	170	1,703		
Toplam	290,786	172			

Araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre çocuk yetiştirmedeki düşünceleri arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılığın olup olmadığının tespiti için F testi yapılmıştır. Yapılan F testi sonucuna göre yaş grupları ile çocuk yetiştirmedeki düşünceleri arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05=0,691$)

Tablo 54. Yaş Değişkenine Göre Ev İşleri Ve Çocuk Bakımı Gibi İşleri Yapan Aile Bireyleri

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar arası	21,711	2	10,856	7,420	0,001
Gruplar içi	253,101	173	1,463		
Toplam	274,813	175			

Yaş değişkenine göre ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri yapan aile bireyleri arasında farklılığın olup olmadığının tespiti için F testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri yapan aile bireyleri kimler olduğu arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05=0,001$). Söz konusu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için LSD analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 55’de verilmiştir.

Tablo 55. Yaş Değişkeni ile Ev İşleri ve Çocuk Bakımı Değişkeni Arasında Yapılan LSD Analizi

Yaş Grubu	Yaş Grupları	Ortalamalar arasındaki fark	Standart hata	P
46 Yaş ve Üstü	35 Yaş ve Altı	1,04823*	0,29700	0,001
	36-45 Yaş Arası	0,93152*	0,26074	0,000

Tablo 54’de tespit edilen anlamlı farklılığın hangi yaş grupları arasındaki farktan kaynaklandığının tespiti için LSD analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre söz konusu farklılık 46 yaş ve üstü bireylerin verdikleri cevaplar ile 35 yaş ve altı ve 36-45 yaş arasında bulunan bireylerin verdikleri cevaplar arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Burada görüldüğü gibi yaşa bağlı olarak ev işlerinin ve çocukların bakımının yapılma oranının değiştiği gözlenmektedir. Bu veri bize zaman içerisinde kadının asli vazifesi olarak görülen rollerin yapılması konusunda zihni bir değişikliğin olduğunu göstermektedir.

Tablo 56. Yaş Değişkenine Göre Evlilik Hakkındaki Görüşler

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	0,017	2	0,009	0,026	0,974
Gruplar içi	55,636	170	0,327		
Toplam	55,653	172			

Araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre evlilik hakkındaki görüşlerinin değişip değişmediğine dair yapılan inceleme sonucunda yaş gruplarına göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05=0,974$)

Tablo 57. Yaş Değişkenine Göre Evdeki Sorumluluklara İlişkin Görüşler

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	,142	2	,071	,033	,968
Gruplar içi	380,265	174	2,185		
Toplam	380,407	176			

Evdeki sorumluluklara ilişkin görüşlerin araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan F testi sonuçlarına göre, evdeki sorumluluklara ilişkin görüşlerin yaş gruplarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05=0,968$).

Tablo 58. Yaş Değişkenine Göre Dindarlık Durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	0,681	2	0,341	1,091	0,338
Gruplar içi	52,119	167	0,312		
Toplam	52,800	169			

Araştırmaya katılanların yaş gruplarına kendilerini dindarlık bakımından değerlendirmelerinde istatistiki açıdan anlamlı farklılığın olup olmadığı analiz edilmiş ve analiz sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05=0,338$).

Tablo 59. Dindarlık değişkenine göre Evlilik Şekli

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	3,504	3	1,168	1,718	0,165
Gruplar içi	116,233	171	0,680		
Toplam	119,737	174			

Araştırmaya katılanların Dindarlık durumu değişkenine göre evlenme şekilleri arasında farklılık olup olmadığı incelenmiş ve inceleme sonucunda dindarlık düzeyi ile evlilik şekli arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05=0,165$).

Tablo 60. Dindarlık Değişkenine Göre Kadınların Çalışmasının Zorunlu Hale Gelme Durumu Hakkındaki Görüş

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5,790	3	1,930	8,648	0,000
Gruplar içi	37,489	168	0,223		
Toplam	43,279	171			

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeyi değişkenine göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşleri incelenmiş ve istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05 = 0,000$).

Tablo 61. Dindarlık Değişkenine Göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşlerine ilişkin LSD Analizi

Dindarlık Düzeyi	Dindarlık Düzeyi	Ortalama fark (I-J)	Standart hata	P
Çok Dindarım	Dindarım	1,14109*	0,24083	0,000
	Biraz Dindarım	0,96875*	0,24346	0,000
	Dindar değilim	1,25000*	0,36079	0,001

Tablo 61’de dindarlık değişkenine göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşleri arasında meydana gelen anlamlı farklılığın hangi dindarlık düzeyleri arasından meydana geldiğinin tespiti için LSD analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 61’de verilmiştir. Söz konusu farklılığın “Çok dindarım” diyenlerin verdiği cevaplar ile dindarım, biraz dindarım ve dindar değilim diyenlerin verdiği cevaplar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı saptanmıştır. Bu veriler bize kadının çalışması konusunda geleneksel anlayışın dini birtakım donelerle desteklendiğini göstermektedir. Kadınlarda dindarlık düzeyinin artması kadının çalışma hayatında olması konusundaki düşünceleri anlamlı bir şekilde değiştirmiştir diyebiliriz.

Tablo 62. Dindarlık Değişkenine Göre Evlilik Hakkındaki Görüşler

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,881	3	0,627	1,950	0,123
Gruplar içi	54,328	169	0,321		
Toplam	56,208	172			

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeylerine göre evlilik hakkındaki görüşlerinin değişip değişmediğine dair yapılan inceleme sonucunda dindarlık düzeylerine göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05 = 0,123$).

Tablo 63. Dindarlık Değişkenine Göre Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	32,502	3	10,834	36,250	0,000
Gruplar içi	50,808	170	0,299		
Toplam	83,310	173			

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeylerine göre dini pratikleri yerine getirme durumu arasında anlamlı farklılığın olup olmadığının tespiti için yapılan analizde istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05 = 0,000$).

Tablo 64. Dindarlık değişkenine Göre Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumuna İlişkin LSD Analizi

Dindarlık Düzeyi	Dindarlık Düzeyi	Ortalama fark (I-J)	Standart hata	P
Çok Dindarım	Dindarım	-0,81863*	0,27865	0,004
	Biraz Dindarım	-1,51923*	0,28163	0,000
	Dindar değilim	-2,75000*	0,41754	0,000

Tablo 63’de dindarlık değişkenine göre dini pratiklerin yerine getirme durumu hakkındaki görüşleri arasında meydana gelen anlamlı farklılığın hangi dindarlık düzeyleri arasından meydana geldiğinin tespiti için LSD analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 64’de verilmiştir. Söz konusu farklılığın Çok dindarım diyenlerin verdiği cevaplar ile dindarım, biraz dindarım ve dindar değilim diyenlerin verdiği cevaplar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı saptanmıştır.

Tablo 65. Dindarlık Değişkenine Göre Çalışma Hayatına Geçtikten Sonra Dini Düşüncelerdeki Durum

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	0,477	3	0,159	0,693	0,557
Gruplar içi	38,517	168	0,229		
Toplam	38,994	171			

Dindarlık düzeyi değişkenine göre araştırmaya katılanların çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşünceleri hakkındaki durum değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılığın tespiti için yapılan F testi sonucuna göre, anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05=0,557$).

Tablo 66. Dindarlık Değişkenine Göre Çalışma Hayatına Geçtikten Sonra Dini Pratiklerdeki Durum

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,313	3	0,438	1,007	0,391
Gruplar içi	73,859	170	0,434		
Toplam	75,172	173			

Dindarlık düzeyi değişkenine göre araştırmaya katılanların çalışma hayatına geçtikten sonra dini pratiklerdeki durum değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılığın tespiti için yapılan F testi sonucuna göre, anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05=0,391$).

Tablo 67. Dindarlık değişkenine göre “Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır” önermesine verilen cevapların durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	3,051	3	1,017	0,824	0,482
Gruplar içi	207,414	168	1,235		
Toplam	210,465	171			

Tablo 67’de dindarlık düzeyi değişkenine göre “Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır” önermesine verilen cevaplar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan F testi sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05 = 0,482$).

Tablo 68. Dindarlık Değişkenine Göre “Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır” önermesine verilen cevapların durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	8,852	3	2,951	1,721	0,164
Gruplar içi	291,407	170	1,714		
Toplam	300,259	173			

Dindarlık düzeyi değişkenine göre “Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır” önermesine verilen cevaplar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan F testi sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05 = 0,164$).

Tablo 69. Dindarlık Değişkenine Göre “Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır” önermesine verilen cevapların durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4,631	3	1,544	0,703	0,552
Gruplar içi	373,536	170	2,197		
Toplam	378,167	173			

Tablo 69’da dindarlık düzeyi değişkenine göre “Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır” önermesine verilen cevaplar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan F testi sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05=0,552$).

Karşılıklı ilişki aradığımız soruların çoğunun yaş ve dindarlık anlamında anlamlı farklılıklar olmadığını görmekteyiz. Bu da bize çalışma hayatı içinde olan kadınların çoğu anlamda modern olanı öncelediğini ve zihniyet olarak geleneksel olandan uzaklaştığını göstermesi açısından anlamlı bir sonuç sunmaktadır.

Mülakatların Değerlendirilmesi

“Kadının çalışmasının eşiyile sorunlar çıkarıp çıkarmadığı” konusu.

Kadının çalışma hayatında olmasının eşiyile sorunlar çıkarıp çıkarmadığını sorduk. Katılımcıların çoğu çıkarmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Çıkardığını söyleyen kişiler ise sorun olarak ev işlerinin ve çocuk bakımının aksamasını sebep olarak göstermişleridir. Örneğin bir katılımcı “Çıkarmıyor, niye çıkarmıyor hani ikimiz çalışıyoruz ama evde yapmamız gereken görevler açısından herkes sorumluluğunu biliyor. Bu sorumluluklar aksamadan yerine getirildiği için sorun çıkıyor.” (P.A., 40, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı eğer evin işlerinde bir eksiklik olsaydı çıkabileceğini ifade etmiş ve “çıkartmıyor ama evin eksikleri olup da tamamlayamayınca olabilir.” demiştir. Çıkartıyor diyen bir katılımcı buna eşinin ev işlerine beklentisinden daha az yardım etmesini “çıkartıyor ben ev işlerinde daha fazla yardım bekliyorum oda biraz daha az yardım etmeyi tercih ediyor gibi.” cümlesiyle ifade etmiştir. Yine bir başka katılımcı “Genelde çıkarmıyor ama yıpranan taraf daha

çok kadın olduğunu düşünüyorum hani kadın susuyorsa sakirse bir yerine iki yapıyorsa sorun olmuyor ama görevlerini eksik yapıyorsa çocuklarını yetiştirmede sıkıntılar olabiliyorsa olabilir.” (C.S., 40, Öğretmen) demiştir. Diğer katılımcılar da benzer görüşler ileri sürmüşlerdir.

Katılımcıların görüşlerine baktığımızda sorunların daha çok çalışma hayatının bizzat kendisiyle alakalı olmadığını görmekteyiz. Kadınların ev dışında geçirdikleri zamandan dolayı ev içinde yapmaları gerektiğini düşündükleri işlerin aksaması veya hiç yapılmıyor olası sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka sorun ise erkeğin ev işlerine yeterli düzeyde katılmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

“Kadının çalışmasının ailesi ve yakın çevresiyle dini ve geleneksel değerler bakımından sorun çıkarıp çıkarmadığı” konusu.

Kadının çalışmasına dini ve geleneksel değerler bakımında aile ve yakın çevresiyle sorunlar çıkarıp çıkarmadığını sorduk. Katılımcıların çoğunluğu sorun yaşamadıklarını bir kısmı ise bazı sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişleridir. Örneğin bir katılımcı *“çıkarmıyor hayır, evimde sonuçta bir şey aksamazsa çevre buna bir şey demez ama aksarsa bunu olumlayacağını düşünmüyorum. Ama şu açıdan yani geleneksel değerler bir kenara atılıyor, benim dediğim olacak diyen insanlar var bu dini unsurlarla çatışıyor olabilir.”* (A.A., 38, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı *“hayır, çevremde dini anlamda zaten hassas davranan kimse yok, bundan dolayı bir sorun yaşamıyorum.”* (F.U.B., 31, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı *“Sorun çıkarmıyor, zaten benim annemde çalışıyor babam annemi çalışmaya özellikle teşvik etti, babam bizi de okuttu, ailemde hissetmedim böyle bir şeyi.”* Demiştir. Yine bir başka katılımcı *“niye çalışıyorsun vs. gibi şeylerle muhatap olmadım bugüne kadar, dini anlamda da özellikle tesettür konusunda başım kapalı olmadığı için, bu anlamda eksik olduğum için bazı dini tarikat ve cemaat eleştirisine maruz kaldım, bunu dışında bir tepkiyle karşılaşmadım.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Çıkartıyor diyen bir başka katılımcı bunu *“evet mesela erkek kardeşim çalışmamı istemiyor. Karşı çünkü kendisi de çalışmayan bir kadınla evlendi ama işte tabi bu görüşünü de dine dayandırıyor, ama eşim öyle düşünmüyor. Dini bakımdan zor olabiliyor tabi ki de mesela peruk kullandım uzun süre, bu konuda Allah’ın erkek veya kadın diye bir şeyi yok biz ne kadar dikkat edeceksek erkekte dikkat etmeli diye düşünüyorum.”* (C.S., 40, Öğretmen) Cümleleriyle ifade etmiştir.

Katılımcıların cevaplarının tamamına yakını bir sorun çıkarmadığını bir kişi ise çıkardığını ifade etmiştir. Çıkarmıyor diyen kişiler çalışma ortamında ve evde geleneksel ve dini değerlerin göz ardı edilmemesinin önemli olduğunu söylemektedirler. Dini veya geleneksel değerlere hassas bir çevresi olmayan kişilerde zaten bir sorun gözükmemektedir. Sorun olarak görenler ise daha çok bunun çevresel faktörlerden kaynaklandığını dile getirmektedirler. Dini cemaat ve çevrelerin eleştirisi veya yakın bir akraba tarafından dinin kurallarına uymamakla suçlanma burada en önemli faktör gibi görünmektedir.

“Kadının çalışmasının kamusal alanda dini değerlerle çatışıp çatışmadığı” konusu.

Kadının çalışmasının kamusal alanda dini değerlerle çatışıp çatışmadığını sorduk. Kadınların çoğu kamusal alanda dini vecibeleri ifa etmek için bir engel çıkarmadığı sürece çatışmadığını ifade etmişlerdir. Örneğin bir katılımcı *“kamusal alanın değişmesi lazım, belli mesleklerde ihtiyaç olacak mutlaka bunu tamamen yok edemezsiniz, bu alanın çalışılabilir bir alana dönüştürülmesi lazım.”* (A.Y., 44, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı kadının özellikle belli alanlarda ihtiyaç olduğunu vurgulayarak *“çatışmıyor gibi. Din buna bir şey dememeli yani o zaman kadın doktor aramayacaksınız eşin için, çok sorunlar var ve kadının çalışmaması doğru olmaz yani.”* (A.A., 38, Öğretmen) kamusal alana kadının girmesinin toplumsal bir ihtiyaç olmasının yanı sıra dini bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Çatıştığını ifade eden bir katılımcı *“evet düşünüyorum, bizim dinimize göre hiçbir şey olmasa bile bir erkekle aynı ortamda bulunmak durumunda kalıyorsunuz. Bazen bire bir ortamda bazen daha yakın ortamlarda, ister istemez paylaşımlar gerçekleşiyor, din bunu olumluamaz.”* (F.U.B., 31, Öğretmen) diyerek kadınların erkeklerle aynı ortamı paylaşmasının dini açıdan sakıncalı olabileceğini belirtmiştir.

Başka bir katılımcı *“Dini bilgim arttıkça evet çatıştığını düşünüyorum artık çünkü edinmiş olduğumuz dini bilgilerde hani erkeklerle aynı ortamlarda bulunmanın sakıncaları düşünüldüğünde, abdest alma, namaz kılma, tesettür gibi bazı şeyleri tam yapamama gibi durumlarda tabi sıkıntı oluyor”* (K.Y., 34, Öğretmen)

Katılımcıların cevaplarına baktığımızda genellikle kamusal alanın dini değerlerle uyduğu durumlarda kadının çalışmasının bir sorun teşkil etmeyeceğini ama dini

değerlerin göz önüne alınmaması durumunda sorunlar ortaya çıkabileceğini ifade etmişlerdir.

“Kadının çalışmasının sosyal ve kültürel hayatta ne gibi problemler çıkardığı ve kadın için dini hayatını yaşamasına zorluklar çıkarıp çıkarmadığı” konusu.

Katılımcılar bu soruya genellikle kendilerine ve sosyal hayata daha az zaman ayırmaktan şikâyet eden cevaplar vermişlerdir. Dini anlamda yine çalışma ortam ve saatlerinin dini vecibeleri yerine getirecek şekilde ayarlanamamasının problem oluşturduğunu belirtmişleridir. Örneğin bir katılımcı *“çalıştığımız için hani işten eve gittiğin zaman kendimize ayıracağımız zamanımız azalıyor, bu sosyal hayatımız olumsuz etkiliyor. Yani arkadaşlarla, konu-komşuyla gelip gitmeleriniz daha kısıtlı oluyor. Çalışma dışındaki zamanınızı ailenize ayırdığınız için. Bir koşuşturmanın içinde bazı şeyleri dini anlamda yapamıyor olabilirim ama aslında yapmak istemekle alakalı, istersen yaparsın.”* (P.A., 40, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı *“sosyal hayatta bu senin uyumuna bağlı örneğin köy ortamına girdiğinde sen çalışıyor olmanı sürekli ön plana çıkarırsan toplum seni dışlar ve yalnız kalırsın, girdiğin ortamda çalışan kadın kisveni çalıştığın kurum dışında çıkarabilirsen hiçbir sıkıntı olmaz, ama yapamazsan toplum tarafından dışlanıyor. Kültürel anlamda çalışan kadın planlı yaşadığı için ve maddi kaynağa sahip olduğu için daha çok uğraşabilir. Artısı var eksisinden dolayı. Dini hayatını yaşamasına zorluk çıkarıyor özellikle sürekli yapılması gereken ibadetler örneğin abdest alacak yer yok yani çalışma ortamları vakit vs gibi etkenlerden dolayı bu ibadetleri nasıl yapacaksın, oruç gibi belli zaman dilimlerini kapsayan ibadetler daha kolay yapılabilir, tesettür yok birde başörtüsü taşıyacaksın etek taşıyacaksın, bunlar zor tabi. Kurum amirlerinin yaklaşımı çok önemli birde tabi iki dakika geç kalsan bu sorun olabilir.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Diğer katılımcılarda aynı yönde kanaat belirtmişlerdir.

“Aile içerisinde çocuklara dini bilgileri ve eğitimi daha çok kim verdiği” konusu.

Katılımcılar çocuklarına dini eğitimin genellikle kendilerinin verdiklerini ya da dini eğitim veren bir kurumdan yardım aldıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin bir katılımcı *“okul veriyor bu konuda kendimizi çok eksik hissediyoruz, ama illa evde ben daha fazla destekliyorum.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Bir başka katılımcı *“ben veriyorum, namaz kılarken yanıma duruyorlar vs camiye gönderiyorum, Kur’an kursuna*

gönderiyorum, mesela beni örnek alıyor kızım bende hem açık olsam hem namaz kılsam olur mu diye soruyor bu anlamda çocuklarıma iyi örnek olduğumu düşünüyorum.” (A.A., 38, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı *“ben veriyorum daha çok eşim yoğun olduğu için. Kur’an kursuna gönderdik. Çeşitli kurumlardan yardım aldık.”* (C.S., 40, Öğretmen) demiştir.

Görüşmemize katılanların çoğu çocuklara dini eğitimi kendilerinin verdiğini ifade ederek çocukların yetişmesinde annenin rolünün ev içerisinde ne kadar önemli olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca ailenin işlevlerinin bir kısmının kurumlarca yerine getirildiğini de burada tespit etmiş bulunmaktayız.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada kadının çalışma hayatına girmesiyle oluşan aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini, geleneksel sosyo-kültürel yapının içerisinde bulunduğu hızlı değişim ve dönüşüm süreci bağlamında incelemeye çalıştık ve bu değişim sürecinde aile içi roller sistemindeki değişim ve bunun dini anlayış ve uygulamaya yansımalarını analiz etmeye çalıştık.

Biyolojik ve toplumsal bir kimlik olarak kadın olgusu, geleneksel toplum anlayışının, sanayi devrimi ve onun ardından gelen modernleşme süreci içerisinde farklı bir kimliğe bürünmesiyle, araştırmanın bir nesnesi haline gelmiştir. Modernite geleneksel anlayış ve davranış kalıplarını değişime uğrattıkça, bundan en fazla etkilenen, toplumun en temel kurumlarından olan aile kurumu da yeni duruma doğru evrilmeye başlamıştır.

Tabii dini guruplardan sayılan aile kurumunun değişimi ve içinde yer alan bireylerin bu değişimle birlikte, birçok unsurdan beslenen geleneksel rol kalıplarından uzaklaşarak modern unsurlarla çevrenmesi, aile ile ilgili birçok temel taşı da yerinden oynatmıştır . Bu değişimden en çok nasibini alan kurumlardan birisi de din olmuştur. Geleneğin dini öğretisi ve motiflerle desteklendiğini düşündüğümüzde, yeni süreç içerisinde kadının ev dışında gelir getiren bir işte çalışmaya başlaması, geleneksel ve dini anlamda birçok sorunu beraberinde getireceği açıktır. Evin geçiminin erkeğe ait olduğu anlayışını taşıyan İslam dini mensubu olan bizler de yaşadığımız ülkede, toplumsal hayat içinde bu tip çalkantıları bire bir yaşamaktayız. Kadının asli görevinin eş ve anne olduğunu iddia eden ve bunu dini bir takım öğretilerle destekleyen geleneksel anlayışı göz önünde bulundurduğumuzda, kadını bir iş gücü olarak gören ve toplumsal hayatın içine çeken bugünkü anlayışla çatışması kaçınılmazdır. Anacak önümüzde duran bir toplumsal gerçeklik var ki oda artık kadınların hızlı bir şekilde çalışma hayatının içinde yer aldıklarıdır. Kadınlar bir yandan toplumsal yapı içinde çalışan bir iş gücü oluştururken

diğer yandan da geleneksel dini yorumların yerine kendi durumlarını belli noktada çözüme kavuşturduklarını düşündükleri bireysel yorumlara kaymış gözükmektedirler.

Toplumun kadına ya da erkeğe attığı ve bunu güçlü bir biçimde doğumdan itibaren bireye aşladığı toplumsal cinsiyet anlayışı bu süreç içerisinde hala bireylerin temel davranış kalıplarından biri olduğu görülmektedir. Kadının ev içi roller sistemindeki verdiği mücadelenin bir benzerini de çalışma hayatı içinde verdiğini görmek zor değildir. Kadınların hangi mesleklerde çalışabileceği ve kariyer olarak nereye kadar ilerleyebileceği yine bu anlayıştan beslenmektedir. Ancak günümüzde kadının her meslekte yer alıp almaması meselesinden daha çok kadınların çalışma şartlarının iyileştirilmesi, doğum izinlerinin düzenlenmesi, yarı zamanlı çalışma imkânlarının oluşturulması, evde çalışma gibi görüş ve düzenlemeler ön plana çıkmaktadır.

Çalışan kadınlar ev içerisinde artık daha fazla eşlerinden yardım beklemekte ve kendilerine geleneksel anlamda yüklenen rollerin tekrar tanımlanmasını istemektedir. Bu süreç içerisinde aileler artık birçok hususta kendi görevlerini uzmanlaşmış kurumlardan yardım alma yoluna giderek yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda ailenin geleneksel anlamda yerine getirdiği dini eğitim, meslek edindirme vs. gibi işlemler artık uzman kuruluşlara devredilmiş gözükmektedir.

Yukarıda sıraladığımız değişim, yapmış olduğumuz anket ve mülakat çalışmalarıyla da desteklemiş bulunmaktayız.

Örneğin katılımcıların evlenme şekillerine baktığımızda (tablo 4.), tablodaki veriler, çoğunlukla çalışan kadınların modern usulü yansıtan, tanışıp anlaşarak evlilik yaptıklarını göstermektedir. Geleneksel anlayışı yansıtan görücü usulü evlilik ise çok az miktardadır. Katılımcılar, evliliği iki kişinin kararına bağlı bir tercih meselesi olarak görmektedirler. Bu sonuçta, tanışarak evlenmeyi, kadınların bir genel kabul olarak görmelerini açıklamaktadır. Burada, kendini dindar olarak görenlerinde çoğunlukla bu şıkkı işaretlemeleri çalışmamız açısından manidardır.

Araştırmaya katılanların aileyi ilgilendiren konularda karar alırken çocuklara danışma durumları incelendiğinde (tablo 5.), tablodaki veriler, aile içi kararlarda çocukların da rol almaya başladıkları görülmektedir. Aile kararlarının çocuklarla istişare edilmesinin geleneksel toplum yapısı için çok az rastlanan bir durum olduğu göz önünde

bulundurulduğunda, aile içerisindeki çocuğa atfedilen rolünde bu süreç içerisinde değiştiği gözlenmektedir. Diğer karar alma durumlarında ise eşlerin birlikte karar aldıkları gözlenmektedir. Aile ile ilgili kararları daha çok kimin verdiği konusunda veriler eşlerin birlikte karar aldıklarını göstermektedir. Yaptığımız görüşmelerde de kadının kararlara katılımında çalışmasının önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bazı katılımcılar çalışmaları da eşlerinin kendi kararlarına saygı duyacağını belirtmişlerdir.

Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline gelip gelmediği konusunda (tablo 6.) katılımcıların tamamına yakını, kadınların çalışmasının bir zorunluluk olduğunu belirtmişlerdir. Küçük bir grup ise gerek olmadığını belirtmiştir. Bu durum yapmış olduğumuz görüşmelerle de desteklenmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların tamamı ekonomik ve toplumsal sebepler ileri sürerek kadının çalışmasının günümüzde artık bir zorunluluk olduğunu belirtmişlerdir. Kadının çalışmasının bir zorunluluk olduğunu düşünen katılımcılar, kadının toplum içindeki statüsünün kadının çalışmasıyla arttığını ve özellikle aile içinde her konuda söz hakkını artırdığını belirtmişlerdir. Çalışan kadın kendi ayakları üzerinde durabilen, üretken, kendini aile içinde daha rahat ifade edebilen ve tercihlerine saygı gösterilen bir birey olarak tanımlama eğilimine gitmiştir. Burada üzerinde durulması gereken bir başka konu ise gelecekle alakalı ekonomik ve sosyal kaygıların buna iten sebepler arasında zikredilmesi olmuştur. Örneğin katılımcılardan bazıları çalıştığı için gelecekte eşiyile oluşabilecek bir sorunda daha rahat boşanabileceğini ifade etmiştir. Bu anlamda, katılımcıların çoğu, kadınların gerektiğinde boşanabilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Bir başka önemli husus ise çocuk yetiştirme rol ve anlayışındaki değişim olmuştur. İnceleme sonucuna göre (tablo 7.) araştırmaya katılanların yarısına yakını, pedagoji kitapları ve uzman görüşlerinin çocuk yetiştirmede önemli olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmaya katılanların diğer şikkını işaretleyenler dini kurum ve yayınların veya hepsinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ailenin temel işlevlerinden sayılan çocuk yetiştirme anlayışının da çalışan kadınlar arasında geleneksel olandan modern olana doğru bir değişim olduğu gözlenmektedir. Moderniteyle beraber ailenin bazı temel işlevlerinin uzman kişi ve kurumlara bırakıldığı burada görülmektedir. Artık çocukların eğitimi çoğunlukla uzman görüşlere göre şekillendiğini söyleyebiliriz.

Ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili işlerin kim tarafından yapıldığı incelenmiştir. Tabloya göre (tablo 9.), araştırmaya katılanların çoğu ev işleri ve çocuk bakımını eşiyile birlikte yaptığını belirtmişlerdir. Bir kısmı tek başına yaptığını ve bir kısmı ise kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Tablomuzda elde ettiğimiz sonuçlardan kadın için geleneksel anlamda tanımlanan rollerin değiştiğini görmekteyiz. Kadının çalışıyor olması ev içinde rollerin büyük oranda paylaşılmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Ev işleri ve çocuk bakımının doğrudan kadının görevi olarak algılandığı geleneksel anlayıştan bu işlerin eşler tarafından paylaşıldığı ya da dışardan yardım alınarak yapıldığı bir anlayışa geçiş söz konusudur.

Yine bir başka soruda araştırmaya katılanların çoğu, çocukların yetiştirilmesinin aile içinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini (tablo 16.), ifade etmişlerdir. Burada ortaya çıkan sonuç, geleneksel anlamda kadının asli vazifesi olarak algılanan çocukların yetiştirilmesi konusunun çalışan kadınlar tarafından böyle algılanmadığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda çocuk yetiştirilmesi rolünün ev içerisinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği görüşü ağır basmaktadır. Bu anlamda araştırmamız çocukların bakımında uygulamada hala çoğunlukla kadınların görev aldıkları görülmektedir. Örneğin, çocuğunuz hastalandığında ve bakıma ihtiyaç duyduğu zaman, araştırmaya katılanların çoğu kendilerinin izin aldıklarını ifade etmişlerdir.

Kadının çalışmasının ekonomik özgürlüğünü etkileyip etkilemediği sorusuna (tablo 10.) araştırmaya katılanların çoğunluğu olumlu etkilediğini ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerin tamamında benzer cevaplar verilmiştir. Kadının eve gelir getirmesi bu anlamda eve tek gelir getiren kişi olarak baba otoritesini zayıflatmış ve rollerini değiştirmiştir diyebiliriz. Ayrıca eve gelir getiren kadının ev içerisinde alınan kararlarda ada söz hakkının arttığı görülmektedir.

Araştırmaya katılanlar dini bir meseleyle karşılaştıklarında meseleyi nasıl çözdükleri (tablo 14.) incelendiğinde inceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların çoğunun kaynak olarak gördüğü kitaplara baktıklarını, bir kısmının güvenilir bir kişiye sorduğunu ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Burada gözlemlediğimiz husus artık geleneksel din anlayışının takip edilmesi yerine dinin özüne yapılan atıflar olmuştur. Tablo 51.de de görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu dinin geleneksel anlamda yorumlanmasının toplum içerisinde kadının

konumunu kısıtladığına inanmaktadırlar. Kadının çalışmasının dini sakıncasının olup olmadığı sorumuza verilen cevapların tamamı kişisel dini yorumlara dayanmaktadır. Kendini dindar olarak ifade eden katılımcılar ise çalışmalarının dine muhalif bir durum teşkil etmediğini ifade ederken Peygamber ve sahabe dönemlerinden örnekler vermesi ise dikkate değerdir. Özellikle Hz. Hatice'nin ticaretle uğraşıyor olması ve bazı sahabe eşlerinin savaflara iştirak etmesi katılımcıların sıklıkla kullandıkları ifadeler olmuştur. Bazı katılımcılar ise çalışmalarının ibadet hükmünde olduğu için dinin buna rahatlıkla izin vereceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları bunlara ilave olarak çalışma ortamının dini görevleri ifa etme hususunda bir sıkıntı yaşanmamasını bir ön şart olarak koymuşlardır. Ancak dini uygulamalardan bir nebze bunu çıkarabiliriz. Araştırmaya katılanların en çok yapabildikleri dini uygulamalar incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların yarısından fazlasının farz olan ibadetleri yapabildiklerini belirtmişlerdir. Burada da görüldüğü gibi dinin pratiğe yansımada bir farklılaşma görülmektedir.

Araştırmaya katılanların, çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşüncelerinde değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. Tablo (tablo 46.) incelendiğinde araştırmaya katılanların çoğu değişiklik olmadığını belirtmiştir. Ortaya çıkan verilere baktığımızda çoğunluk dini düşüncelerinde bir değişiklik olmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Buna bağlı olarak bunun pratiğe yansımada çalışma hayatına geçtikten sonra dini pratiklerinde değişiklik olup olmadığı sorusuyla incelenmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğun herhangi bir değişme olmadığını, ifade etmiştir. Ancak katılımcıların dağılımına baktığımızda çalışma hayatına giren kadınların yarısına yakınının dini pratiklerinde bir değişiklik olduğu görülmektedir. Burada katılımcıların çalışma hayatından öncesi ve sonrasını tam olarak tespit etme imkânından yoksun olmamız, dini düşünce ve pratiklerde hangi yöne doğru bir değişim olduğunu tam olarak tespit etmemizi zorlaştırmaktadır.

Yukarıda saydığımız hiçbir husus katılımcılar tarafından herhangi bir nass ile desteklenmemiştir. Bu da bize çalışan kadınların dini anlama ve yorumlama hususunda kişisel yorumlara kaydığını ve dinin ahlaki yönünü ön plana çıkardıklarını göstermektedir.

Bir başka soruda katılımcıların verdikleri cevapların büyük bir çoğunluğunun evliliğe dini ve geleneksel açıdan bakmadıkları görülmektedir. Çünkü din, neslin devamı için bir vazife; gelenek ise toplumsal bir zorunluluk olarak görmektedir. İki kişinin anlaşmasına bağlı olarak bir tercih meselesi olan şikkımız modern olanı yansıtmaktadır. Bu anlamda kadınların evliliği modern anlamda anlayıp yorumladıkları görülmektedir. Geleneksel toplum tarafından kutsal bir müessese olarak görülen evliliğin bir tercihe dönüşmesi, evlilikle birlikte aileyi de derinden etkileyeceği muhakkaktır. Bu anlamda boşanmanın bir tercihe dönüşmesi, çocuk yapmanın bir tercihe dönüşmesi gibi unsurlar, artık geleneksel anlamda vazife olan toplumsal olguların zayıfladığını ve dönüştüğünü göstermektedir.

Bir başka bulgu da, araştırmaya katılanların, çalışıyor olmanın fazladan yük getirip getirmediği konusundaki düşünceleri incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların çoğunun fazladan bir yük getirdiğini ifade etmiştir. Bu bulgular göz önüne alındığında kadının çalışmasıyla birlikte özellikle düşünce anlamında bir değişim olmakla beraber bunun aile ile ilgili işlerde tatmin edici bir biçimde sahaya yansımada söyleyebiliriz. Yaptığımız görüşmelerde bunu ispatlar niteliktedir. Katılımcılardan çoğu çalışmanız eşinizle aranızda problem çıkarıyor mu sorusuna, ev ile ilgili görevlerini aksatmadığı sürece çıkmadığını ifade etmişlerdir. Bu da toplum içerisinde değişimin hala kısmen pratiğe döküldüğünü göstermektedir. Zihniyet olarak araştırmaya katılanların evdeki sorumluluk paylaşımı hakkındaki görüşleri incelendiğinde inceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların çoğunluğu her işin ortak yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Tabloda ev içi rollerin ortaklaşa paylaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çalışan kadınlar ev içi sorumluluk paylaşımı konusunda geleneksel rollerin dışında görüş belirttikleri görülmektedir. Bir başka soruda eşlerinin ev işlerine katılımının yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunun eşinin ev işlerine katılımının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu veriler yukarıdaki verileri destekler niteliktedir.

Sonuç olarak yaptığımız anket ve mülakat çalışmaları bizim tezimizde sunduğumuz denencelerle örtüştüğü görülmektedir. Kadının çalışma hayatına, ev dışı gelir getiren bir faaliyet olarak, girmesiyle toplumun temel taşlarından birini oluşturan aileyi ve onu oluşturan bireyleri derinden etkilemiş gözükmektedir. Dini değer ve düşüncelerden derinden etkilenen ve geleneksel olanı muhafaza edip onu nesilden nesile aktaran aile

kurumu, hızlı değişim sürecinde bireye hem bir sığınak görevi gören bir liman olmakta hem de değişimin odak noktasında bulunarak yeni diyebileceğimiz duruma alışmaya çalışmaktadır.

Muhakkak ki toplumsal değişim bugünden yarına gerçekleşmesi beklenen bir durum değildir. Değişim öncelikle zihni planda daha sonra da yavaş yavaş davranış boyutunda gerçekleşeceği varsaydığımızda aile ve onu oluşturan unsurların da zaman içinde değiştiğini ve bu değişimin zihni plandan giderek davranış boyutuna doğru olacağını varsayabiliriz. Bundan dolayı ülkemizde hızlı ve çalkantılı bir modernleşme süreci yaşayan toplumlarda olduğu gibi tam bir değişim ve dönüşümden söz etmek zor görünmektedir. Ancak öncelikle bireylerde zihni anlamda büyük ölçüde geleneksel toplum anlayışından bir kopuştan söz edebiliriz. Bunun uygulamaya yansımaları da giderek gerçekleşmeye başladığını çalışmamız göstermektedir. Artık yaşadığımız çağda belki de geri dönülmez bir biçimde kadın iş hayatının içinde hızlı bir biçimde yer almakta ve buna bağlı olarak ev içi rolleri ya eşiyile paylaşmakta ya da uzman bir kurumdan yardım alma yoluna gitmektedir. Bundan etkilenen önemli unsurlardan biri de dini anlayış ve düşünce biçimidir. İslam dinini kabul etmiş ve yüzyıllardan beri bir geleneğe sahip olmuş bir toplum olarak kadının toplum içindeki yeni konumunun kolayca kabul edilmesi beklenmemelidir.

Araştırmamızda, dindarlık, yaş gibi unsurların katılımcıların görüşlerine yansımalarını inceleyen karşılaştırmalı tablolarda ise, kendini dindar olarak görenlerle görmeyenler arasında, anlamlı bir farklılığın oluşmamış olması, modernleşme anlamındaki değişimin toplumun her kesiminde meydana geldiğini göstermesi açısından anlamlı bulunmuştur.

Değişimin bir bozulma ve bu bozulmanın başat aktörünün de kadın olduğunu savunan bir dindarlık algısının da mevcudiyeti bilinmektedir. Bu eğilime göre toplumun düzelmesi, kadının asli vazifesi olan eş ve anne olma rollerini tekrar üstlenip evlerine dönmesinden geçmektedir. Çalışan kadınlar ise, özellikle kendilerini dindar olarak ifade edenler, buna dinin bireysel yorumlarıyla cevap vermeye ve yeni durumu özellikle dinin aslından beslenerek temellendirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu orijinal sayılabilecek bulgulardan biri de, dindarlıkta ki bu bireyci değişimin tespitidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ahmet Cevat (1992), *Kadınların İşletmelerde İstihdamı Ve Kadınların Çalışmasına Karşı Tutumlarla İlgili Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Aktan, Hamza (1992), “İslam Aile Hukuku”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, (Der. Ezel Elverdi), Ankara, 17-54.
- Aktaş, Cihan (1995), *Mahremiyetin Tükenişi*, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Aktay, Yasin (2004), “Modern Dünyada Ailenin Toplumsal Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar”, *Fikir Dünyası Düşünce Dergisi*, Sayı: 2, Kış, İstanbul, 70-77.
- Arat, Necla (1996), *Türkiye’de Kadın Olmak*, İstanbul: Say Yayınları.
- Arslan, Abdurrahman (2012), *Sabra Davet Eden Hakikat*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Arslan, Abdurrahman (2013), *Yeni Bir Anlam Arayışı*, İstanbul: Bilge Adamlar Yayınları.
- Arslantürk, Zeki (1995), *Araştırma Metod ve Teknikleri*, İstanbul: İfav Yayınları.
- Atalay, Beşir (1991), “Sanayileşme ve Kentleşmenin Ailenin Değişmesinde Etkileri”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, cilt. 2, s. 877-892, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Yayınları.
- Aydın, Mustafa (2013), “Aile ve Din/İslam”, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, (Edt. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, 315-333.
- Aydın, Mustafa (2000), *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara: Vadi yayınları.
- Ayvazoğlu, Beşir (1992), “İnsan, Ev, Çevre”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Cilt. II, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları.

- Balaman, Ali Rıza (1984), *Kırsal Kesimde: Aile Kurma, Çözme, Aile içi Etkileşim ve ilişkiler*, Türkiye'de Aile Değişimi (Toplumbilimsel İncelemeler), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Banguoğlu, Tahsin (1991), "Türklerde Aile", *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 358-360.
- Başaran, Emrah (2013), Tarih Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.141-168.
- Berktaş, Fatmagül (1995), *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bolak, Hale (2010), "Aile İçi Kadın-Erkek İlişkilerinin Çok boyutlu Kavramlaştırılmasına Yönelik Öneriler", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, (Der. Şirin Tekeli), İstanbul: İletişim Yayınları, 209-219.
- Bulut, Işıl (1993), "*Ruh Hastalığının aile İşlevlerine Etkisi*" Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- Can, İslam (2013), Tarih Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.215-248.
- Canatan, Kadir (2016), "Aile Kavramının Tanımı", *Aile Sosyolojisi*, (Ed. Kadir Canatan & Ergün Yıldırım), 5. Baskı, İstanbul: Açılımkitap, s.53-64.
- Çağan, Kenan (2016), "Ailenin İşlevleri", *Aile Sosyolojisi*, (Ed. Kadir Canatan & Ergün Yıldırım), 5. Baskı, İstanbul: Açılımkitap, s.83-89.
- Çağatay, Tahir (1991), "İçtimai Nizam-Kadın-Cemiyet", *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 84-129.

- Çağatay, Tahir (1991), “Modern Aile ve Sosyal Problemleri”, *Aile Yazıları-2*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 101-147.
- Çelebi, Nilgün (1993), *Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri*, Ankara: Söğüt Yayıncılık ve Sosyal-İktisadi Araştırmalar Merkezi.
- Çelik, Celaleddin (2010), Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Dini Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 25-35
- Çelik, Celaleddin (2013), *Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına*, İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Çingı, Hülya (1994), *Örnekleme Kuramı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi.
- Dedeoğlu, Saniye (2000), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile Ve Kadın Emegi”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Güz Sayısı, 139-170.
- Dedeoğlu, Saniye (2009), “Eşitlik Mi Ayrımcılık Mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları Kadın İstihdamı”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı:2, 41-54.
- Demircioğlu, Nevin Saniye (2000), *Boşanmanın, Çalışan Kadın Statüsü ve Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Dikeçligil, Beylü (2014), Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu, *Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), 1. Baskı, İstanbul: Açılımkitap, s.13-50.
- Dikeçligil, Beylü (1998), “Metropolde Kariyer Meslekleri Ve Aile Yapısı Temelinde Yaşama Tarzları (Ankara Örneği)”, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları.

- Dikeçliçil, Beylü (1991), “Yaşama Tarzı İle Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki”, *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçliçil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 511-526.
- Doğan, İsmail (1993), *Sosyoloji*, Ankara: İmaj yayınları.
- Durudoğan, Hülya (2012), “Unes Femmes: Kristeva, Psikanaliz ve Kadın”, *Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar)*, (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 50-66.
- Ecevit, Yıldız (1985), “Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği”, *Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Şubat-Mart, 72-93.
- Ecevit, Yıldız (1993), “Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, İstanbul: Yayılım Matbaası.
- Ecevit, Yıldız (2003), “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir?” *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4, 83-88.
- Eken, Hurigül (2005), *Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergil, Doğu (1994), *Toplum ve İnsan*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Eriş, Metin (2015), *81 İlde Şehir ve Kültür: Niğe* (1. Basım), İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ersoy, Ersan (2009), “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, Elazığ, 209-230.

- Ersöz Günindi, Aysel (1999), *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*, Ankara: KB Yayınları.
- Fırattekin, Hande (2001), *Kadının Aile İçinde İktidar Araçlarını Kullanma Biçimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Fine, Cordelia (2010), *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, (Çev. Kıvanç Tanrıyar), İstanbul: Say Yayınları.
- Fişek, Güler (1991), "Türk Ailesinin Dinamik Ve Yapısal Özellikleri Üzerine Düşünceler ve Konuya İlişkin Bir Ön Çalışma Raporu", *Aile Yazıları-3*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 295-298.
- Giddens, Anthony (2000), *Sosyoloji*, (Çev. H. Özel, C. Güzel), Ankara: Ayraç yayınları.
- Giddnes, Anthony (1997), *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, (Çev. M.R. Esengün ve İ.Öğretir), İstanbul: Birey Yayınları.
- Gökçe, Birsen (1991), "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 210-228.
- Gökçe, Birsen (1991), "Evlilik Kuramına Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Aile Yazıları-4*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 382-397.
- Gökçe, Birsen (1996), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gökçen, Ahmet (2013), Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.93-113.

- Göze, K. ve H. Atabey. (1999), *Cumhuriyet'in 75. Yılında Niğde*, Ankara: Niğde Valiliği Yayınları 3.
- Güç, Ayşe (2008), "İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, 649-673.
- Gül, Gülbahar, (2004), *Aile ve Evlilik Kurumu*, Evlilik Okulu, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gümüšoğlu, Firdevs (1998), *Cumhuriyet Dönemi Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928-1998)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Günay, Ünver (2000), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gürhan, Nazife (2010), "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Kasım, Mardin.
- Habip, Bella (2012), "Freud ve Kadınlık", *Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar)*, (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 25-50.
- Hablemitoğlu, Şengül (2009), *Toplumsal Cinsiyet Yazıları Kadınlara Dair Birkaç Söz*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Hill, Barbara (2003), *Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji*, (Çev. Elif Gökteke Tut), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İbrahimi, Davud, (1998), *Evlilik Kurumu ve Aileye Yönelik Psiko-Sosyal Hizmetler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İlkkaracan, İpek Pınar (1998), *Kuldan Yurttaş: Kadınlar Neresinde*, 75. Yılda Tebaa'dan Yurttaş Doğru, Bilanço 98, İstanbul: T.İ.B.T. Tarih Vakfı Kültür Yayınları.
- İllich, İvan (1996), *Gender*, (Çev. Ahmet Fethi), Ankara: Ayraç Yayınları.

- İmamoğlu, Olcay (1993), “Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (1).
- Kabaklı, Latife Çimen (2003), *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2000), *Kültürel Psikoloji*, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1993), “Türkiye’de Aile Kültürü”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı1, İstanbul: Yayılım Matbaası.
- Kal’a, Ahmet (1992), “19.Yüz Yılın Ortalarında Osmanlı Devleti’nde Ailenin İktisadi Yapısı”, Ankara: *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi I*.
- Kaplan, Erhan (1997), *Çocuk Bakımı Sorunlar-Çözüm Önerileri*, Necla Arat (Der.), Kadınların Gündemi, İstanbul: Say Yayınları.
- Karaman, Hayrettin (1992), “İslam’ın Getirdiği Aile Anlayışı”, Ankara: *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, 6-16.
- Karasar, Niyazi (2000), *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kehrer, Günter (1992), *Din Sosyolojisi*, (Çev. Semahat Yüksel), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Kılınç, Berna (2012), “Aklın Cinsiyeti Var mı?”, *Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar)*, (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 35-50.
- Kongar, Emre (1991), “Türkiye’de Aile: Yapısı, Evrimi Ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri”, *Aile Yazıları-2*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 72-100.
- Koyuncu, Ahmet A. (2013), *Aile Araştırmaları Metodolojisi: Yaklaşımlar ve Yöntemler*, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.141-168.

- Kömeçoğlu, Uğur (2003), “Örtünme Pratiği ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Mekansal Bir Etnografi”, *Doğu Batı Dergisi*, Mayıs Haziran Temmuz, 37-74.
- Kudat, Ayşe (1991), “Aile ve Yeniden Üretim”, *Aile Yazıları-1*, (Der. B.Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 252-265.
- Kurnaz, Şefika (1991), *Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını (1839-1923)*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Kümbetoğlu, Belkıs (1997), “Aile, Evlilik, Nikah: Farklılaşan Kavramlar”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 111-126.
- Lerner, Harriet (1999), *Öfke Dansı*, İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Lipovetsky, Gilles and Filiz Nayir Deniztekin (1999), *Üçüncü kadın: Kadında Süreklilik ve Yenilik*, (1. Basım), İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Lundberg, G. A., Schrag, C. C., & Larsen, O. N. (1970), *Sosyoloji*, (Çev. Özer Ozankaya, Ülker Gürkan), C. II, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, (20).
- Mardin, Şerif (1992), *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat yayınları.
- Nacak, İbrahim & Karaarslan Faruk (2013), Ailenin Yapısı: Bir Sistem Olarak Aile, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.141-168.
- Navaro, Leyla (1993), “Bağlılık ve Bağımlılık, Kadının Bağlılığı Nasıl Bağımlılığa Dönüşür?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, İstanbul: Yayılım Matbaası.
- Nirun, Nihat (1994), *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Okumuş, Ejder (2003), *Toplumsal Değişme ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ozankaya, Özer, (1990), *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özçatal, Elif Özlem (2011), “Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Güz Sayısı, 21-39.
- Özen, Serap Kapız (2002), “İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. IV, S. 3, 139-155
- Özkalp, Enver (2000), *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Poster, Mark (1989), *Eleştirel Aile Kuramı*, (Çev. Hüseyin Tapınç), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pur, Necla (1992), *Türkiye’de Kadın İşgücü ve Sorunları*, Başbakanlık, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını, Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Konulu Konferans Tebliğleri, 23-29.
- Sabri (Şeyhülislam), Mustafa (1992), “Aile Hayatı, Tesettür Meselesi Kadın Hukuku”, Ankara: *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi I*, 263-280.
- Saran, Nephane (1991), “Çocuk Suçluluğu ve Parçalanmış Aileler”, *Aile Yazıları-3*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 140-143.
- Sarı, Özgür (2013), *Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı*, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.17-39.
- Sayın, Önal (1991), “Aile İçi İlişkilerin Toplum Ve Birey Boyutunda Çözümlemesi”, *Aile Yazıları-4*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 522-538.

- Selek, Pınar (2012), “Türkiye’de Özgürlüğü Ararken”, *Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar)*, (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 118-129.
- Sezal, İhsan (1997), *Aile Nedir?*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Sönmez, Özlem Altunsu (2013), Ailenin Diğer Kurumlarla İlişkisi, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.293-314.
- Şahin, Nagehan Durgun (2002), *Çalışma Yaşamında Kadın Yöneticiler ve Muğla Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, İlkay (2002), *Gelenek ve Değişim Açısından Kadınların Dini Yaşantıları, Tutum ve Davranışları: Boğazlıyan Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şahinkaya, Rezan (1991), “Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü”, *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 175-202.
- Şişman, Nazife (2007), “Küresel Dinamikler Bağlamında Aile ve Kadın”, *Günümüzde Aile: Uluslararası Aile Sempozyumu*, (ed. Ö. Çaha), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Şişman, Nazife (2009), *Sınırsız Dünyanın Yeni Sınırı: Başörtüsü*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şişman, Nazife (2011), *Yeni İnsan Kaderle Tasarım Arasında*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tan, Mine (1996), “Bir kadın mesleği: Öğretmenlik”, *Kadın Gerçeklikleri*, (Der. N.Arıt), İstanbul: Say Yayınları.

- Tan, Mine (2000), *Eğitimde kadın-erkek eşitliği ve Türkiye Gerçeği*, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset içinde, Ankara: Tüsiad Yayınları.
- Tekin, Mustafa (2016), “Dinlerin Perspektifinden Aile Kurumu”, *Aile Sos-yolojisi*, (Ed. Kadir Canatan & Ergün Yıldırım), 5. Baskı, İstanbul: Açılımkitap, s.235-262.
- Topçuoğlu, Abdullah (2010), *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Türkmen, Buket (2012), “Toplumsal Proje Ve Kadınlık Deneyimi: İslamcı Kadın Tarafından Yeniden Tanımlanan Mahrem”, *Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar)*, (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 130-156.
- Ulutaş, Ejder & Özpınar, Ahmet (2013), Toplumumuzun Aile Yapısı, *Sistemik Aile Sosyolojisi yazıları*, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, s.379-398.
- Ülken, Hilmi Ziya (1991), “Aile”, *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 37-42.
- Vatandaş, Celalettin (2007), “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Yapıcı, Asım (2016), Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yazan, Ümid Meriç (1991), “İleri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma”, *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 449-467.
- Yazan, Ümid Meriç (1991), “İslamda Aile (Dini Esasların Işığında Çağdaş İslam Ülkelerinde Aile Yapısı ve Bu Yapıda Meydana Gelen Değişmeler ”, *Aile Yazıları-2*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 416-435.

Yıldırım, Ergün (2016), “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”, *Aile Sosyolojisi*, (Ed. Kadir Canatan & Ergün Yıldırım), 5. Baskı, İstanbul: Açılımkitap, s.121-138.

Yılmaz, Faruk (1999), *İlkçağdan Günümüze Niğde Tarihi*, Niğde: Kültür Kitabevi.

Yılmazçoban, A. Muhsin (2008), *Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi (Demirci Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.

EKLER

EK 1. AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN İLİŞKİSİ MÜLAKAT FORMU

1. Günümüz toplumunda kadınların çalışması gerektiğini düşünüyor musunuz?
2. Neden çalışıyorsunuz?
3. Çalışıyor olmanız toplum içinde sizi daha güçlü hissettiriyor mu?
4. Çalışıyor olmanız aile içinde tercih ve kararlarda söz hakkınızı artırıyor mu?
5. Çalışıyor olmanız eşinizle aranızda sorunlar ortaya çıkarıyor mu?
6. Çalışma hayatının eş ve annelikle ilgili yapmanız gereken rolleriniz açısından sizi etkilediğini düşünüyor musunuz?
7. Çalışıyor olmanızın ailenizde ve yakın çevrenizde dini ve geleneksel değerler bakımından sorunlar çıkarıyor mu?
8. Çalışmanızın kamusal alanda dini değerlerle çatıştığınızı düşünüyor musunuz?
9. Çalışmak sosyal ve kültürel hayatta ne gibi problemler çıkarıyor, kadın için dini hayatını yaşamasına zorluklar çıkarıyor mu?
10. Dini bilgilerinizi hangi kaynaklardan edirsiniz?
11. Dini pratiklere bağlılığınızın düzeyi nedir? Dini hususlarda karar verirken kaynak olarak neleri esas alırsınız?
12. Aile içerisinde çocuklara dini bilgileri ve eğitimi daha çok kim veriyor?
13. Kadının çalışma hayatı açısından dini değerlerin ve görüşlerin olumlu katkısı var mıdır?

EK 2. ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket formundaki bilgiler tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak olup başka hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için sizin sorulara vereceğiniz cevapların içtenliği büyük önem taşımaktadır. Anket sorularına verdiğiniz cevaplar şahıslar düzeyinde tamamen gizli kalacaktır.

Gösterdiğiniz ilgiye ve yardıma **teşekkür** ederiz.

Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

Harun GEÇER

KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ ANKETİ (AİLE ARAŞTIRMA ANKETİ)

1. Doğum tarihiniz nedir?

2. Gelir durumunuz hangi aralıktadır?

1 () 1000 tl ila 2500 tl arası

2 () 2500 tl ila 5000 tl arası

3 () 5000 tl ila 7500 tl arası

4 () Diğer (Belirtiniz).....

3. Mesleğiniz nedir belirtiniz?.....

4. Ne şekilde evlendiniz?

1. Tanışıp anlaşarak ()

2. Arkadaş tavsiyesiyle ()

3. Görücü usulüyle ()

4. Kaçırarak ()

5. Başka (Belirtiniz).....

5. Ailenizi ilgilendiren konularda karar alırken çocuklarınıza danışır mısınız?

1. Hiç ()

2. Bazen ()

3. Çoğunlukla ()

4. Sık sık ()

5. Her zaman ()

6. Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini düşünüyor musunuz?

1 ()Evet

2 ()Hayır

3 () Başka (Belirtiniz).....

7.Çocuklarımı yetiştirirken;

- 1() Pedagoji kitapları ve uzman görüşlerinin önemli olduğunu düşünüyorum,
 2() Geleneksel usulün (Aile büyüklerinden gördüklerim) önemli olduğunu düşünüyorum,
 3() Dini kurumların ve yayınların önemli olduğunu düşünüyorum.
 4() Başka.....

8.Evinizde ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri kim yapmaktadır?

- 1() Eşimle birlikte yapıyorum,
 2() Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım alıyorum,
 3() Anne-babamdan yardım alıyorum,
 4() Tek başıma yapıyorum.

9.Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu?

- 1() Evet 2()Hayır 3()Kısmen

10.Cevabınız hayırsa nedenini yazınız?.....**11. Aile ekonomisine katkı sağlamanız aile içerisindeki kararlarda söz hakkınızı artırdığını düşünüyor musunuz?**

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen

12.Cevabınız hayırsa nedenini yazınız?.....**13.Dini bir meseleyle karşılaştığımızda bu meseleyi nasıl çözersiniz?**

- 1() Kaynak olarak gördüğüm kitaplara bakarım,
 2() Tv programlarından öğrenirim,
 3() Anne-babama sorarım,
 4() Güvendiğim bir kişiye sorarım,
 5() Müftülüğe veya diyanete müracat ederim.

14.Sizce evlilik;

- 1()Neslin devamı için bir vazifedir,
 2()İki kişinin anlaşmasına bağlı olan tercih meselesidir,
 3()Toplumun bir dayatmasıdır.

15.Aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi;

- 1() Kadının asli bir vazifesidir 2() Aile içerisinde eşit bir şekilde paylaşılmalıdır
 3() Aile büyüklerinin katkısı olmalıdır.

16.Aile içerisindeki yaptığım işleri;

- 1() Topluma katkı sağlayan bir ürün olarak görüyorum,
 2() Herhangi bir toplumsal karşılığı olduğunu düşünmüyorum,
 3() Kısmen ikisinin de olabileceğini düşünüyorum.

17.Çalışıyor olmanızın size fazladan bir yük getirdiğini düşünüyor musunuz?

- 1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen

18.Çalışmasaydınız, aile içindeki şu andaki durumunuz değişir miydi?

- 1() Evet 2() Hayır 3() Kısmen

19.Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

- 1() Hiç katılmıyorum 2() Kısmen Katılmıyorum 3() Fikrim yok
 4() Kısmen katılıyorum 5() Tamamen katılıyorum

20.Cevabınız evetse , nedenini yazınız?.....**21.Aile içerisinde bir tartışmada kadın;**

- 1() Susmalıdır 2() Kendini savunmalıdır 3() Aile büyüklerini devreye sokmalıdır.

22. En son mezun olduğunuz okul,

- 1() Orta okul ve dengi okul mezunu
 2() Lise ve dengi okul mezunu
 3() Üniversite veya yüksekokul mezunu
 4() Lisansüstü (Master, doktora v.b)

23. Sizce kadın için ideal meslekler nelerdir?.....**24. Sizce çalışma yaşamının evliliğe etkisi nedir?**

- 1() Olumlu 2() Olumsuz

25.Çalışma yaşamı evliliği olumlu etkiler diyorsanız, en önemli etki aşağıda belirtilenlerden hangisidir?

- 1() Aile içi kararlara daha fazla katılıyorum,
 2() Benim ve eşimin ailesinden saygı görüyorum,
 3() Kendimi ekonomik yönden güvencede hissediyorum,
 4() Eşim ve çocuklardan saygı görüyorum,
 5() Diğer (Belirtiniz).....

26. Çocuğunuz var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

27. Sadece bir çocuğunuz olsa hangi cinsiyetten olmasını istersiniz?

- 1()Kız 2()Erkek

28. Kadının erkekten yüksek kariyere sahip olması evliliği “olumsuz yönde” etkiler mi?

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen

29.”Olumsuz etkiler” diyorsanız, en önemli etki sizce aşağıdakilerden hangisidir?

1() Erkek bundan hoşlanmaz

2() Çevre kabul etmez

3() Diğer (**Belirtiniz**).....

30.Sizce ev kadınları mı yoksa çalışan kadınlar mı toplumda daha saygın bir yere sahiptir?

- 1() Ev kadınları 2() Çalışan kadınlar 3() Her ikisi de

31. Sizce ev hanımı olmanın avantajları var mı?

- 1()Evet 2()Hayır 3()Kısmen 4()Diğer (**Belirtiniz**).....

32.Kazancınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

1() Aile gelirine katıyorum,

2() Bir kısmını kendime ayırıp geri kalanımı aile gelirine katıyorum,

3() Hepsini eşime veriyorum,

4() Hepsini kendim harcıyorum,

5() Diğer (**Belirtiniz**).....

33. Sizce ideal eş ne tür özelliklere sahip olmalıdır? En önemli üç özelliği belirtiniz.

1.

2.

3.

34. Evde sorumluluk paylaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?

1.()Her iş ortak yapılmalıdır,

2.()Ev işleri tamamen kadınlara aittir,

3.()Kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapmalıdır,

4.()Erkeğin ve kadının yapacağı işler farklıdır,

5.()Diğer (**Belirtiniz**).....

35. Aile ile ilgili kararları daha çok kim veriyor?

1() Ben 2() Eşim 3() Beraber 4() Aile büyükleri 5() Diğer (**Belirtiniz**)

36. Aşağıdaki işlere haftada ortalama kaç saat ayırıyorsunuz?

1() Çocuklarla ilgilenmek.....

2() Alış-veriş.....

3() Bulaşık-çamaşır.....

4() Yemek.....

5() Kendime zaman ayırma

6() Diğer (**Belirtiniz**).....

37. Sizce eşinizin ev işlerine katılımı yeterli mi?

1() Evet

2() Genellikle

3() Hayır

38. Çocuğunuzla ilgili kararları daha çok kim veriyor?

1() Eşim

2() Ben

3() Aile büyükleri

4() Eşimle birlikte karar veriyoruz

39. Çocuğunuz hastalandığı ve bakıma ihtiyaç duyduğu zaman daha çok kim izin kullanıyor?

1() Eşim

2() Ben

3() Aile büyükleri hallediyor

4() Bakıcısı var

5() Diğer (**Belirtiniz**).....

40. Çocuğunuzla yeterince ilgilendiğinizi düşünüyor musunuz?

1() Evet

2() Hayır

3() Kısmen

41. Yeterince ilgilenmediğinizi düşünüyorsunuz, Nedenini yazınız?

1() Aşırı yorgun olduğum için,

2() Zaman bulamadığım için,

3() Eve geç geldiğim için,

4() Diğer (**Belirtiniz**).....

42. Kadınların boşanma kararı alması konusunda ne düşünüyorsunuz?

1() Gerektiğinde boşanabilmelidir,

2() Kadın boşanmamalıdır,

3() Diğer (**Belirtiniz**).....

43.Çalışma nedeniniz? (Önemli sırasına göre işaretleyiniz)

- 1 () Ev gelirine katkıda bulunmak
 2 () Kendi maddi ihtiyaçları karşılamak
 3 () Sevdiğim bir işle meşgul olduğum için
 4 () Çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlamak için
 5 () Yükselme şansım olduğu için
 6 () Diğer (**Belirtiniz**).....

44. Kendinizi dindarlık bakımından nasıl görüyorsunuz?

- 1 () Çok dindarım 2 () Dindarım 3 () Biraz dindarım 4 () Dindar değilim

45.Dini pratikleri yerine getirme durumunuz nedir?

- 1 () Hiç aksatmadan yerine getiriyorum
 2 () Çoğunlukla yerine getiriyorum
 3 () Aralıklarla yerine getiriyorum
 4 () Hiç yerine getirmiyorum

46.Çalışma hayatına geçtikten sonra dini düşüncelerinizde değişiklik oldu mu?

- 1 ()Evet 2 ()Hayır 3 ()Kısmen

47.Çalışma hayatına geçtiğinizde dini pratiklerde bir değişme oldu mu?

- 1 ()Evet 2 ()Hayır 3 ()Kısmen

48.Çalışma hayatınızda en çok yapabildiğiniz dini uygulamalar nelerdir?

- 1 () Farz olan ibadetlerimi yapıyorum (**Namaz, Oruç vs.**)
 2 () Dini kitaplar okuyorum
 3 () Dini programlar izliyorum
 4 () Diğer (**Belirtiniz**).....

	Tutum cümlesi	Hiç katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Fikrim yok	Kısmen katılıyorum	Tamamen katılıyorum
49	Çalışıyor olmam aile içerisinde düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmeme katkı sağlıyor.					
50	Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır.					
51	Kadınların iyi bir eğitim alıp çalışmalarını onları aile içerisinde daha özgür hale getirmiştir.					
52	Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır.					
53	Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır.					

EK 3.

Evrak Tarih ve Sayısı: 01/02/2016-E.8995

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 14065294-044/
Konu : Anketler

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 08/01/2016 tarihli ve 302.08.02/1740 sayılı yazınız.
b) Niğde Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 28/01/2016 tarihli ve 605-1036015 sayılı yazısı.

Niğde Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan ilgi (b) yazıda; Enstitünüz Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **Harun GEÇER**'un "Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve **Din İlişkisi (Niğde Örneği)**" konulu yüksek lisans tez çalışması ile ilgili olarak Niğde Merkez ve Merkeze bağlı okullarda görev yapan kadın personele anket çalışması yapmasında bir sakıncanın olmadığı bildirilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır

Prof.Dr. Murat DOĞAN
Rektör Yardımcısı

EK :
1- İlgi yazı (2 Sayfa)

Evrak Doğrulamak İçin : http://ebys.erciyes.edu.tr/en/Vision-Sorgula/validate_doc.aspx?V=BE8R3S1FL

Pin : 22902

Köşk Mahallesi Kutadgu Bilig Sokak 38030 Melikgazi KAYSERİ
Telefon: +90 352 437 49 47
E-Posta: ogridsk@erciyes.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Bekir Yılmaz
Faks: +90 352 437 20 23
Elektronik Ağ: <http://ogrisl.erciyes.edu.tr>

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 29/01/2016-1624

T.C.
NİĞDE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61900286-605-E.1036015
Konu: Anket Uygulama İzni

28/01/2016

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

İlgi :a) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 11.01.2016 tarih ve 470 sayılı yazımız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Harun GEÇER "**Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi: Niğde Örneği**" konulu tez çalışmasını Niğde Merkez ve Merkeze bağlı okullarda görev yapan kadın personellere yönelik uygulaması ile ilgili Valilik Makamından alınan onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Adnan TÜRKDAMAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Eki :
1-Valilik Onayı (1 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmza

Ash İle Ayıdır.

28.01.2016

Yukarı Kayabaşı Mh. Dışarı Cami Sok. 51200/NİĞDE
Elektronik Ağ: www.nigde.meb.gov.tr
e-posta: arge51@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.ÇELEBİ Bilgisayar İşletmeni
Tel: (0 388) 232 32 72 - 142
Faks: (0 388) 232 32 74

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 47c3-ba79-34c4-b946-3a64 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
NİĞDE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61900286-605-E.730983
Konu : Anket Uygulama İzni

21/01/2016

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

İlgi yönerge doğrultusunda, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Harun GEÇER Niğde Merkez ve Merkeze bağlı okullarda görev yapan kadın personelle gerekli nicel ve nitel çalışmaları yapmak ve verileri toplamak üzere "**Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi: Niğde Örneği**" konulu anket uygulama izni Erciyes Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 11.01.2016 tarih ve 470 sayılı yazıları ile istenmektedir. İlgili anket uygulaması Müdürlüğümüzce uygun mütalâa edilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Halil İbrahim YAŞAR
İl Milli Eğitim Müdürü

O L U R
21/01/2016

Adnan TÜRKDAMAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
...2.1.01...2016...119

Yukarı Kayabaşı Mh. Dışarı Cami Sok. 51200/NİĞDE
Elektronik Ağ: www.nigde.meb.gov.tr
e-posta: arge51@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.ÇELEBİ Bilgisayar İşletmeni
Tel: (0 388) 232 32 72 - 142
Faks: (0 388) 232 32 74

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 47ef-37fe-3ea9-b461-540f kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı ve Soyadı : Harun GEÇER
Doğum Yeri ve Tarihi : Dört Yol/ 05.06.1981
Medeni Hali : Evli, 2 Çocuk Sahibi
İletişim Bilgileri : gecerharun@gmail.com
 0506 581 41 90 (GSM)

EĞİTİM:

1987-1995 İlköğretim- Başlamış ilk ve orta okulu
1995-1999 Orta Öğretim, Lise- Erzin İmam Hatip Lisesi
1999-2003 Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Lisans
2003-2005 Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tezsiz Yüksek Lisans eğitimi ve İSAM'da üç aylık ders deneyimi.
2012-2016 Kayseri Erciyes Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı

İŞ DENEYİMİ:

09/05/2005 yılında Niğde Çamardı İlçesi Eynelli Köyünde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak göreve başladım.

2007-2012 yılları arasında değişik okullarda Din Kültürü öğretmeni olarak görevime devam ettim.

2012 yılında Niğde Anadolu İmam Hatip Lisesine Meslek Dersleri Öğretmeni olarak atandım ve burada dört yıl görev yaptım.

2016 Yılında Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri ve Felsefe Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atandım.

YABANCI DİL:

İngilizce